

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
ADMINISTRACINĖS TEISĖS IR PROCESO KATEDRA**

SIMONA RISOVAITĖ

TEISĖS FAKULTETAS

CIVILINĖS TEISĖS IŠTĚSTINĖS STUDIJOS

**STATUTINIŲ PAREIGŪNŲ TARNYBINĖS ATSAKOMYBĖS YPATUMAI
(LYGINAMOJI ANALIZĖ)**

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas –
dr. Eimutis Misiūnas

Recenzentas –

Vilnius 2012

TURINYS

IVADAS	3
1. TARNYBINĖS ATSAKOMYBĖS SAMPRATA	
1.1. Tarnybinės atsakomybės samprata, bruožai ir paskirtis	7
1.2. Tarnybinės atsakomybės funkcijos ir taikymo principai	11
1.3. Tarnybinės atsakomybės santykis su kitomis teisinės atsakomybės rūšimis	14
2. STATUTINIŲ PAREIGŪNŲ TARNYBINĖS ATSAKOMYBĖS SĄLYGOS	
2.1. Statutinis pareigūnas kaip tarnybinės atsakomybės subjektas	19
2.2. Tarnybinio teisės pažeidimo samprata ir sąvoka	24
2.3. Tarnybinės teisės pažeidimo objektas	27
2.4. Objektyvioji pažeidimo pusė	28
2.5. Subjektyvioji pažeidimo pusė	31
3. TARNYBINĖS ATSAKOMYBĖS STATUTINIAMS PAREIGŪNAMS TAIKYMO PROCEDŪROS LYGINAMOJI ANALIZĖ	
3.1. Aplinkybių tyrimas ir tarnybinio teisės pažeidimo nustatymas	34
3.1.1. Tarnybinio patikrinimo pradžia	34
3.1.2. Reikalavimai tarnybiniam patikrinimui ir jo atlikimas	41
3.1.3. Pareigūno, kurio atžvilgiu atliekamas tarnybinis patikrinimas, teisės	46
3.1.4. Tarnybinio patikrinimo išvada ir jos reikšmė	52
3.2. Pareigūnų - profesinės sąjungos narių veiklos garantijų įtaka tarnybinės atsakomybės procedūroje	57
3.3. Tarnybinės nuobaudos parinkimas ir paskyrimas	61
3.4. Tarnybinės nuobaudos įforminimas bei galiojimo terminai, tarnybinės nuobaudos panaikinimo galimybės	67
3.5. Tarnybinės atsakomybės taikymo procedūros reguliavimas pagal VTĮ 30 straipsnį	68
IŠVADOS	72
PASIŪLYMAI	74
LITERATŪROS SĄRAŠAS	76
SANTRAUKA	80
SUMMARY	81
PRIEDAI	82

IVADAS

Šiuo metu Lietuvoje yra 52074 valstybės tarnautojų, kurių 23039¹ turi statutinio valstybės tarnautojo statusą. Statutiniai valstybės tarnautojai skirtingai nei kiti valstybės tarnautojai (karjeros, politinio pasitikėjimo) vykdo viešojo administravimo funkcijas, skirtas užtikrinti visuomenės gerovę, saugumą, tad jų turimi įgaliojimai dažnai siejasi su nepavaldžių asmenų teisių ribojimu. Dėl šios priežasties statutinių valstybės tarnautojų statusą reglamentuojančiuose teisės aktuose nustatyta atsvara suteiktiems didesniems įgaliojimams – sugriežtinta tarnybinė atsakomybė. Tai ne vienintelis ypatumas, skiriantis statutinius pareigūnus nuo kitų valstybės tarnautojų. Pareigūnams taikomi griežtesni reikalavimai priimant į tarnybą, kuriuos sąlygoja būsimas vykdytinų funkcijų pavojingumas, atskiros priėmimo procedūros ir kitos sąlygos, susijusios su tarnybos ypatumais, kurie daugiausia reglamentuoti specialiuose aktuose – statutuose. Tačiau tarnybinės atsakomybės taikymas yra tas veiksnys, kuris skatina pareigūną suteiktais įgaliojimais naudotis neperžengiant jų ribų, tuo pačiu ir tinkamai atlikti priskirtas funkcijas, kad konstitucinė nuostata valdžios įstaigos tarnauja žmonėms būtų realiai įgyvendinama.

Darbo aktualumas, mokslinis naujumas ir praktinė reikšmė. Statutinių valstybės tarnautojų tarnybinės atsakomybės ypatumus reguliuoja 7 savarankiški statutinių tarnybų statutai, taip pat ir atskiri poįstatyminiai aktai, kuriais daugiausia įgyvendinamos statutų nuostatos dėl tarnybinių nusižengimų tvarkos nustatymo. Tam tikrais tarnybinės atsakomybės taikymo aspektais galimas ir Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymo taikymas. Apie tarnybinę atsakomybę pradėta kalbėti praktiškai tik prieš 10 metų, tad ir daugumos prieš tai nurodytų aktų pirmos redakcijos ir priimtos prieš tiek laiko. Per paskutinius dvejus metus ne kartą buvo kelta iniciatyva tobulinti statutinės tarnybos reguliavimą suvienodinant statutinių valstybės tarnautojų statusą, net sukurti bendrą statutinės tarnybos įstatymą². Tokios iniciatyvos gana sunkiai įgyvendinamos, kadangi nėra atlikta pakankamai mokslinių tyrimų, atskleidžiančių kiekvienos statutinės tarnybos statutinių pareigūnų teisinį statusą sudarančių elementų³ savitumą ir išskirtinumą, t.y. kuriuose būtų atlikta lyginamoji analizė. Statutinių pareigūnų tarnybinės atsakomybės taikymo klausimu policijos pareigūnams mokslinius tyrimus yra atlikę Alfonsas

¹ Valstybės tarnybos departamento prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos duomenimis statutinių valstybės tarnautojų skaičius 2012-07-01. Prieiga per internetą: <http://www.vtd.lt/index.php?1471208505>. [Žiūrėta: 2012-09-12].

² Iš straipsnio „Vyriausybėje – statutinės valstybės tarnybos pertvarkos gairės“. [Žiūrėta: 2012-12-11]. Prieiga per internetą: <http://www.lrv.lt/lt/naujienos/?nid=6979>

³ Autorė remiasi E. Misiūno daktaro disertacijoje pateiktu pareigūno teisinio statuso elementų skirstymu: 1) teisės; 2) pareigos; 3) reikalavimai, taikomi pretendentams į tarnybą 4) veiklos ribojimai ir draudimai; 5) tarnybiniai laipsniai ir rangai 6) pareigūnų atestacijos; 7) darbo užmokestis; 8) socialinės garantijos; 9) tarnybos laikotarpis ir kasmetinės atostogos; 10) atsakomybė; 11) paskatinimas ir apdovanojimas. Policijos pareigūnų teisinis statusas :daktaro disertacija. Vilnius, Mykolo Romerio universitetas, 2010. P. 32.

Laurinavičius⁴, Eimutis Misiūnas⁵. Apie tarnybinės atsakomybės taikymo specifiką ir bendruosius taikymo principus yra rašę A. Andruškevičius, S. Šedbaras ir kt. Taip pat yra rašyti magistriniai darbai apie atskirų statutinių įstaigų pareigūnų tarnybinę atsakomybę. Tačiau iki šiol nėra plačiau nagrinėta tarnybinės atsakomybės taikymo procedūra visų statutinių pareigūnų kontekste. Šiame darbe bus siekiama atskleisti, kokie yra statutinių įstaigų, institucijų sistemų teisės aktuose reguliuojamo tarnybinės atsakomybės instituto ypatumai. Atlikus tyrimą, bus galima atsakyti į klausimą ar egzistuoja tokie esminiai skirtumai, dėl kurių nebūtų galimybės tarnybinės atsakomybės sąlygas, taikymo procedūrą reguliuoti bendru teisės aktu?

Tyrimo problema – atskirų statutinių tarnybų sistemų pareigūnų tarnybinės atsakomybės griežtumo kriterijai.

Tyrimo objektas: Statutinių tarnybų, institucijų sistemų pareigūnų tarnybinės atsakomybės institutas. Kadangi egzistuoja 7 statutinių įstaigų sistemos, dėl magistrinio darbo ribotos apimties tarnybinės atsakomybės institutas plačiausiai bus analizuojamas dėl vidaus tarnybos pareigūnų.

Tyrimo dalykas: Statutinių tarnybų, institucijų sistemų pareigūnų tarnybinės atsakomybės teorinio nustatymo, norminio reguliavimo ir praktinio pritaikymo aspektai, siekiant išskirti taikymo ypatumus.

Tyrimo tikslas: remiantis galiojančiomis teisės nuostatomis, suformuota teismų praktika atskleisti atskirų statutinių tarnybų sistemose tarnaujančių pareigūnų tarnybinės atsakomybės taikymo ypatumus, nustatyti tarp jų egzistuojančius panašumus ir skirtumus, išskirti taikymo problemas.

Tyrimo uždaviniai. Siekiant įgyvendinti užsibrėžtą tikslą, šiame darbe keliami šie uždaviniai:

1. išanalizuoti mokslinę literatūrą ir atskleisti tarnybinės atsakomybės sampratą, pagrindinius principus, funkcijas.
2. išanalizuoti mokslinę literatūrą, teismų praktiką, teisės aktus, reglamentuojančius tarnybinės atsakomybės statutiniams valstybės tarnautojams kilimo sąlygas, išskiriant taikymo bruožus (ypatumus) ir tendencijas.
3. nustatyti atskirose statutinių tarnybų sistemose tarnaujančių pareigūnų tarnybinės atsakomybės kilimo sąlygų, pagrindų, taikymo procedūros (tarnybinio patikrinimo atlikimo) panašumus ir skirtumus.

⁴ Laurinavičius A.. Tarnybinė teisė ir policijos tarnybinės teisės kūrimo Lietuvoje problemos darbai: daktaro dis.soc.mokslai: teisė (6F) / Vilnius: Lietuvos teisės akademija, 1998.

Laurinavičius A. Tarnybinė teisė: statutinės valstybės tarnybos teisinis reguliavimas. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2003.

⁵ Misiūnas E. Policijos pareigūnų teisinis statusas: daktaro dis. soc. Mokslai: teisė (01 S) / Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2010.

4. atskleisti atskirų statutinių tarnybų sistemų atžvilgiu tarnybinės atsakomybės teisinio reguliavimo privalumus ir trūkumus.

5. pateikti išvadas, pasiūlymus bei rekomendacijas dėl statutinių valstybės tarnautojų tarnybinės atsakomybės reglamentavimo tobulinimo.

Tyrimo hipotezė – atskirų statutinių tarnybų sistemų tarnybinės atsakomybės taikymo ypatumai yra panašūs.

Tyrimo metodai. Atliekant šį darbą taikomi sekantys metodai:

Pasinaudojant **analitiniu metodu** nagrinėta mokslinė literatūra, norminių teisės aktų nuostatos bei Lietuvos Vyriausiojo Administracinio Teismo praktika, t.y. šaltiniai, kuriuose geriausiai atsispindi šio tyrimo tema, kur pateiktos išsamiausios ir aiškiausios autorių nuomonės, įstatymų leidėjo ar teismų pozicija dėl nagrinėjamo objekto.

Sisteminis metodas padėjo atskleisti norminiuose teisės aktuose, teismų praktikoje ir doktrinoje išskiriamų tarnybinės atsakomybės statutiniams pareigūnams taikymo ypatumų visumą kaip vieno teisės instituto bruožus.

Lingvistinis ir loginis metodas naudoti analizuojant teisės aktų nuostatose pateikiamų teisinių kategorijų, atskirų normų tarpusavio ryšius, taip pat vietą ir reikšmę teisiniame reguliavime.

Apibendrinimo metodas plačiai naudotas rengiant išvadas dėl atskirų statutinių tarnybų tarnybinės atsakomybės sąlygų įtvirtinimo teisės aktuose, tarnybinės atsakomybės taikymo procedūros reguliavimo, šių klausimų interpretavimo teismų praktikoje.

Lyginamasis pagrindinis metodas naudotas siekiant nustatyti atskirų statutinių tarnybų sistemų pareigūnams tarnybinės atsakomybės taikymo procedūrų, ypatumų reglamentavimo skirtumus, atliekant analizę, sugretinant tam tikrus atsakomybės taikymo aspektus ir pateikiant išvadas.

Istoriniu metodu naudotasi lyginant galiojančius ir ankščiau galiojusius teisės aktus nagrinėjama tema, atskirų teisinių kategorijų reguliavimą tam tikri laikotarpio atžvilgiu.

Statistinis metodas buvo reikalingas interneto tinklalapiuose, kitais būdais gautai kiekybinei informacijai apie statutinių pareigūnų tarnybinės atsakomybės taikymo atvejus apibendrinti.

Darbo struktūra. Darbas susideda iš įvado, trijų pagrindinių skyrių, išvadų ir pasiūlymų, literatūros sąrašo, santraukų lietuvių ir anglų kalbomis bei priedų.

Pirmojoje dalyje aptariami teoriniai klausimai dėl tarnybinės atsakomybės sampratos, bruožų bei paskirties. Taip pat identifikuojami tarnybinės atsakomybės skirtumai ir panašumai nuo kitų teisinės atsakomybės rūšių. Antrojoje dalyje nagrinėjamos statutinių pareigūnų tarnybinės atsakomybės sąlygos, aptariant tarnybinio teisės pažeidimo sudėties elementų

specifiškumą. Ši dalis skirstoma į keturias potemes, kuriose atskirai nagrinėjama sudėties elementų grupės. Trečioji dalis skirta statutinių pareigūnų tarnybinės atsakomybės taikymo procedūrą reglamentuojančių teisės aktų analizei, kurios pagrindu pateikiami pasiūlymai dėl tarnybinę atsakomybę policijos pareigūnų atžvilgiu reglamentuojančių teisės aktų tobulinimo. Ši dalis skirstoma į 5 potemes, kuriose analizuojamos atskirų tarnybinės atsakomybės taikymo procedūros stadijų reglamentavimas ir taikymas skirtingų statutinių pareigūnų atžvilgiu.

I. TARNYBINĖS ATSAKOMYBĖS SAMPRATA

1.1. Tarnybinės atsakomybės samprata, bruožai ir paskirtis

Prieš pradėdant nagrinėti tarnybinės atsakomybės taikymo statutiniais pareigūnams ypatumus svarbu atsakyti į klausimą, kas yra atsakomybė. Bendrąją prasme atsakomybė – tai dorovinių, pareiginių ir teisinių reikalavimų paisymas⁶. Visuomeninių (socialinių) nuostatų turinys gali būti įvairus, tačiau šiuo atveju labai svarbi yra jų forma. Moralinės (dorovinės) nuostatos visuomenėje dažniausiai galioja kaip nerašytinės taisyklės, kurių laikomasi dėl siekio išvengti neigiamos kitų visuomenės individų nuomonės. Teisinės nuostatos nuo dorovinių bei kitų socialinių nuostatų skiriasi ne tiek turiniu, kiek forma – jos reglamentuotos teisės aktuose. Teisės normos apibrėžia tai, kas vadinasi teisėtas elgesys. Teisės normose įtvirtintų reikalavimų nesilaikymas lemia neteisėtą elgesį, kas tuo pačiu suponuoja teisės normų pažeidimą ir yra pagrindai pradėti taikyti vieną iš socialinės atsakomybės rūšių - teisinę atsakomybę. Pasak A. Vaišvilos teisinė atsakomybė — tai teisinis įpareigojimas teisės subjektams garantuoti naudojimąsi savo teisėmis atitinkamų pareigų vykdymu nurodant, kad tokių pareigų nevykdymas virs atitinkamų teisių praradimu.⁷ Toks apibrėžimas leidžia suprasti, kad teisinė atsakomybė apima tiek asmens pareigą, laikytis teisės aktų, bet tuo pačiu ir pareigą pažeidžiant kito asmens teises ir interesus, iškęsti atitinkamų teisinio pobūdžio priemonių, numatytų įstatyme, sukeliamas teises pasekmes. Taigi teisinė atsakomybė yra instrumentas garantuoti, kad bus laikomasi įstatymų ir kitų teisės aktų, o tuo pačiu užtikrinta teisių ir pareigų vienovės teisiniuose santykiuose pusiausvyra.

Teisės teorijoje išskiriamos šios pagrindinės teisinės atsakomybės rūšys: baudžiamoji, administracinė, civilinė, drausminė. Šis sąrašas nėra baigtinis, nes kai kurie autoriai dar išskiria materialiąją, konstitucinę, tarnybinę atsakomybę ir kt. Pastaroji iš išvardintųjų ir yra šio darbo objektas.

Terminas „tarnybinė atsakomybė“ teisinėje doktrinoje pradėtas minėti priėmus Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymą⁸ (toliau - VTI), kurio 8 skirsnis reguliavo valstybės tarnautojų atsakomybę ir paskatinimus. Ne tik prieš priimant šį įstatymą, tačiau ir po jo priėmimo ilgą laiką vyravo įvairios teisės mokslininkų nuomonės, ar tai savarankiška teisinės atsakomybės rūšis, turinti savo specifinę paskirtį, bruožus bei funkcijas, ar drausminės atsakomybės porūšis.

Pažymėtina, kad pagrindinis drausminės atsakomybės požymis, skiriantis ją nuo kitų tradicinių teisinės atsakomybės rūšių, tai specifiniai teisės pažeidimo subjekto ir atsakomybę

⁶ Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. <http://dz.lki.lt/search/>. [Žiūrėta:2012-09-10].

⁷ Vaišvila A. Teisės teorija. Vilnius: Justitia, 2000. P. 350.

⁸ Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymas// Žin., 1999, Nr. 66-2130.

taikančio subjekto santykiai. Drausminė atsakomybė atsiranda darbuotojui padarius darbo drausmės pažeidimą ir yra taikoma darbdavio darbuotojo atžvilgiu. Valstybės tarnyboje susiklostantys santykiai bendrąja prasme yra darbo santykiai, tačiau čia darbdavys ne savarankiška įmonė, o valstybinė įstaiga, išlaikoma iš valstybės biudžeto, todėl bendrąja prasme visų valstybės tarnautojų darbdavys yra valstybė. Kaip yra pažymėję Algimantas Urbonas ir Birutė Pranevičienė, valstybinių institucijų esminė paskirtis – padėti piliečiams tinkamai gyventi, įgyvendinti savo teises bei laisves.⁹ Asmenims, dirbantiems, kad būtų įgyvendinami tokie tikslai, yra keliami aukštesni reikalavimai, numatomos specialios procedūros dėl priėmimo į tarnybą. Taip pat pažymėtina, kad valstybės tarnybos santykiai pagrįsti hierarchija, todėl tarp valstybės tarnautojo ir įstaigos vadovo egzistuoja subordinacijos dar vadinami pavaldumo santykiai. Tokių ypatybių visuma ir leidžia kalbėti apie valstybės tarnautojus kaip apie specifinius subjektus.

Kai kurie teisės mokslininkai tarnybinės atsakomybės kaip atskiros teisinės atsakomybės rūšies neišskiria, o priskiria prie drausminės atsakomybės vienos iš porūšių. Kaip nurodo A. Vaišvila yra trys drausminės atsakomybės rūšys: 1) drausminė atsakomybė pagal įstaigos darbo vidaus taisyklės; 2) pavaldumo tvarka pagal drausmės statutą (kariuomenė, policija ar kita sukarinta organizacija); 3) pagal nuostatus, kurie gali galioti kai kuriose ministerijose. Pirma drausminės atsakomybės rūšis galioja visiems darbininkams ir tarnautojams, dirbantiems pagal samdos sutartį, ir taikoma įstaigos vadovo už darbo drausmės pažeidimą; antruoju atveju (pavaldumo tvarka) drausminė atsakomybė taikoma pareigūnams, turintiems priėmimo į darbą ir atleidimo iš darbo teisę, taip pat einantiems pareigas konkurso (rinkimų) pagrindu.¹⁰ Tai, kad statutiniams valstybės tarnautojams taikoma specialioji (pagal drausmės statutus) drausminė atsakomybė taip pat pritaria P. Petkevičius,¹¹ V. Tiažkijus,¹² S. Vansevičius,¹³ R. Macijauskienė,¹⁴ E. Venckienė,¹⁵ R. Guobaitė.¹⁶ Darbo teisės specialistai ją vadina specialiąja drausmine atsakomybe, kuri nuo bendrosios skiriasi kai kuriomis aplinkybėmis:

- 1) ji taikoma tam tikrai asmenų grupei;
- 2) numatoma platesnė drausminio nusižengimo samprata;

⁹ Urbonas A., Pranevičienė B. Administracinės diskrecijos esmė ir kontrolės galimybės // Jurisprudencija, 2002, T. 32(24). P. 55.

¹⁰ Vaišvila A. Teisės teorija. Vilnius: Justitia, 2000. P. 362.

¹¹ Petkevičius P. Administracinė atsakomybė. Vilnius: Justitia, 1996. P. 27-31.

¹² Tiažkijus V., Petravičius R., Bužinskas G. Darbo teisė. Vilnius: Justitia, 1999. P. 168.

¹³ Vansevičius S. Valstybės ir teisės teorija. Vilnius: Justitia, 2000. P. 229.

¹⁴ Macijauskienė R. Darbo drausmės reglamentavimo raida darbo teisėje // Lietuvos darbo teisės raida ir perspektyvos. Liber amicorum et collegarum profesorei Genovaitei Dambrauskienei. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2010. P. 315.

¹⁵ Venckienė E., Baulys L., Beinoravičius D. ir kt. Teisės teorijos įvadas. Vilnius: Leidykla MES, 2010. P. 354.

¹⁶ Guobaitė R., Bogdanskis T., Krasauskas R. ir kt. Darbo teisė. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008. P. 267.

- 3) didesnė drausminių nuobaudų ir kitų poveikio priemonių įvairovė, griežtesnis jų pobūdis;
- 4) specifinė nuobaudų skyrimo tvarka ir kt.¹⁷

Gana plačiai statutinių pareigūnų statusą, atsakomybę nagrinėjęs A. Laurinavičius mokslo veikaluose taip pat ne kartą yra pažymėjęs, kad pagrindinė statutinių valstybės tarnautojų atsakomybė yra drausminė. Tuo pačiu mokslininkas atkreipė dėmesį, kad literatūroje valstybės tarnautojų atsakomybė apibūdinama įvairiais terminais: „disciplinarinė“, „drausminė“, „tarnybinė“, „pareigybinė“. Pažymėtina, kad A. Laurinavičius mokslo veikaluose¹⁸ nagrinėdamas statutinių pareigūnų padaromų drausminių pažeidimų sudėtį juos vertina ir įvardija kaip „tarnybinės teisės pažeidimus“, kas, manytume, suponuoja tarnybinės atsakomybės kaip savarankiškos teisinės atsakomybės rūšies vertinimą. Bet tai ne vienintelė aplinkybė, kuria remiantis darytina tokia prielaida. Savarankiška tarnybinių nuobaudų sistema, įstatyme ir poįstatyminiuose teisės aktuose įtvirtinta jų skyrimo tvarka taip pat leidžia kalbėti apie tarnybinę atsakomybę kaip apie savarankišką teisinės atsakomybės rūšį.¹⁹ Tarnybinę atsakomybę kaip savarankišką teisinės atsakomybės rūšį plačiau taip pat nagrinėjo S. Šedbaras, A. Andriuškevičius bei kt. ir ši pozicija teisės bendruomenėje pastaruoju metu yra vyraujanti.

Valstybės tarnautojų tarnybinė atsakomybė teisės doktrinoje įvardijama kaip - valstybės tarnybos teisiniai santykiai, dėl kurių viešojo administravimo institucijos, įstaigos vadovas ar kitas įgaliotas asmuo pavaldžiam valstybės tarnautojui paskiria tarnybinę nuobaudą už jo kaltais veiksmais ar neveikimu padarytą tarnybinį nusižengimą. Taigi pagrindiniai tarnybinės atsakomybės požymiai yra šie:

- 1) tarnybinė atsakomybė taikoma tarnybinio pavaldumo tvarka;
- 2) atsakomybė taikoma paskiriant tarnybinę nuobaudą;
- 3) tarnybinės atsakomybės pagrindas yra tarnybinis nusižengimas ir tarnybinė nuobauda paskiriama kaltam dėl šio nusižengimo valstybės tarnautojui.²⁰

Statutinėms įstaigoms numatyti uždaviniai užtikrinti žmogaus teisių ir laisvių apsaugą, visuomeninių ir valstybės sukurtų vertybių (viešoji tvarka, rinkos sauga, skaidri valstybės tarnyba ir kt.) apsaugojimą, t.y. užtikrinti valstybės, ir kiekvieno asmens saugumą, teisėtų interesų apsaugą bei palaikyti atitinkamą teisių ir pareigų pusiausvyrą visuomenėje. Šiems uždaviniams įgyvendinti reikia specialių ir gana griežtų priemonių, todėl statutinės įstaigos

¹⁷ Vėgelis V., Nekrošius I., Bužinskas G. ir kt. Darbo teisė. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2008. P. 383.

¹⁸ Nagrinėti šie A. Laurinavičiaus moksliniai darbai: daktaro disertacija „Tarnybinė teisė ir policijos tarnybinės teisės kūrimo Lietuvoje problemos“ (Vilnius, 1998, P.75-79) bei monografija „Tarnybinė teisė: statutinės valstybės tarnybos teisinis reguliavimas“ (Vilnius, 2003, P. 178-194).

¹⁹ Budbergytė R., Šakočius A., Žilinskas D, Lietuvos Respublikos Valstybės tarnybos įstatymo komentaras. Vilnius: Lietuvos viešojo administravimo institutas, 2004. P. 140.

²⁰ Andriuškevičius A. Administracinės teisės principai ir normų ribos. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004. P. 186.

įgyvendina valstybės prievartinę (jėgos) funkcija. Atitinkamai statutinių įstaigų pareigūnams suteikiami platesni įgaliojimai veikti, kad galėtų minėtus uždavinius įgyvendinti. Jiems tenka spręsti gana sudėtingus uždavinius, nuolat balansuoti ant leistino – neleistino elgesio ribos, todėl nereti skundai dėl pareigūnų neveiklumo, jų abejingumo įvykiams arba perdėto „kuplumo“, nepateisinamos jėgos, vadinamųjų represinių priemonių, naudojimo.²¹ Kaip atsvara didesniems įgaliojimams statutiniams pareigūnams jų statusą reglamentuojančiuose teisės aktuose – statutuose įtvirtintos griežtesnė tarnybinė atsakomybė nei kitiems valstybės tarnautojams, asmenims, dirbantiems pagal darbo sutartis, numatančios nuostatos. Statutinių tarnybų statutai įtvirtina ir reikalavimus pareigūnams dėl jų elgesio ir ne tarnybos metu. Toks diferencijuotas reguliavimas sudaro sąlygas kalbėti apie specialiąją tarnybinę atsakomybę, kuri literatūroje²² dar įvardijama atsakomybe pagal drausmės statutus.

Tarnybinės atsakomybės taikymas yra statutinės įstaigos vidaus administravimo veiklos forma, kurios pagalba įstaiga užtikrina, kad būtų tinkamai vykdomas viešasis administravimas (įstaigos išorinė veikla). Statutinėse įstaigose viešojo administravimo veiklos vykdytojais daugiausia yra statutiniai pareigūnai, tad jiems netinkamai vykdant priskirtas funkcijas, įstaiga priversta reaguoti į neteisėtą elgesį, kad statutinės įstaigos teikiama paslauga būtų kokybiška. Valstybės valdymo srityje išsiskiriami trys valstybinio valdymo metodai: įtikinėjimas, skatinimas ir prievarta. Nustojant veikti pirmiesiems dviem ir įvykus pažeidimui, statutinės įstaigos vadovas turi reaguoti ir imtis priemonių užtikrinti tinkamą pareigų vykdymą. Paskutinioji priemonė kaip nurodo S. Šedbaras yra pagalbinė ir ją galima apibūdinti kaip pavaldinio valios paneigimą ir išorės įtaką jo elgesiui, tarnybinės atsakomybės kontekste taikant organizacinio pobūdžio priemones – tarnybines nuobaudas, kitus elgesiui įtaką darančius instrumentus. Teisinė prievarta yra priemonė užtikrinti teisinę tvarką, kaip būdas remiantis teisės normomis priversti valdymo objektą, laikytis valdžios nurodymų.²³ Taigi bet kurios teisinės atsakomybės rūšies paskirtis – užtikrinti teisėtumą, teisės reguliuojamų visuomeninių santykių apsaugą. Tarnybinės atsakomybės paskirtį, manytume, tiksliausiai yra apibūdinęs A. Laurinavičiaus – apsaugoti visuomenę ir atskirus asmenis nuo valstybės institucijų ir jų tarnautojų neteisėtų, amoralių veiksmų, pareikalauti vykdyti tarnybines, profesines pareigas.²⁴

Reziumuojant, neneigiame, kad drausminė atsakomybė darbo teisėje ir tarnybinė atsakomybė turi daugiau panašumų nei skirtumų ir bendrąja prasme pagrįstai jos gali būti

²¹ Laurinavičius A.. Tarnybinė teisė: statutinės valstybės tarnybos teisinis reguliavimas. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2003. P. 179.

²² A. Andruškevičius statutinių pareigūnų atsakomybę pagal drausmės statutus nagrinėja kaip tarnybinės atsakomybės porūšį, o ne drausminės atsakomybės rūšį. Administracinės teisės principai ir normų ribos. Vilnius: Teisinių informacijos centras, 2004. P. 187.

²³ Šedbaras S..Administracinė atsakomybė. Vilnius: Justitia, 2005. P. 23.

²⁴ Laurinavičius A. Tarnybinė teisė: statutinės valstybės tarnybos teisinis reguliavimas. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2003. P. 185.

įvardijamos bendru pavadinamu - „drausminė atsakomybė“. Tačiau teisinių santykių, valstybinių institucijų, ypatingai statutinių, veiklos specifiškumas, tarnybinės atsakomybės tvarkos ir sąlygų atskiras reglamentavimas specialiu įstatymu, manytume, pagrįstai įrodo įstatymo leidėjo valią atskirti visais aspektais valstybės tarnautojus nuo dirbančiųjų pagal darbo sutartis ir tarnybinę atsakomybę vertinti kaip savarankišką teisinės atsakomybės rūšį. Taip pat pažymėtina, nors tarnybinė atsakomybė pagal drausmės statutas turi siauresnį subjektų taikymo ratą, tačiau jos reguliuojami teisiniai santykiai yra sudėtingesni nei bendrosios tarnybinės atsakomybės.

1.2. Tarnybinės atsakomybės funkcijos ir taikymo principai

Teisės doktrinoje nėra tiksliai įvardinta teisinės atsakomybės funkcijų sąvoka, tačiau gana aiškiai apibrėžta, kas yra teisės funkcijos. A. Vaišvila teisės funkcijas įvardija kaip teisės poveikio žmonių elgesiui kryptis ar būdus.²⁵ S. Vansevičius iš esmės taip pat apibūdina minėtą teisinę kategoriją, tačiau akcentuoja, kad tos kryptys yra lemiamos teisės esmės ir jos socialinės paskirties visuomenės gyvenime.²⁶ Atsižvelgiant į praeitame skyriuje minėtos teisinės atsakomybės sąvoką, manytina, kad teisinės atsakomybės funkcijos yra valstybės vardu daromo prievartinio poveikio nusižengusio asmens teisiniam statusui ir jo elgesiui kryptys.

S. Vansevičius įvardija tokias pagrindines teisinės atsakomybės funkcijas: 1) represinė baudžiamoji, rodanti, kad teisinė atsakomybė, pirma, yra atpildas teisės pažeidėjui ir, antra, prevencijos priemonė, įspėjanti kitus pažeidėjus; 2) prievartinė auklėjamoji, kurios paskirtis skatinti laikytis įstatymų, gerbti kitų piliečių teises ir teisėtus interesus; 3) teisės atkuriamoji arba kompensacinė, kuri būdinga civilinei teisei.²⁷ Kadangi tarnybinė atsakomybė yra viešosios teisės reguliuojamas institutas, manytina, kad šiuo atveju galime kalbėti tik apie pirmųjų dviejų funkcijų aktualumą. Tokią poziciją patvirtina ir A. Laurinavičiaus teiginiai, kad tarnybinė atsakomybė, išoriškai veikdama nedrausmingą pareigūną, yra nukreipta į jo vidinę būseną - elgesio reguliavimą. Šia prasme galima įžiūrėti vienos tarnybinės teisės funkcijos realizavimą - daryti poveikį pareigūno sąmonei ir per ją formuoti tokias šio asmens intelekto ir valios savybes, kurios orientuotų profesionaliai atlikti tarnybines pareigas, laikytis tarnybinio elgesio principų.²⁸ Atsižvelgiant į tai, kad išorinės atsakomybės veikimas teisės teorijoje grindžiamas sankcijos taikymu, tai, manytina, pagrįsta išvada, jog tarnybinė atsakomybė atlieka baudžiamąją, o tuo pačiu ir auklėjamąją funkcijas.

²⁵ Vaišvila A. Teisės teorija. Vilnius: Justitia, 2000. P 146-150.

²⁶ Vansevičius S.. Valstybės ir teisės teorija. Vilnius: Justitia, 2000. P. 101.

²⁷ Ten pat. P. 227-228.

²⁸ Laurinavičius A.. Tarnybinė teisė ir policijos tarnybinės teisės kūrimo Lietuvoje problemos darbai: daktaro dis.soc.moklai: teisė (6F) / Vilnius: Lietuvos teisės akademija, 1998. P. 78.

Pažymėtina, kad vien tik tarnybinės atsakomybės funkcijų numatymas ir nustatymas yra nepakankami orientyrai užtikrinti, kad bus pasiekti atsakomybės tikslai nepažeidžiant atsakomybės traukiamo asmens teisių ir interesų. Tam pasitarnauja teisinės atsakomybės principai. Juos galima pavadinti gairėmis, kuriomis turi naudotis įstatymo leidėjas, priimdamas teisės aktus, reguliuosiančius teisinės atsakomybės taikymo pagrindus ir tvarką, bei subjektai, taikantys atsakomybę. Šioje dalyje pabandydysime apibendrinti tarnybinei atsakomybei būdingus principus.

Pirmiausia **atsakomybės teisėtumo principas**. Pasak A. Vaišvilos jis reiškia, kad teisinė atsakomybė taikoma tik už įstatyme numatytą veiką, ir pagal proceso teisės reglamentuotas procedūras.²⁹ Tai reiškia, kad tarnybinės atsakomybės priemonės negali būti taikomos kitaip nei įstatymų nustatytais pagrindais ir tvarka. Jokia tarnybinės atsakomybės priemonė negali būti taikoma nenustačius pažeidimo padarymu įtariamo valstybės tarnautojo kaltės, t.y. atsakomybė negalima be teisės aktų tvarka nustatytos kaltės. Baudžiamojoje teisėje šis principas įvardijamas kaip **nekaltumo prezumpcija**, tačiau jis yra taikomas ir kitose teisės šakose.

Atsakomybės teisingumo principas. Jo taikymo aprėptis plati, nes jis gali būti aiškinamas net keliais aspektais. Pirmiausia tai, kad tarnybinis patikrinimas turi būti atliekamas objektyviai ir nešališkai, nustatomos visos tyrimui svarbios ir tarnybinio nusižengimo konstatavimui būtinos aplinkybės. Kitas aspektas - tarnybinė nuobauda parenkama ir skiriama atsižvelgiant į padaryto tarnybinio nusižengimo pobūdį, padarymo priežastis, nusižengusiojo kaltės laipsnį, asmenybę, sukeltus padarinius, taip pat ankstesnę pareigūno tarnybą ir kitas aplinkybes. Taip pat apima ir taisyklę, jog už tyčinį tarnybinį nusižengimą skiriama griežtesnė tarnybinė nuobauda negu už tarnybinį nusižengimą dėl neatsargumo ar aplaidumo, o už pakartotinį nusižengimą skiriama griežtesnė nuobauda. Pastebėtina, kad pastarieji keli reikalavimai yra tiesiogiai įtvirtinti daugelio statutinių pareigūnų tarnybinių patikrinimų atlikimo tvarką reglamentuojančiuose poįstatyminiuos teisės aktuose³⁰ (pastaba: ši sąvoka toliau bus vartojama siekiant apibūdinti atskirų statutinių tarnybų tarnybinius patikrinimus reglamentuojančių tvarkų, aprašų, taisyklių visumą).

Tiek bendrajame valstybės tarnautojų statusą reglamentuojančiame akte - VTĮ³¹ 30 str.

²⁹ Vaišvila A. Teisės teorija. Vilnius: Justitia, 2000. P. 363.

³⁰ Pavyzdžiui, Vidaus reikalų ministro 2003 m. rugpjūčio 27 d. įsakymu Nr. 1V-308 patvirtintos Tarnybinių patikrinimų atlikimo bei tarnybinių nuobaudų skyrimo ir panaikinimo tvarkos (Žin., 2003, Nr. 84-3861) 5.1. – 5.4. punktuose; Finansų ministro 2003 m. rugsėjo 26 d. įsakymu Nr. 1K-237 patvirtintų Tarnybinio patikrinimo ir tarnybinių nuobaudų skyrimo Lietuvos Respublikos muitinės pareigūnams taisyklių (Žin., 2003, Nr. 93-4235) 5.1. – 5.4. punktuose.

³¹ Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymas // Žin., 1999, Nr. 66-2130; Žin., 1999, Nr. 105; Žin., 2002, Nr. 45-1708. su vėlesniais pakeitimais ir papildymais.

3 d. tiek atskirų tarnybų statutuose (Vidaus tarnybos statuto³² 26 str. 5 d., Lietuvos Respublikos tarnybos Kalėjimų departamente prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos statuto³³ (toliau - Tarnybos KD statutas) 26 str. 7 d., Lietuvos Respublikos Tarnybos Lietuvos Respublikos muitinėje statuto³⁴ (toliau - Tarnybos muitinėje statutas) 35 str. 3 d., Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnybos statuto³⁵ (toliau – STT statutas) 22 str. 2 d. ir kt. įtvirtintas **baudimo antrą kartą už tą patį nusižengimą neleistinumą (non bis in idem) principas**. S. Vansevičius³⁶ šį principą priskiria prie teisingumo principo vieno iš aspektų, tačiau atsižvelgiant į tai, kad įstatymų leidėjas jį akcentavo įtvirtindamas statutuose, manytume jis turėtų būti traktuojamas kaip savarankiškas. Be to, tai yra ir konstitucinis principas, įtvirtintas Lietuvos Respublikos Konstitucijos³⁷ 31 str. 5 d. „Niekas negali būti baudžiamas už tą patį nusikaltimą antrą kartą“.

Atsakomybės tikslingumo dar kartais įvardijamas atsakomybės proporcingumo principu reiškia, kad tarnybinės atsakomybės priemonė, kurią ruošiamasi skirti ar jau yra paskirta, turi atitikti atsakomybei keliamus tikslus. Pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, pasisakydamas dėl drausminės nuobaudos skyrimo asmeniui tikslingumo, yra pažymėjęs, kad “drausminė atsakomybė yra individuali, taikoma asmeniui, siekia daryti įtaką jo elgesiui nubaudimu ir prevenciniu poveikiu. Paskirta nuobauda turi būti teisinga, kadangi kitu atveju ji gali turėti neproporcingą baudžiamąją reikšmę, dėl to susilpnėtų jos auklėjamoji įtaka pažeidėjui ir įspėjamas poveikis jam ir kitiems darbuotojams. Kitiems darbuotojams tokia nuobauda atrodytų ne teisinga, bet gąsdinanti, dėl to jos prevencinis poveikis neduos reikiamo efekto. Kai drausminės nuobaudos taikymas reiškia darbo santykių pasibaigimą, tai nuobaudos auklėjamas poveikis darbuotojui netenka prasmės, o prevencinė įtaka darbuotojui yra tik netiesioginė“.³⁸ Pažymėtina, kad šis principas kartais aiškinamas kaip apimantis reikalavimus prieš skiriant atsakomybės priemonę atsižvelgti į kaltę, asmenybę ir kitas aplinkybes, minėtas apibūdinant teisingumo principą.

Atsakomybės neišvengiamumo principas reiškia, kad pažeidimai turi būti laiku pastebėti ir ištirti, kad pažeidimą padariusiam asmeniui būtų operatyviai pritaikyta atsakomybės priemonė. Šis principas siejasi ir su atsakomybės veiksmingumo principu, nes teisės aktuose yra įtvirtinti pažeidimų senaties terminai, kuriems praėjus jau nebėra tikslo taikyti teisinę

³² Lietuvos Respublikos vidaus tarnybos statuto patvirtinimo įstatymas // Žin., 2003, Nr. 42-1927.

³³ Lietuvos Respublikos tarnybos Kalėjimų departamente prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos statuto patvirtinimo įstatymas // Žin., 2000, Nr. 39-1088.

³⁴ Lietuvos Respublikos Tarnybos Lietuvos Respublikos muitinėje statuto patvirtinimo ir įgyvendinimo įstatymas // Žin., 2000, Nr. 94-2917; Žin., 2003, Nr. 64-2881.

³⁵ Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnybos statuto patvirtinimo įstatymas // Žin., 2003, Nr. 38-1656.

³⁶ Vansevičius S. Valstybės ir teisės teorija. Vilnius: Justitia, 2000. P. 227-228.

³⁷ Lietuvos Respublikos Konstitucija // Lietuvos Aidas, 1992, Nr. 220; Valstybės Žinios, 1992, Nr. 33-1014.

³⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2001 m. sausio 31 d. nutartis civilinėje byloje A. Č. v. Kauno Jono Basanavičiaus vidurinė mokykla, Nr. 3K-3-135/2001.

atsakomybę, t.y. neveiks nei baudžiamoji, nei auklėjamoji funkcijos. Tarnybiniam nusižengimams toks terminas yra vieneri metai nuo pažeidimo padarymo momento.

Apibendrinant pastebėtina, kad taikant tarnybinę atsakomybę turi būti vadovaujama visais minėtais principais, nes priešingu atveju tarnybinės atsakomybės siekiami tikslai gali būti įvardinti kaip pasiekti neleistinomis ar neadekvačiomis priemonėmis, kas galėtų būti prielaida pripažinti tarnybinės atsakomybės taikymo rezultatus neteisėtais.

1.3. Tarnybinės atsakomybės santykis su kitomis teisinės atsakomybės rūšimis

Tarnybinei atsakomybei būdingi visi bendrieji atsakomybės požymiai, tačiau jos išskyrimas kaip savarankiškos teisinės atsakomybės rūšies lemia ir savitus bruožus lyginant su kitomis pagrindinėmis teisinės atsakomybės rūšimis: baudžiamąja, administracine, civiline, drausmine.

Teisinėje literatūroje nurodomos įvairių kriterijų grupės, kuriomis remiantis būtų galima atskirti vieną teisinės atsakomybės rūšį nuo kitos. Pasak S. Šedbaro kriterijai galėtų būti tokie: pavojingumo visuomenei laipsnis, priešingumo teisei pobūdis, sukeliama teisiniai padariniai ir panašiai.³⁹ P. Petkevičius įvardija sekančius požymius: a) atsakomybės taikymo pagrindas; b) subjektai taikantys atsakomybę; c) poveikio priemonės ir jų padariniai; d) atsakomybės subjektai; e) procesinė atsakomybės taikymo tvarka.⁴⁰ Šia kriterijų sistema naudojasi nemažai teisės mokslininkų dėl jos aiškumo bei to, kad kiekvieną atsakomybės rūšį nagrinėjant atskirai jie lengvai identifikuojami, tad siekdami išsiaiškinti tarnybinės atsakomybės savitumus taip pat remsimės pastarąja požymių sistema. Dėl baigiamojo darbo apimties pateikiama pagrindiniai esminiai atskirų teisinės atsakomybės rūšių panašumai ir skirtumai.

Tarnybinė ir drausminė atsakomybė. Šiame darbe jau buvo minėti tam tikri drausminės ir tarnybinės atsakomybės savitumai, dėl kurių tarnybinė atsakomybė pradėta traktuoti kaip savarankiška teisinės atsakomybės rūšis. Tačiau atsižvelgiant į kriterijų sistemą skirtumai prasideda jau dėl atsakomybės taikymo pagrindo. Drausminės atsakomybės taikymo pagrindas – nusižengimas vidaus darbo tvarkai, darbo įstatymams. Tuo tarpu tarnybinė atsakomybė kyla valstybės tarnautojui pažeidus viešosios teisės normų įtvirtintą tarnybinę tvarką, kuri numato valstybės tarnautojo (statutinio pareigūno) prievolės atliekant priskirtas viešojo administravimo funkcijas, o taip pat etikos normas.

Subjektai, taikantys atsakomybę taip pat skirtingi: darbuotoją drausminėn atsakomybėn traukia darbdavys, kai tuo tarpu pareigūnui tarnybinės atsakomybės taikymo procedūra

³⁹ Šedbaras S. Administracinė atsakomybė. Vilnius: Justitia, 2005. P. 73.

⁴⁰ Petkevičius P. Administracinė atsakomybė. Vilnius: Justitia, 1996. P. 27.

pradedama ir atsakomybės priemonės skiria įstaigos vadovas, kuriam pareigūnas yra pavaldus. Ir vienos ir kitos atsakomybės atvejais ji yra individuali, todėl atsakomybės subjektais gali būti tik fiziniai asmenys, konkrečios organizacijos, įstaigos darbuotojai. Atsižvelgiant į tai, kad statutiniai valstybės tarnautojai, įgyvendindami karjeros principą gali pereiti tarnauti ir kitą tos pačios statutinių įstaigų sistemos įstaigą, nenutraukiant tarnybos santykių (pastaba: tarnybinio kaitumo būdu tokia galimybė gali pasinaudoti ir kiti valstybės tarnautojai), tarnybinė nuobauda net ir pradėjus eiti pareigas naujoje darbovietėje gali būti skiriama už ankstesnėje darbovietėje padarytą tarnybinį nusižengimą.⁴¹ Taigi tarnybinę nuobaudą gali skirti ir kitas darbdavys, dėl ko atsiranda dar vienas skirtumas tarp tarnybinę ir drausminę atsakomybę galinčių taikyti subjektų.

Pagal poveikio priemones ir jų padarinius, tai tarnybinių nuobaudų sąrašas yra įvairesnis (griežtas papeikimas, statutiniams pareigūnams dar taikoma: laipsnio pažeminimas viena pakopa; perkėlimas į viena pakopa žemesnės pareigas), bet to jomis gali būti padaromas neigiamas ekonominis poveikis, daroma įtaka pareigūno karjerai. Abiejų rūšių atsakomybės taikymo atveju kyla vienerius metus trunkantis baustumas, tačiau tarnybinės atsakomybės taikymo atveju įstaigos vadovas tarnybinės nuobaudos galiojimo laikotarpiu negali skatinti nusižengusio valstybės tarnautojo. Šitokio draudimo darbo teisės normos nenustato.

Drausminės atsakomybės atveju nuobaudų skyrimo procedūras vykdo pats darbdavys, remdamasis Lietuvos respublikos darbo kodeksu, o taip pat gali ir vidaus tvarkos taisyklėse nustatyta tvarka. Tarnybinė atsakomybė taip pat yra vidinė įstaigos veikla, tačiau skirtumas nuo drausminės atsakomybės tas, kad tarnybinė atsakomybė taikoma valdžios institucijų pavaldiems pareigūnams, tad faktiškai ji taikoma pasinaudojant valstybės suteiktais įgaliojimais naudoti tam tikrą prievartą.

Tarnybinė ir baudžiamoji atsakomybė. Tarnybinės atsakomybės pagrindas yra tarnybinis nusižengimas ar kitų statutinės įstaigos veiklą reglamentuojančių nuostatų, sukuriančių įpareigojimą pareigūnui, pažeidimas (pvz. pareigūno vardo diskreditavimas). Tuo tarpu baudžiamosios atsakomybės pagrindas yra nusikalstamos veikos (nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo) padarymas. Baudžiamoji atsakomybė kyla tik dėl įstatyme (Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse) įvardintų nusikalstamų veikų padarymo, kai tarnybinio nusižengimo konstatavimo pagrindas gali būti ir vadovo nurodymo nevykdymas.

⁴¹ Pastebėtina, kad nuo 2012-11-01 įsigaliojančiame Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymo 3-1, 4, 9, 11, 13, 14, 15, 16, 16-1, 17, 22, 29, 30, 31-1, 32, 34, 41, 43, 44, 46, 47, 48, 49, 50, 51 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymo (Valstybės Žinios, 2012, Nr. 69-3523) 13 straipsnyje numatyta galimybė tarnybinės atsakomybės taikymo procedūrą tęsti net ir tuo atveju, kai pareigūnas perkeltas į kitas pareigas kitoje įstaigoje, arba net jo tarnybos santykiai yra nutrūkę, tačiau veika pradėti tarnybinį patikrinimą atsirado dar jam būnant valstybės tarnautoju. Tuo pačiu minėtame įstatyme numatyta, kad tarnybinių nuobaudų skyrimą reglamentuojantis 3 0 straipsnis be išimties bus taikomas ir statutiniams valstybės tarnautojams. Taigi nuo 2012-11-01 sprendimą dėl valstybės tarnautojui tarnybinės nuobaudos skyrimo už galės priimti institucijos ar įstaigos, į kurią valstybės tarnautojas yra perkeltas, vadovas, už nusižengimus, kurie padaryti užimant ankstesnes pareigas prieš perkėlimą (prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/ta/156942?nr=1>. [Žiūrėta: 2012-10-22]).

Pagal subjektus, taikančius atsakomybę tai statutiniam pareigūnui tarnybinės nuobaudas, kitas atsakomybės priemones skiria/taiko statutinės tarnybos vadovas, o pripažinti asmenį padariusį nusikalstamą veiką ir paskirti kriminalinę bausmę gali tik teismas. Baudžiamosios atsakomybės subjektu gali būti tiek fiziniai, tiek juridiniai asmenys. Baudžiamajame kodekse nustatytas amžius nuo kurio fizinis asmuo gali būti traukiamas baudžiamojon atsakomybėn.

Baudžiamoji atsakomybė pagal savo pobūdį yra pati griežčiausia, nes dėl jos poveikio priemonių taikymo stipriai daroma įtaka asmens teisiniam statusui: gali būti apribojamos pagrindinės teisės kaip judėjimo laisvė ir kt. Be to, dėl bausmės skyrimo atsiranda teistumas, kurio buvimas yra pagrindas įstatymų nustatytais atvejais riboti bausmę jau atlikusio asmens tam tikras teises, pavyzdžiui, būti priimtam į statutinę tarnybą.⁴² Šiuo atveju tarnybinės atsakomybės priemonės - tarnybinė nuobaudos ar kitos priemonės, daugiausia turi įtakos tik pareigūno profesiniam statusui, t.y. tarnybinei veiklai, 1 metų laikotarpy, kada laikomas pareigūnas baustu.

Pagal procesinę taikymo tvarką baudžiamoji atsakomybė yra daug sudėtingesnė ir pats procesas trunka ilgiau. Ji taikoma remiantis Baudžiamojo proceso kodekso nuostatomis, tarnybinė – administracinės teisės normomis (tarnybinės teisės kaip pošakio).

Tarnybinė ir administracinė atsakomybė. Pagal atsakomybės taikymo pagrindą tarnybinė ir administracinė atsakomybė šiuo pagrindu skiriasi mažiau. Ir vienus, ir kitus nusižengimus nustato viešosios teisės normos. Tačiau administracinė atsakomybė taikoma už išoriškai pasireiškiančius valstybinio valdymo srities teisės pažeidimus, o tarnybinė – už valstybės tarnautojų netinkamą savo pareigų atlikimą, aplaidumą, nustatytų tarnybos pareigų nevykdymą ar netinkamą vykdymą ir panašiai.⁴³ Pastebėtina, ir tai kad tarnybinė atsakomybė gali būti taikoma ir už veikas, kurias pareigūnai padaro ne tarnybos metu ir tiesiogiai nevykdydami jiems priskirtų pareigų, Galima sutaptis su veika, už kurią numatyta administracinė atsakomybė, pvz. girto pasirodymas viešoje vietoje, tačiau šiuo atveju tarnybinė atsakomybė taikoma už etikos reikalavimų nesilaikymą.

Administracinę atsakomybę taiko viešojo administravimo įgaliojimus turinčios valstybinės įstaigos, jų darbuotojai ir jie su atsakomybės subjektu (asmeniu, kuriam taikoma atsakomybė) nesusieti jokiais atskaitingumo ryšiais, t.y. gali būti taikoma kiekvieno fizinio, kuris sukakęs įstatyme nustatytą amžių (16 metų) ir yra veiksnus, ar juridinio asmens atžvilgiu. Tarnybinės atsakomybės taikymas, kaip jau buvo minėta, yra įstaigos vidaus administravimo veikla. Dėl to tarnybinę atsakomybę taiko įstaigos vadovas, turintis teisę priimti į pareigas, pavaldžiam valstybės tarnautojui (statutiniam pareigūnui).

⁴² Remiantis Vidaus tarnybos statuto (redakcija nuo 2011-07-01) 11 straipsnio 2 dalimi, draudžiama priimti į tarnybą asmenį, kuris nuteistas už tyčinį nusikaltimą, nepaisant teistumo išnykimo ar panaikinimo. Nuteisti už neatsargų nusikaltimą arba baudžiamąjį nusižengimą, gali būti priimami į vidaus tarnybą tik išnykus arba panaikinus teistumą.

⁴³ Šedbaras S. Administracinė atsakomybė. Vilnius: Justitia, 2005. P. 76.

Lyginant šias dvi teisinės atsakomybės rūšis poveikio priemonių aspektu, darytina išvada, kad pagrindinis skirtumas tas, kad administracinių nuobaudų sąrašas platesnis, jomis siekiama daryti ekonominį poveikį (bauda), taip pat gali būti apribojama asmens veikla, kai kurios teisės. Tarnybinės nuobaudos skyrimas valstybės tarnautojui taip pat gali daryti ekonominį poveikį (nuobaudos galiojimo laikotarpiu valstybės tarnautojas neskatinamas, statutiniams pareigūnams nepradedama aukštesnio laipsnio skyrimo procedūra ir pan.), tačiau administracinės nuobaudos – baudos skyrimo metu neigiamas ekonominis poveikis yra neišvengiamas. Dėl to galima teigti, kad administracinės atsakomybės priemonės griežtesnės.

Administracinės atsakomybės procesinė taikymo tvarka daug sudėtingesnė nei tarnybinės atsakomybės taikymo atveju jau vien dėl to, kad užfiksuoti pažeidimą ir surašyti administracinį teisės pažeidimo protokolą įgaliotos gali vienos valstybinės institucijos, o atlikti aplinkybių tyrimą ir priimti sprendimą kitos. Be to, yra labai platus subjektų, galinčių taikyti administracinę atsakomybę, ratas, kas suponuoja reikalingumą teisiškai reglamentuoti kiekvieno iš subjektų įgaliojimus ir tiksliai nustatyti taikymo tvarką. Tarnybinis nusižengimas nustatomas tarnybinio patikrinimo metu, kurį inicijuoja pareigūną į pareigas priėmęs asmuo. Tarnybinio patikrinimo metu nustatomos tyrimui svarbios aplinkybės ir pateikiamas siūlymas valstybės tarnautoją (statutinį pareigūną) į pareigas priėmusiam asmeniui dėl sprendimo priėmimo. Tačiau tiek administracinė, tiek tarnybinė atsakomybė taikomos administracinės teisės normų pagrindu.

Tarnybinė ir civilinė atsakomybė. Civilinė atsakomybė atsiranda pažeidus privatų interesą (pažeidus sutartį arba esant deliktui). Privataus intereso pažeidimas lemia pareigos nevykdymą, kas sukelia kitai civilinių teisinių santykių šaliai neigiamas pasekmes. Civilinės teisės objektas yra turtiniai ir asmeniniai santykiai, todėl šios rūšies teisinės atsakomybės subjektu ir atsakomybę taikančiu subjektu gali būti tiek fiziniai, tiek juridiniai asmenys. Be to, tai vienintelė teisinės atsakomybės rūšis, kuri gali kilti ir be asmens kaltės⁴⁴ ar tretiesiems asmenims. Kaip jau buvo minėta anksčiau, tarnybinė atsakomybė kyla valstybės tarnautojui pažeidus viešosios teisės normų įtvirtintą tarnybinę tvarką, kuri numato valstybės tarnautojo (statutinio pareigūno) prievolės atliekant priskirtas viešojo administravimo funkcijas, o taip pat etikos normas.

Civilinės teisinės atsakomybės priemonės yra civilinės teisinės sankcijos – įstatymo numatytos turtinės priverčiamojo pobūdžio priemonės, teismo taikomos pažeidėjui (skolininkui) siekiant kompensuoti turtinius kreditoriaus nuostolius, sukeliančios skolininkui nepalankius turtinius padarinius dėl pažeidimo.⁴⁵ Taigi civilinės atsakomybės funkcija, tuo pačiu ir tikslas, - kompensuoti kreditoriui patirtus nuostolius. Todėl civilinės atsakomybės pobūdis yra grynai

⁴⁴ Pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.271 straipsnyje numatyta atsakomybė už žalą, atsiradusią dėl valdžios institucijų neteisėtų veiksmų.

⁴⁵ Papirtis L., Baranauskas E., Kiršienė J. ir kt. Civilinė teisė. Bendroji dalis. T. 2. Vilnius. 2005. P. 136.

turtinis. Tuo tarpu tarnybinėmis nuobaudomis tarnybinę tvarką pažeidusį pareigūną siekiama sudrausminti, tuo pačiu ir užtikrinant, kad ateityje jis nedarytų pažeidimų (prevencinė funkcija). Tarnybinės atsakomybės priemonės nukreiptos į pareigūno vidinę sąmonę, siekiant paveikti jo moralę.

Civilinė atsakomybė atsižvelgiant į jos rūšį (sutartinė ir deliktinė) gali būti taikoma tiek sutarties šalių iš anksto suderinta tvarka, tiek pateikiant ieškinį teisme. Tarnybinė atsakomybės taikymo tvarka griežtai sureguliuota viešosios teisės normų.

Reziumuojant pažymėtina, kad tarnybinė atsakomybė lyginant ją su kitomis pagrindinėmis teisinės atsakomybės rūšimis yra specialioji dėl savo subjekto, atitinkamai ir veikos bei padariniai dėl teisinio santykių pobūdžio daugiausia turi įtakos tik profesinei veiklai. Pagal valstybės prievartos lygį, padarinius ši atsakomybės rūšis yra artimiausia administracinei.

2. STATUTINIŲ PAREIGŪNŲ TARNYBINĖS ATSAKOMYBĖS SĄLYGOS

2.1. Statutinis pareigūnas kaip tarnybinės atsakomybės subjektas

Kadangi tarnybinė atsakomybė yra teisinis santykis, o kiekvienas teisinis santykis turi savitą struktūrą (subjektas, objektas, turinys), tad tarnybinės atsakomybės atsiradimo sąlygas nagrinėtinas pirmiausia bandant atsakyti į klausimus: kas atsako? Kam atsako? Už ką atsako?

Kad asmuo būtų tarnybinio teisės pažeidimo ir drausminės atsakomybės subjektu, anot A. Laurinavičiaus būtini sekantys požymiai, apibūdinantys subjektą:

- 1) asmuo, einantis pareigas valstybės tarnyboje;
- 2) asmuo, atliekantis VTĮ 2 str. 1 d. nurodytą viešojo administravimo veiklą;
- 3) asmuo, prisiekęs laikytis tarnybai nustatytos sugriežtintos drausmės reikalavimų (numato tarnybų statutai).⁴⁶

Ankstesnėje dalyje buvo išsiaiškinta, kad pirmuosius du požymius atitinka specifinė asmenų grupė – valstybės tarnautojai. Nors statutiniai pareigūnai (statutiniai valstybės tarnautojai) bendrąją prasme yra valstybės tarnautojai, tačiau jų teisinis statusas, reglamentuotas atskirų tarnybų statutais, yra prielaida jiems taikyti griežtesnius reikalavimus, tuo pačiu ir griežtesnę atsakomybę. Manytume, kad pirmiausia svarbu išsiaiškinti prielaidas, lėmusias specifinio statutinių valstybės tarnautojų statuso traktavimą. Statusas teisinėje literatūroje dar apibrėžiamas terminu „teisinė padėtis“⁴⁷. Anot E. Misiūno norint apibūdinti teisės subjekto teisinę padėtį (statusą), reikia atskleisti teisės aktuose numatytus subjekto teisinės padėties ypatumus – būdingus požymius.⁴⁸

Statutiniai valstybės tarnautojai kaip atskirą ir specifinį teisinį statusą turinti valstybės tarnautojų dalis pirmą kartą buvo išskirti 1999 m. VTĮ redakcijoje. Tuo metu statutinis valstybės tarnautojas buvo apibrėžtas kaip viešojo administravimo valstybės tarnautojai, kurių tarnybą reglamentuoja įstatymas ar įstatymo patvirtintas statusas, nustatantis specialias priėmimo į tarnybą, tarnybos atlikimo, atsakomybės ir kitas sąlygas, susijusias su tarnybos ypatumais. Tuo metu įstatymo nuostatoje buvo siekiama įvesti aiškumo, įvardijant kokių įstaigų darbuotojai turi statutinio valstybės tarnautojo statusą, t.y. muitininkas, policininkas, kontrolierius, diplomatas, civilinės krašto apsaugos tarnybos tarnautojas, Lietuvos banko ar aukštojo mokslo įstaigos darbuotojas ar kitas tarnautojas, kurio statusą nustato atskiras įstatymas ar statusas.

⁴⁶ Laurinavičius A. Tarnybinė teisė ir naujoji valstybės tarnybų (institucijų) valdymo paradigma. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2010. P. 189.

⁴⁷ A. Laurinavičius pažymi, kad tarnybinės teisės požiūriu valstybės tarnautojo statusas pirmiausia - tai valstybės tarnautojo teisinė padėtis (Tarnybinė teisė: statutinės valstybės tarnybos teisinis reguliavimas. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2003. P. 106); Dabartinės lietuvių kalbos žodyne žodžio „statuso“ reikšmė nurodoma - teisinė asmens, grupės ar valstybės padėtis (<http://dz.lki.lt/search/>; prisijungimo laikas: 2012-10-24).

⁴⁸ Misiūnas E. Policijos pareigūnų teisinis statusas: daktaro dis. soc. Mokslai: teisė (01 S) / Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2010. P. 12.

2002 m. VTĮ naujoje redakcijoje⁴⁹ statutinio valstybės tarnautojo sąvoka buvo pakoreguota, numatant, kad juo laikomas **valstybės tarnautojas, kurio tarnybą reglamentuoja įstatymo patvirtintas statutas arba Diplomatinės tarnybos įstatymas, nustatantys specialias priėmimo į valstybės tarnybą, tarnybos atlikimo, atsakomybės ir kitas su tarnybos ypatumais susijusias sąlygas, ir turintis viešojo administravimo įgaliojimus jam nepavaldžių asmenų atžvilgiu**. Atsižvelgiant į sąvokos turinį, pagrindiniai kriterijai, atribojantys statutinį valstybės tarnautoją nuo kitų valstybės tarnautojų – jo statuso reglamentavimas atskiru įstatymo patvirtintu statutu bei viešojo administravimo įgaliojimų nepavaldžių asmenų atžvilgiu turėjimas. Ši sąvoka galioja ir dabartinėje VTĮ redakcijoje ir tai reiškia, kad specialiuose teisės aktuose – statutuose numatytas tarnybinės atsakomybės instituto reguliavimas lemia savitumus. Kaip nurodo A. Laurinavičiaus ypatingi statutinės tarnybos požymiai suponavo teisinėje, etinėje literatūroje sąvokos „pareigūnas“ atsiradimą.⁵⁰ Pareigūno terminas yra tapęs ir atskirų statutinių įstaigų tarnybų reguliavimo dalyku.⁵¹

Dėl statutinio valstybės tarnautojo sąvokos tikslinimo nuolatos kyla diskusijų, kadangi faktiškai visi statutinėse įstaigose dirbantys valstybės tarnautojai yra statutiniai pareigūnai, nors ne visada jie įgyvendina specifines statutinei įstaigai priskirtas viešojo administravimo funkcijas.⁵² Vidaus tarnybos statute įtvirtintas principas, kad statutinė tarnyba, pagrįsta tam tikrais ypatumais: padidėjęs pavojus gyvybei ar sveikatai, sugriežtinta atsakomybė, ilgesnis darbo laikas ir įvairūs su tarnyba susiję apribojimai - yra kompensuojami šiame statute bei kituose teisės aktuose nustatytais socialinėmis garantijomis.⁵³ Kituose statutinių tarnybų statutuose taip pat įtvirtintos garantijos, kuriomis kompensuojama tokio paties pobūdžio ypatumai. Tad kyla paprastas klausimas, ar statutinis pareigūnas tik tas, kuris atitinka VTĮ 2 str. pateiktą statutinio valstybės tarnautojo definiciją, ar tas, kuris ne tik atitinka definiciją, bet ir tarnyba organizuojama remiantis minėtais ypatumais. Problema susijusi su tuo, kad nesant

⁴⁹ Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymas // Žin., 2002, Nr. 45-1708.

⁵⁰ Laurinavičius A. Etikos kodeksų veiksmingumas ir statutinės tarnybos reputacija // Jurisprudencija. Vilnius, 2004. T. 63(55). P. 80.

⁵¹ Pagal šiuo metu galiojančios Policijos veiklos įstatymo redakcijos (Žin., 2000, Nr. 90-2777; Žin., 2000, Nr. 101) 2 str. policijos pareigūnas - Lietuvos Respublikos pilietis, priimtas statutiniu valstybės tarnautoju į policijos įstaigą ir turintis viešojo administravimo įgaliojimus nepavaldiems asmenims.

⁵² Kiekvienoje statutinėje įstaigoje veikia finansų, teisės, kiti vidaus administravimo funkcijas vykdantys skyriai., tačiau statutinių pareigūnų pareigybių skaičius itin didelis, kaip pvz., Lietuvos Respublikos muitinėje 2011 m. gruodžio 31 d. duomenimis, Lietuvos muitinėje dirbo 2212 pareigūnų ir darbuotojų, dirbančių pagal darbo sutartį (toliau – darbuotojai), iš jų 2079 pareigūnai ir 133 darbuotojai, t.y. 94 proc. sudaro statutinių pareigybių (prieiga per internetą: <http://cust.lt/web/guest/643>; žiūrėta:2012-10-25); 2012-01-01 policijos įstaigose buvo įsteigtos 13434 pareigūnų ir civilių pareigybės, 11043 iš jų numatytos statutinių pareigūnų, kas sudaro 82 proc. visų (duomenys iš Policijos departamento prie VRM pažymos „Apie policijos įstaigų veiklą ir nusikalstamumą per 2011 metus“, psl. 3; prieiga per internetą: www.policija.lt/get.php?f.9835; žiūrėta: 2012-10-25); Kalėjų departamente ir jam pavaldžiose įstaigose 2012-12-31 dirbo 3632 darbuotojai, kurių 2758 sudaro statutiniai pareigūnai, t.y. 76 proc. visų (duomenys iš Kalėjų departemento, jam pavaldžių įstaigų ir valstybės įmonių personalo suvestinės; prieiga per internetą: http://www.kalejimudepartamentas.lt/?item=vkl_at_mt&lang=1; žiūrėta: 2012-10-25).

⁵³ 2003 m. balandžio 29 d. įstatymu Nr. IX-1538 patvirtinto Vidaus tarnybos statuto 2 straipsnio 7 dalis // Žin., 2003, Nr. 42-1927.

aiškių kriterijų (apibrėžtumo) kai kurios valstybės tarnautojų pareigybės, kurias einantys valstybės tarnautojai tiesiogiai nedalyvauja statutinei įstaigai nustatytus uždavinius, nepagrįstai priskirtos prie statutinių pareigybių, dėl ko jas einantiems valstybės tarnautojams taikomi griežtesni tarnybos apribojimai ir didesnės socialinės garantijos. Atitinkamai be griežtesnių apribojimų taikymo – numatyta ir griežtesnė tarnybinė atsakomybė. Į statutinio valstybės tarnautojo statuso problemą mokslo darbuose yra atkreipęs dėmesį A. Laurinavičius, teigdamas, kad tiksli statutinio valstybės tarnautojo sąvoka yra būtina sąlyga numatant, jo, kaip teisės subjekto, atsakomybę.⁵⁴ E. Misiūnas daktaro disertacijoje nagrinėdamas policijos pareigūnų ir kitų statutinių valstybės tarnautojų teisinio statuso elementus, pažymėjo, jog teisės aktuose pateikiamas statutinio valstybės tarnautojo apibūdinamas netikslus.⁵⁵ Tačiau doktrinoje taip ir nėra suformuluota problema išsprendžianti statutinio valstybės tarnautojo sąvoka.

Paskutinė daugiau tiek politikų, tiek visuomenės dėmesio sulaukusi iniciatyva dėl statutinio valstybės tarnautojo sąvokos koregavimo buvo išreikšta parengiant Seimo nutarimo "Dėl statutinių valstybės tarnautojų socialinių garantijų ir darbo apmokėjimo sistemos tobulinimo gairių patvirtinimo" projektą. Šiose gairėse apibrėžiami specifiniai statutinės valstybės tarnybos ir statutinio valstybės tarnautojo, išskyrus diplomatus, požymiai, į kuriais atsižvelgiant siūloma Vyriausybei patikslinti statutinio valstybės tarnautojo sąvoką. Projekte siūloma nustatyti, kad statutinėje įstaigoje valstybės tarnautojo pareigybė būtų priskiriama statutinei, jeigu atitiktų šiuos požymius: 1) atliekant pareigybei priskirtas funkcijas yra įgyvendinami įstaigai teisės aktuose nustatyti uždaviniai ar funkcijos; 2) pareigybei priskirtoms funkcijoms atlikti reikalinga tam tikros intelekto, asmeninės ir moralinės savybės, specialus dalykinis ir fizinis pasirengimas, sveikatos būklė ir kt.; 3) atliekant pareigybei priskirtas funkcijas suteikiami įgaliojimai nepavaldžių asmenų atžvilgiu; 4) tarnyba reglamentuojama specialiais teisės aktais (statutais ir (ar) įstaigų veiklos įstatymais).⁵⁶

Manytina, kad 1 ir 2 šių požymių visuma labiau charakterizuoja statutinių pareigūnų statusą, pagrindžia statutinės tarnybos ypatumus, tačiau remiantis šiais požymiais statutinio valstybės tarnautojo sąvoka dar nepatikslinta ir atsakant į klausimą, kokiems pareigūnams

⁵⁴ Laurinavičius A. Tarnybinė teisė ir naujoji valstybės tarnybų (institucijų) valdymo paradigma. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2010. P. 155-160.

Laurinavičius A. Tarnybinė teisė: statutinės valstybės tarnybos teisinis reguliavimas. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2003. P. 189.

⁵⁵ E. Misiūnas policijos pareigūnų, statutinių valstybės tarnautojų teisinio statuso ypatumus lyginant su kitų valstybės tarnautojų statusu nagrinėjo išskirdamas šiuos teisinio statuso elementus: 1) teisės; 2) pareigos; 3) reikalavimai, taikomi pretendentams į tarnybą 4) veiklos ribojimai ir draudimai; 5) tarnybiniai laipsniai ir rangai 6) pareigūnų atestacijos; 7) darbo užmokestis; 8) socialinės garantijos; 9) tarnybos laikotarpis ir kasmetinės atostogos; 10) atsakomybė; 11) paskatinimas ir apdovanojimas. Policijos pareigūnų teisinis statusas :daktaro dis.soc. moklai: teisė (01S) // Vilnius, Mykolo Romnerio universitetas, 2010. P.18-33.

⁵⁶ Seimo nutarimo "Dėl statutinių valstybės tarnautojų socialinių garantijų ir darbo apmokėjimo sistemos tobulinimo gairių patvirtinimo" projektas Nr.XIP-4908. Lietuvos Respublikos Seimui pateiktas 2012-10-11. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=434737&p_query=&p_tr2=2; žiūrėta: 2012-10-26.

taikoma specialioji tarnybinė atsakomybė, būtina vadovautis šiuo metu galiojančiomis teisės nuostatomis. Kadangi VTĮ 2 str. numatyta, kad statutiniu valstybės tarnautoju laikomas tas valstybės tarnautojas, kurio teisinis statusas reglamentuojamas atskiru įstatymo patvirtintu statutu, atitinkamai panagrinėjus atskirų statutų reglamentavimą ir susidarys ratas statutinių pareigūnų, kuriems taikoma specialioji tarnybinė atsakomybė.

Vidaus tarnybos statuto 2 str. 4 d. įtvirtinta, kad vidaus tarnybos sistemos pareigūnas – statutinis valstybės tarnautojas, kurio tarnybą reglamentuoja šis Statutas ir (ar) kuris turi viešojo administravimo įgaliojimus jam nepavaldiems asmenims. Vidaus reikalų įstaigoms priskiriamos: Finansinių nusikaltimų tyrimo tarnyba prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos, Policijos departamentas prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos ir jam pavaldžios įstaigos, Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamentas prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos ir jam pavaldžios įstaigos, Vadovybės apsaugos departamentas prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos, Valstybės sienos apsaugos tarnyba prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos ir jai pavaldžios įstaigos, Viešojo saugumo tarnyba prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos. Šiose įstaigose dirbantys statutiniai valstybės tarnautojai, padarę tarnybinį nusižengimą ar kitą teisės pažeidimą, kuriuo pažeidžiama tarnybos veiklą reglamentuojanti tvarka, gali būti tarnybinės atsakomybės subjektais.

Tarnybos munitinėje statuto 2 str. 1 d. numatyta, jog munitinės pareigūnas tai statutinis valstybės tarnautojas, tarnaujantis munitinėje ir pagal pareigas turintis viešojo arba vidaus administravimo įgaliojimus pavaldiems ar nepavaldiems asmenims. STT statuto 6 str. 1 d. reglamentuota, jog tarnybos pareigūnas yra statutinis valstybės tarnautojas, paskirtas į tam tikras pareigas STT ir pagal savo kompetenciją turintis administracinius įgaliojimus jam nepavaldiems asmenims. Analogiškai dviejų pagrindinių požymių - tarnavimas atitinkamoje įstaigoje ir administracinių įgaliojimų nepavaldiems asmenims turėjimas - išskyrimas būdingas ir kituose statutinių tarnybų statutuose pateiktuose pareigūno apibrėžimuose (Valstybės saugumo departamento statuto⁵⁷ (toliau – VSD statutas) 7 str. 1 d., Tarnybos KD statuto 2 str. 3 d.). Išskirtinai statutinis valstybės tarnautojas apibrėžiamas Civilinės krašto apsaugos tarnybos statuto⁵⁸ (toliau – CKA statutas) 2 str. 3 d., kuriame jis apibūdinamas kaip civilis statutinis valstybės tarnautojas, nustatyta tvarka sudaręs civilinės krašto apsaugos tarnybos sutartį ir paskirtas į pareigas šio straipsnio 5 ir 6 d. nurodytose institucijose. Krašto apsaugos sistemos civilių pareigūnų tarnybos santykių pradžia - sutartis, kai tuo tarpu kitose statutinių įstaigų

⁵⁷ Lietuvos Respublikos valstybės saugumo departamento statuto patvirtinimo įstatymas // Žin., 2002, Nr. 73-3101.

⁵⁸ Lietuvos Respublikos civilinės krašto apsaugos tarnybos statuto patvirtinimo ir įgyvendinimo įstatymas // Žin., 2003, Nr. 73-3348.

sistemose (vidaus tarnybos, muitinės, pataisos įstaigų, STT, VSD) pareigūnų - statutinių įstaigų vadovų įsakymai paskirti į pareigas.

Iki šiol kyla nemažai teisinių diskusijų, ar diplomatas pagal savo statusą, vykdomų funkcijų pobūdį turėtų būti įvardijamas kaip statutinis valstybės tarnautojas. Manytume, nors diplomatomis statutinio valstybės tarnautojo statusas suteiktas remiantis VTĮ 2 str. ir jų statusą reguliuoja atskiras įstatymas, tačiau diplomatinė tarnyba iš esmės yra civilinė bei neegzistuoja kokie nors specifiniai tarnybos ypatumai, leidžiantys ją įvardinti kaip statutinę. Be to, skirtingai nei visų likusių „įstatymiškai“ įvardintų statutiniais valstybės tarnautojais, diplomatomis tarnybinės atsakomybės taikymo procedūra vykdoma ir tarnybinės nuobaudos skiriamos VTĮ nustatyta tvarka. Dėl išvardintų motyvų, diplomatų atsakomybės aspektai autorės nebus nagrinėjami.

Atsižvelgiant į statutinių tarnybų statutuose pateiktą pareigūno sąvoką, galima teigti, jog tarnybinė atsakomybė kaip teisinis santykis egzistuoja tol, kol su įstaiga, kurioje tarnauja pareigūnas, nėra nutrūkę tarnybos santykiai, t.y. tarnybinės atsakomybės subjektu gali būti tik dirbantis statutinis valstybės tarnautojas. Tokia išvada bus pagrįsta iki 2012-11-01 įsigaliojant Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymo 3-1, 4, 9, 11, 13, 14, 15, 16, 16-1, 17, 22, 29, 30, 31-1, 32, 34, 41, 43, 44, 46, 47, 48, 49, 50, 51 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymo 13 str., pagal kurį numatyta galimybė tarnybinės atsakomybės taikymo procedūrą tęsti net ir tuo atveju, kai pareigūnas perkeltas į kitas pareigas kitoje įstaigoje, arba net jo tarnybos santykiai yra nutrūkę, tačiau veika pradėti tarnybinį patikrinimą atsirado dar jam būnant valstybės tarnautoju. Tuo pačiu minėtame įstatyme numatyta, kad tarnybinių nuobaudų skyrimą reglamentuojantis 30 str. be išimties bus taikomas ir statutiniams valstybės tarnautojams.

Taigi, įstatymiškai statutinę tarnybą sudaro 7 statutinės tarnybų, įstaigų, institucijų sistemos, kuriose tarnauja valstybės tarnautojai, turintys statutinių pareigūnų statusą:

- 1) krašto apsaugos sistemoje (Lietuvos kariuomenėje ir Antrajame operatyvinių tarnybų departamente prie Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministerijos);
- 2) Kalėjų departamente prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos ir jam pavaldžiose įstaigose;
- 3) Specialiųjų tyrimų tarnyboje;
- 4) Valstybės saugumo departamente ir jam pavaldžiose specialios paskirties įstaigose;
- 5) Muitinės departamente prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos ir jam pavaldžiose įstaigose;
- 6) Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerijoje ir jai atskaitingose Lietuvos Respublikos diplomatinėse atstovybėse užsienio valstybėse, Lietuvos Respublikos atstovybėse prie tarptautinių organizacijų, konsulinėse įstaigose, specialiosiose misijose;

7) vidaus reikalų ministro valdymo srityje veikiančiose įstaigose. Visi šiose įstaigose tarnaujantys statutiniai valstybės tarnautojai dėl VTĮ, specialiuose įstatymuose, statutuose apibrėžto tokio jų statuso, gali būti tarnybinės atsakomybės subjektais.

Išsiaiškinus, kas yra specialiosios tarnybinės atsakomybės subjektai, atsakyta ir į klausimą, kam atsako statutiniai valstybės tarnautojai, t.y. statutinėms įstaigoms.

2.2. Tarnybinio teisės pažeidimo samprata ir sąvoka

Faktinis teisinės atsakomybės pagrindas tai teisės pažeidimas, pasireiškiantis aktyviais asmens veiksmais arba neveikimu, kurių metu pažeidžiami teisės reguliuojami ir saugomi visuomeniniai santykiai, vertybės. Specialiojoje literatūroje akcentuojama, kad tarnybinės atsakomybės faktinis pagrindas yra tarnybinis nusižengimas⁵⁹.

A. Laurinavičius yra pažymėjęs, jog drausminės atsakomybės esmė atsiskleidžia per pareigūno skiriamas nuobaudas bei paskatas. Tačiau rašydamas apie faktinį tarnybinės atsakomybės pagrindą mokslininkas nenaudoja išimtinai tik „tarnybinio nusižengimo“ termino. Dažniau naudoja „tarnybinės teisės pažeidimo“ terminą. Atkreipia dėmesį į tai, kad drausmės statutai ir kodeksai įtvirtina reikalavimus pareigūnui, kurių jis turi laikytis tarnybos ir laisvu nuo tarnybos metu, kaip pavyzdžiui, nediskredituoti tarnybos.⁶⁰ Be to, pasak mokslininko statutinių įstaigų (ir policijos) vadovai turi labai plačius vidaus administravimo įgaliojimus, teisę savarankiškai taikyti drausminę atsakomybę: nuo laikino tarnybinės veiklos apribojimo (suspendavimo) iki atleidimo iš tarnybos (pašalinimo), nuo žodinės pastabos iki pažeminimo pareigose ir t.t.⁶¹. Taigi ir nušalinimas nuo pareigų faktiškai yra tarnybinės atsakomybės priemonė, daranti neigiamą įtaką policijos pareigūno statusui (negali nešioti tarnybinės uniformos, už nušalinimo laikotarpį negauna darbo užmokesčio ir kt.).

Pagal šiuo metu galiojančios VTĮ redakciją tarnybiniu nusižengimu laikomas valstybės tarnautojo pareigų neatlikimas arba netinkamas atlikimas dėl valstybės tarnautojo kaltės. Atsižvelgiant į pateikto apibrėžimo turinį, susidaro įspūdis, kad tarnybiniu nusižengimu gali būti apibūdinamas tik tarnybos metu su tarnybine veikla susijęs teisės pažeidimas. Vidaus tarnybos statuto 2 str. nustatyta, kad tarnybinis nusižengimas – šio Statuto ir kitų teisės aktų nustatytos vidaus tarnybos tvarkos pažeidimas ar pareigūno pareigų neatlikimas arba netinkamas atlikimas, padarytas priešingais teisei kaltais pareigūno veiksmais ar neveikimu. Šioje sąvokoje pateikti

⁵⁹ Andruškevičius A. Administracinės teisės principai ir normų ribos. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004. P. 186.

⁶⁰ Laurinavičius A. Tarnybinė teisė: statutinės valstybės tarnybos teisinis reguliavimas. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2003. P. 178-194.

⁶¹ Laurinavičius, A. Etikos kodeksų veiksmingumas ir statusinės tarnybos koncepcija //Jurisprudencija, 2004, t. 63(55), P. 76.

keli skirtingi tarnybinio nusižengimo vertinimo elementai. Tarnybiniu nusižengimu gali būti pripažįstamas: 1) Statuto ir kitų teisės aktų nustatytos vidaus tarnybos tvarkos pažeidimas; 2) pareigūno pareigų neatlikimas; 3) pareigūno pareigų netinkamas atlikimas.

Tame pačiame Vidaus tarnybos statuto straipsnyje minima ir kita veika, kurios padarymas neigiamai veikia vidaus tarnybos ir kitų statusinių valstybės tarnautojų statusą, tai pareigūno vardo pažeminimas. Juo įvardijimas kaltas pareigūno veikimas ar neveikimas, susijęs ar nesusijęs su tarnybinių pareigų atlikimu, tačiau akivaizdžiai žeminantis vidaus tarnybos sistemos autoritetą, griauantis pasitikėjimą vidaus reikalų įstaiga arba ją kompromituojantis. Ši teisinė kategorija numatyta ir kituose statuteuose.⁶² Pažeminimas gali būti kvalifikuotas ir ne dėl tarnybos metu buvusių įvykių. Remiantis tuo, kad statutinių pareigūnų elgesio standartus reglamentuoja etikos kodeksai ir kiti teisės aktai, tad kyla klausimas, ar tokių elgesio standartų pažeidimas galėtų būti laikomas ne tik žeminančiu pareigūno vardą, bet tuo pačiu ir tarnybiniu nusižengimu? Atsakymas į šį klausimą svarbus siekiant aiškiai apibrėžti tarnybinės atsakomybės faktinį pagrindą.

Atkreiptinas dėmesys, kad pareigūno vardo pažeminimas kvalifikuojamas atliekant tarnybinį patikrinimą, remiantis tomis pačiomis tarnybinių patikrinimų atlikimo tvarkomis, kuriomis konstatuojami ir tarnybiniai nusižengimai. Be to, Antrojo operatyvinių tarnybų departamento prie Krašto apsaugos ministerijos statuto⁶³ (toliau – AOTD statutas) 27 str. 2 d. 1 p. numato, kad statutinio tarnautojo vardo arba Departamento pažeminimas padarius teisės pažeidimą tarnybos ar ne tarnybos metu, kuriuo griauamas pasitikėjimas krašto apsaugos sistema, laikytina šiurkščiu tarnybiniu nusižengimu. Už jį gali būti skiriamos tarnybinės nuobaudos: griežtas papeikimas, kvalifikacinės kategorijos pažeminimas arba atleidimas iš civilinės krašto apsaugos tarnybos, kai tuo tarpu vidaus tarnybos, muitinės, pataisos įstaigų, STT, VSD pareigūnams taikomas atleidimas iš tarnybos. AOTD statuto 2 str. 2 d. nurodoma, kad tarnybinis nusižengimas - šiame statute nustatyta veika (veikimas ar neveikimas), kuria statutinis tarnautojas neatlieka pareigų ar jas netinkamai atlieka, pažeidžia įstatymus ar kitus teisės aktus. Atsižvelgiant į formuluotę, kuri, be abejonės, panaši į VTĮ ir Vidaus tarnybos statute numatytas, darytina išvada, kad pareigūno vardo pažeminimas gali būti konstatuotas už veiką, įvykdytą

⁶² Analogiška pareigūno vardo pažeminimo sąvoka įtvirtinta STT statuto 11 str. 3 d. Tarnybos KD statuto 31 str. 1 d. 1 p. numatyta, kad pareigūno vardo pažeminimas yra savarankiškas atleidimo iš tarnybos pagrindas, nepateikiant šiame įstatyme sąvokos. Tarnybos muitinėje statuto 2 str. 4 d. vartojamas terminas - pareigūno vardo diskreditavimas. Atsižvelgiant į tai, kad termino „pažeminimas“ dabartinės lietuvių kalbos žodyne nurodoma: sumenkinti, niekinti, o termino „diskreditavimas“ reikšmė: griauti ar mažinti pasitikėjimą, garbę, autoritetą, manytume, kad Vidaus tarnybos 2 str. 7 d. ir Tarnybos muitinėje statuto 2 str. 4 d. numatytos sąvokos apibrėžia tų pačių teisinių santykių visumą. VSD statuto 22 str. 2 d. numatyta pareigūno vardo pažeminimo sąvoka, tačiau ji nėra identiška pateiktajai Vidaus tarnybos statute ar kuriame nors kitame iš nurodytųjų. Visose minėtuose statuteuose pareigūno vardo pažeminimo inkriminavimas sukelia didžiausius neigiamus padarinius – atleidimą iš tarnybos.

⁶³ Lietuvos Respublikos antrojo operatyvinių tarnybų departamento prie Krašto apsaugos ministerijos statuto patvirtinimo ir įgyvendinimo įstatymas // Žin., 2003, Nr. 92-4140.

tarnybos metu vykdant pareigas. Lietuvos Vyriausiasis Administracinis Teismas (toliau tekste - LVAT), nagrinėdamas vidaus tarnybos pareigūnų atleidimo iš tarnybos dėl pareigūno vardo pažeminimo bylas, yra pasisakęs, jog „*Pareigūno vardo pažeminimas, kai pareigūno kaltas veikimas ar neveikimas nesusijęs su tarnybinių pareigų atlikimu, visais atvejais nesudaro tarnybinio nusižengimo, Vidaus tarnybos statute apibūdinamo kaip Vidaus tarnybos statuto ir kitų teisės aktų nustatytos vidaus tarnybos tvarkos pažeidimas ar pareigūno pareigų neatlikimas arba netinkamas atlikimas, padarytas priešingais teisei kaltais pareigūno veiksmais ar neveikimu, sudėties, todėl šiais atvejais apskritai nėra prielaidų vertinimams, jog pareigūno vardo pažeminimas yra tarnybinis nusižengimas ir atleidimas yra taikoma tarnybinė nuobauda.*“⁶⁴ Taip pat pastebėtina, kad minėtame apibendrinime LVAT, išdėstydamas teisės taikymo aktualijas, teismų praktiką dėl pareigūno vardo pažeminimo išdėstė atskirame skyriuje (VII), pavadintame - „Valstybės tarnautojų atleidimas iš pareigų pagrindais, nesusijusiais su tarnybinės atsakomybės taikymu“. Tačiau minėtame apibendrinime nenagrinėti AOTD statutinių pareigūnų tarnybinės atsakomybės taikymo atvejai. Be to, LVAT pasisakė tik ne dėl tarnybos metu pareigūnų padaromų teisės pažeidimų, todėl lieka atviras klausimas, ar tarnybos metu padaryta veika gali būti kvalifikuojama tiek pareigūno vardo pažeminimu, tiek tarnybiniu nusižengimu.

Atsižvelgiant į tai, kad įstatymų leidėjas atskirų tarnybų statutuose nustatydamas vertybę - pareigūno ir tarnybos autoritetas – kartu numatė ir atsakomybės pagrindą už šios vertybės pažeidimą - veika, įvardijama pareigūno vardo pažeminimu, bei pagal atsakomybės pagrindą, subjektus, taikymo tvarką, už šios veikos padarymą negali kilti civilinė, baudžiamoji ar drausminė atsakomybė (pagal darbo teisę), todėl darytina logiška išvada, kad pareigūno vardo pažeminimas yra savarankiškas tarnybinės atsakomybės kilimo pagrindas. Atitinkamai ir bendrąja prasme specialiosios tarnybinės atsakomybės (atsakomybės pagal drausmės statutus) faktinis pagrindas turėtų būti įvardijamas tarnybinės teisės pažeidimu, o ne išimtinai tarnybiniu nusižengimu.

Bet koks teisės pažeidimas yra organinė žmogaus veikos (veikimo, neveikimo) išorinio pasireiškimo ir jo sąmonės santykio vienybė, tos veikos objektas, jos išorinio pasireiškimo formos (būdai), subjektas ir jo psichinis santykis su padaryta veika. Todėl visiems teisės pažeidimams būdingi šie keturi objektyviniai ir subjektyviniai požymiai, jo sudėties elementai: 1) objektas; 2) objektyvioji pusė; 3) subjektas; 4) subjektyvioji pusė.⁶⁵

⁶⁴ Lietuvos Vyriausiojo Administracinio Teismo 2006 m. liepos mėn. 3 d. aprobuotas Administracinių bylų dėl tarnybinių ginčų nagrinėjimo teismuose praktikos apibendrinimas (iš 2005 m. vasario 8 d. nutarties administracinėje byloje Nr. A⁷-165-05). [Žiūrėta: 2012-10-28]. Prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/tp/63361>.

⁶⁵ Petkevičius P. Administracinė atsakomybė. Vilnius: Justitia, 1996. P. 36.

Objekto, objektyviosios ir subjektyviosios pusių nustatymas padės atsakyti į paskutinį tarnybinės atsakomybės kilimo sąlygų identifikavimo klausimą: už ką statutinis pareigūnas atsako?

2.3. Tarnybinės teisės pažeidimo objektas

Teisės pažeidimo objektas — tai teisės normų saugomos asmeninės (biologinės), socialinės ir kitokios vertybės (asmens gyvybė, sveikata, garbė, orumas, turtinės, politinės ir kitokios asmens teisės, taip pat viešoji tvarka, politinė santvarka ir kt.), į kurias neteisėtai kėsiamasi.⁶⁶ Jų apsaugos, įgyvendinimo pagrindu susiklostantys visuomeniniai santykiai, į kuriuos kėsiasi pažeidėjas, taip pat yra teisės pažeidimo objektas. Valstybės tarnyba teisės aktuose apibrėžiama kaip specifiniai teisiniai santykiai, atsirandantys įgijus valstybės tarnautojo statusą, jam pasikeitus ar jį praradus, taip pat atsirandančių dėl valstybės tarnautojo viešojo administravimo veiklos valstybės ar savivaldybės institucijoje ar įstaigoje įgyvendinant tam tikros valstybės valdymo srities politiką ar užtikrinant jos įgyvendinimo koordinavimą, taip pat ir vykdant vidaus administravimą (VTĮ 2 str. 1 d.). Pasak A. Laurinavičiaus tarnybinio teisės pažeidimo bendrasis objektas ir yra valstybės tarnybos teisiniai santykiai, ginami drausminėmis, statutinėmis sankcijomis.⁶⁷

Drausmė neatsiejama nuo drausminės, tarnybinės atsakomybės reguliuojamų santykių apibūdinimo. Be to, teisės literatūroje statutinės įstaigos dar vadinamos sugriežtintos drausmės institucijomis, tad darbo drausmės terminas ypatingai svarbus atskleidžiant tarnybinio pažeidimo objektą. Drausmė pačia bendriausia prasme reiškia atitinkamos tvarkos laikymąsi. Teisinėje literatūroje daugiau naudojamas darbo drausmės terminas, kuriuo apibūdinama visuma darbo teisės normų, kurios nustato įmonės, įstaigos, organizacijos vidaus darbo tvarką, pvz. darbuotojų: teises ir pareigas, darbo ir poilsio laiko režimus, atsakomybę ir kt. Oficialiai darbo drausmė kaip teisinė kategorija nustatyta 2002 m. priėmus Lietuvos Respublikos darbo kodeksą⁶⁸, tačiau drausmės terminas naudotinas seniai, apibrėžiant ją kaip vieną iš įmonės, įstaigos funkcionavimo priemonių. Darbo drausmės nustatymas yra itin svarbus įmonės, įstaigos veikloje vien todėl, kad pasitelkiant darbo drausmės priemones darbuotojai įpareigojami atlikti jiems nustatytas funkcijas tinkamai, tad įmonė, įstaiga gali siekti nusistatytų tikslų.

Darbo santykiuose drausmė reiškia darbdavio nustatytą vidaus tvarkos taisyklių kitų darbdavio priimtų lokalinių teisės aktų, bendrųjų teisės aktų, kiek tai reglamentuoja įstaigos veiklą, bei darbo kodekso nuostatų laikymąsi. Valstybės tarnybos veikla reguliuojama viešosios

⁶⁶ Vaišvila A. Teisės teorija. Vilnius: Justitia, 2000. P.346.

⁶⁷ Laurinavičius A. Tarnybinė teisė: statutinės valstybės tarnybos teisinis reguliavimas. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2003. P. 185.

⁶⁸ Tiažkijus, V. Darbo teisė: teorija ir praktika. I tomas. Vilnius: Justitia, 2005. P 15-16.

teisės nuostatų, todėl ir susiklostantys tarnybos santykiai lemia platesnę apimtį valstybės tarnautojams įpareigojimų, kuriuos pažeidus galėtų būti nustatomas darbo drausmės pažeidimas. Tokius įpareigojimus gali numatyti ne tik įstaigos vadovo priimti teisės aktai, bet ir įstatymai, kiti žinybiniai aktai, svarbią reikšmę turi pareigybės aprašymai. Drausmės terminas (dažnai įvardijama tarnybinė drausmė) statutinėse įstaigose apima dar platesnę taikymo apimtį. Kaip yra pažymėjęs Antanas Jakobas dar 1933 m. rašytame policijos teisės vadovėlyje, drausmės pagrindai „*reiškiasi ne viršininko teise bausti pavaldinius drausmės bausme, nes ji taikoma tik ten, kur jau nusižengta drausmei, bet visame vidujiniame policijos organizacijos sutvarkyme, atitinkamoje šiai organizacijai nustatytoje tarnybos pareigų atlikimo tvarkoje, santykiavime su viršininkais ir šių pastarųjų su pavaldiniais, o taip pat santykiaujant su kitomis įstaigomis bei asmenimis, uniformą dėvint, ginklą laikant bei kitas tarnybines taisykles vykdant ir t.t.*“⁶⁹ Taigi tarnybinės drausmės reikalavimus normina VTĮ, specialieji valstybės institucijų ir jų tarnybų veiklą reglamentuojantys įstatymai, statutai, vidaus tvarkos taisyklės, nuostatai, elgesio kodeksai, kiti norminiai aktai, įtvirtinantys tarnybines pareigas. Jų visuma sudaro tarnybinės atsakomybės norminį pagrindą. Taigi, bendrasis tarnybinio pažeidimo objektas yra tam tikros institucijos ar organizacijos vidaus drausmės, tvarkos, tarnybos santykiai.⁷⁰

Tuo pačiu A. Laurinavičius yra pažymėjęs, kad išskiriamas ir rūšinis objektas, t.y. vienarūšiai visuomeniniai santykiai, bei tiesioginis teisinio pažeidimo objektas, kurį tarnybinės teisės požiūriu nustato specialieji atskirų tarnybų statutai ar profesinių organizacijų veiklą reglamentuojantys norminiai teisės aktai. Šiais atvejais konkretus teisės pažeidimo objektas yra tam tikra socialinė vertybė, į kurią tiesiogiai kėsinamasi teisei priešinga veika.⁷¹ Pavyzdžiui, tiesioginiu tarnybinio pažeidimo objektu galime įvardinti statutinių valstybės tarnybų, įstaigų ir jų pareigūnų prestižą visuomenėje, pasitikėjimo praradimas. Atsakomybė už atitinkamas socialines vertybes dažniausiai konkretizuojama parengiant pareigūnų pareigybinius aprašymus, elgesio kodeksus su nuostatomis, kurios taikomos ir pageidaujama elgesiui ir ne tarnybos metu.

2.4. Objektyvioji pažeidimo pusė

Teisės pažeidimo objektyvioji pusė – tai visuma teisės normoje įtvirtintų požymių, kurie apibūdina išorinį veikos pasireiškimą.⁷² Dažniausiai išskiriami tokie teisės pažeidimo sudėties objektyvieji požymiai:

⁶⁹ Jakobas A. Policijos teisės vadovėlis. Kaunas: „Policijos“ laikraščio leidinys, 1933. P. 15.

⁷⁰ Laurinavičius A.. Tarnybinė teisė ir policijos tarnybinės teisės kūrimo Lietuvoje problemos darbai: daktaro dis.soc.moklai: teisė (6F) / Vilnius: Lietuvos teisės akademija, 1998. P. 11.

⁷¹ Laurinavičius A.. Tarnybinė teisė: statutinės valstybės tarnybos teisinis reguliavimas. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2003. P. 185-187.

⁷² Petkevičius P. Administracinė atsakomybė. Vilnius: Justitia, 1996. P. 44.

- a) teisei priešinga veika (veikimas arba neveikimas);
- b) žalingi padariniai;
- c) priežastinis veikos ir jos padarinių ryšys;
- d) veikos padarymo būdas, vieta, laikas, priemonės.

Baudžiamojoje teisėje buvo suformuota pozicija, kad iš objektyviosios pusės požymių visų konkrečių nusikaltimų sudėties būtinasis požymis yra tik veika. Nusikalstamos pasekmės, priežastinis ryšys, nusikaltimo padarymo vieta, laikas, būdas, priemonės bei kitos aplinkybės gali ir nebūti numatytos konkrečiose nusikaltimų sudėtyse.⁷³ Kadangi baudžiamoji atsakomybė pagal taikymo priemonės yra griežčiausia ir pats taikymo procesas sudėtingiausias, tad ir tarnybinės atsakomybės kontekste, manytume, būtinasis tarnybinės teisės pažeidimo objektyvios pusės elementas – veika. Veika yra žmogaus elgesio pasireiškimas išoriniame pasaulyje, o elgiantis ne pagal galiojančias nuostatas ji tampa priešinga teisei, pavojinga ir žalinga visuomenei, jos deklaruojamoms vertybėms.

Veikimas pasireiškia aktyviais, sąmoningais veiksmais, tuo tarpu neveikimas yra pasyvus elgesys, nors teisės norma reikalaujama aktyvių teisėtų veiksmų vykdymo. Neveikimas kitaip galėtų būti apibūdinamas pareigos nevykdymu. Anot A. Laurinavičiaus tarnybinė teisė išsiskiria tuo, kad jai priešinga veika dažnai pasireiškia latentiniu neveikimu, viešu tarnybiniu priedermių ignoravimu, neatlikimu, pridengtu biurokratinio elgesiu.⁷⁴ Ne kartą jau buvo minėta, kad statutinių pareigūnų tarnybinės pareigas, diskrecinius įgaliojimus, kitus reikalavimus elgesiui numato viešosios teisės nuostatos, įtvirtintos įstatymuose, tuo pačiu ir statutinės tarnybos veiklą ir pareigūno statusą reglamentuojančiuose įstatymuose, poįstatyminiuose aktuose, tarnybos lokaliniuose aktuose. Vyksta sparti teisėkūra, tad skirtingai nei baudžiamojoje ar administracinėje teisėje, tarnybinės teisės pažeidžiančių neteisėtų veikų sąrašas nėra išdėstytas viename teisės akte. Pastebėtina ir tai, kad statutiniai pareigūnai su jiems įpareigojimą sukuriančiu teisės aktu ar tiesioginio vadovo pateiktu nurodymu turi būti susipažinę, kitaip jie negalėtų suvokti būtinybės veikti ar atsisakyti nuo tam tikrų veiksmų, o tai galėtų būti pagrindas kalbėti apie inkriminuotinos veikos kaip neteisėtos netinkamą vertinimą.⁷⁵ Tokia situacija galima ir atsisakius pareigūnui vykdyti, jo nuomone, neteisėtą vadovo nurodymą. Įstatymo leidėjas statutinių tarnybų veiklą reglamentuojančiuose aktuose yra įtvirtinęs nuostatą, kad pareigūnai

⁷³ Abramavičius A., Čepas A., Drakšienė A. ir kt. Baudžiamoji teisė. Vilnius: Eugrimas, 2001. P.170.

⁷⁴ Laurinavičius A.. Tarnybinė teisė: statutinės valstybės tarnybos teisinis reguliavimas. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2003. P. 187.

⁷⁵ Reikalavimas supažindinti įstatymiškai įtvirtintas tik dėl pareigybės aprašymų, pavyzdžiui Tarnybos KD statuto 12 str. 2 dalis. Nors kituose tarnybų statutuose tokio reikalavimo tiesiogiai įtvirtinto nėra, tačiau statutinės įstaigos turi tokią pareigą atsižvelgiant į tai, kad Vyriausybės 2002 m. gegužės 20 d. nutarimu Nr. 685 patvirtintos Valstybės tarnautojų pareigybių aprašymo ir vertinimo metodikos (Žin., 2002, Nr. 51-1953; Valstybės Žinios, 2007, Nr. 50-1922)1 priede (pareigybės aprašymo formos pavyzdys) numatyta žyma „susipažinau“.

neatleidžiami nuo atsakomybės dėl žinomai neteisėto įsakymo ar nurodymo vykdymo, pavyzdžiui, Policijos veiklos įstatymo 22 str. 3 d.

Veikos padarymas jau savaime sukelia pavojų tarnybinių santykių objekto saugaus egzistavimo sąlygoms, todėl bendrąja prasme kiekvienu tarnybiniu pažeidimu padaroma žala saugomam gėriui. Tačiau ne visais atvejais objektas gali būti materialus. Tokiais atvejais padarant veiką pasekmės išoriniame (materialiajame) pasaulyje nekyla, dėl ko tokie pažeidimai vadinami formalios sudėties. Traukiant tarnybinę atsakomybę už formalius teisės pažeidimus, pakanka nustatyti faktą, kad pareigūnas padarė draudžiamą veiką, savo veiksmais ar neveikimu. Tačiau egzistuoja ir pažeidimai be išlygų susiję su pasekmių kilimu, t.y. materialiosios sudėties pažeidimai, kaip pavyzdžiui, pareigūno vardo pažeminimas. LVAT, aiškindamas pareigūno vardo pažeminimo turinį, sudėties elementus, konstatavo, jog „*pareigūno vardo pažeminimas yra siejamas su šių teisiškai reikšmingų aplinkybių buvimu: pirma, turi būti nustatyta pareigūno kaltė dėl tam tikros veikos (veikimo ar neveikimo), priešingos teisės ar tarnybinės etikos normų reikalavimams, padarymo. Antra, ši veika turi sukelti pasekmes – pažeminti vidaus tarnybos sistemos autoritetą, griauti pasitikėjimą vidaus reikalų įstaiga arba ją kompromituoti. Be to, autoriteto pažeminimas, pasitikėjimo griovimas ar kompromitavimas turi būti akivaizdūs.*“⁷⁶

Priežastinis ryšys – tai toks santykis tarp reiškinių, kuriam esant vienas reiškinys ar sąveikaujančių reiškinių visuma (priežastis) sukelia ir nulemia kitą reiškinį (pasekmę).⁷⁷ Tarnybinio pažeidimo kontekste, jis galėtų būti konstatuotas tuomet, jei veika sukelia ir nulemia pasekmes. Taigi priežastinis ryšys kaip objektyvusis elementas tampa būtinu tuo atveju, kai tarnybiniu pažeidimu sukeliama materialiosios pasekmės. LVAT priežastinio ryšio svarbą yra atskleidęs tarnybinės atsakomybės byloje dėl vadovų pažeidimų, vienoje iš jų pažymėjo: „*kad pavaldinio padarytas tarnybinis nusizengimas savaime nesudaro pagrindo skirti tarnybinių nuobaudą ir jo vadovui. Tam, kad būtų galima patraukti tarnybinę atsakomybę ir pažeidimą padariusio pareigūno vadovą, turi būti įrodytos visos vadovo tarnybinės atsakomybės sąlygos. <...> Pagal Tvarkos 20 punkte nustatytus reikalavimus tai turėtų būti atskleista paminėtoje tarnybinio patikrinimo išvadoje, nurodant konkrečius įrodymus, patvirtinančius priežastinio ryšio tarp paminėtų pareigūnų padarytų pažeidimų ir pareiškėjo netinkamo skyriaus vadovavimo buvimą.*“⁷⁸

Tam tikrais atvejais pažeidimo padarymo laikas yra labai svarbus pažeidimo kvalifikavimui. Vienas iš tokių atvejų – valstybės tarnautojo atsakomybė už veiksnį, padarytą ne tarnybos metu. Remiantis administracinės justicijos praktika, „*sąvoka „tarnybinis*

⁷⁶ Lietuvos Vyriausiojo Administracinio Teismo 2004 m. sausio mėn. 27 d. sprendimas administracinėje byloje L. R. v. Vadovybės apsaugos departamentas, Nr. A-11-129-04. Skelbta Administracinių teismų praktikoje Nr. 5.

⁷⁷ Abramavičius A., Čepas A., Drakšienė A. ir kt. Baudžiamoji teisė. Vilnius: Eugrimas, 2001. P.180.

⁷⁸ Lietuvos Vyriausiojo Administracinio Teismo 2012 m. kovo mėn. 27 d. sprendimas administracinėje byloje E.T. v. Vilniaus apskrities vyriausiasis policijos komisariatas, Nr. A-143-1308-12.

nusižengimas“ *pati savaime sudaro pagrindą manyti, kad nusižengimas, už kurį valstybės tarnautojas gali būti patrauktas tarnybinėn atsakomybėn, turėtų būti susijęs su jo tarnyba. Priešingas aiškinimas iškreiptų šios teisinės definicijos prasmę. Valstybės tarnybos įstatyme nėra aiškiai nurodyta, kad tarnybiniu nusižengimu gali būti laikomas ir valstybės tarnautojo elgesys, nesusijęs su tarnyba, jo elgesys už valstybės tarnautojo tarnybinių pareigų ir funkcijų vykdymo sferos. Atleidimas iš pareigų, kaip tarnybinė nuobauda, gali būti skiriama tik už tarnybinių nusižengimų.“⁷⁹ Kadangi statutiniais valstybės tarnautojams taikomi aukštesni elgesio standartai, kurie taikomi ir ne tarnybos metu, tad tarnybinė atsakomybė už juos įtvirtinančių nuostatų nesilaikymą, atsižvelgiant į minėtąją administracinės justicijos praktiką, galėtų kilti konstatuojant ne tarnybinių nusižengimų, o pareigūno vardo pažeminimą (išskyrus pagal AOTD statutą).*

2.5. Subjektyvioji pažeidimo pusė

Teisės pažeidimo subjektyviosios pusės požymiai tam tikru būdu atskleidžia psichinį asmens santykį su daroma veika. Subjektyvioji pusė susideda iš teisės pažeidimą padariusio asmens kaltės, motyvo ir tikslo. Ši požymių visuma nustatoma analizuojant objektyviają pusę ir apibūdina pažeidėjo valios ir intelekto panaudojimo lygmenį jam darant priešingą teisei veiką, numatant tos veikos galimus padarinius.⁸⁰

Kaip objektyviojoje pusėje būtinas kiekvieno teisės pažeidimo požymis, tad šiuo atveju būtinas tarnybinio teisės pažeidimo subjektyvusis elementas - kaltė. Tai atsispindi tiek „tarnybinio nusižengimo“, tiek „pareigūno vardo pažeminimo sąvokose“, dėl to nenustačius kaltės požymio nėra pagrindo traukti pareigūną tarnybinėn atsakomybėn. Kaltė pasireiškia per du jos struktūrinius elementus: intelektualinį ir valinį. Intelektualinį elementą sudaro asmens psichologinis santykis su daroma nusikalstama veika, veikos neteisėtumo ir pavojingumo suvokimas. Jo nustatymui turi būti analizuojama, ar pareigūnas suvokė, jog veikia neteisėtai ir dėl to gali kilti neigiami padariniai. Tuo tarpu valinį kaltės elementą sudaro realus galėjimas veikti pagal savo valią, t.y., jog pareigūnas veikė neteisėtai, nors privalėjo ir objektyviai galėjo veikti teisėtai – tam buvo objektyvios pareigūno valios nevaržančios sąlygos. Nors vieno jų nebuvimas reiškia kaltės įvykdytoje neteisėtoje veikoje nebuvimą. LVAT 2009 m. gegužės 11 d. nutartyje administracinėje byloje Nr. A⁶³ – 604/2009 konstatavo, kad *“nenustačius tarnautojo kaltės – negalima ir tarnybinė atsakomybė. Tai – esminis procedūrinis pažeidimas, dėl kurio*

⁷⁹ Lietuvos Vyriausiojo Administracinio Teismo 2007 m. spalio mėn. 26 d. nutartis administracinėje byloje F.Š. v. Klaipėdos apskrities valstybinė mokesčių inspekcija, Nr. A-438-281-07. Skelbta Administracinė jurisprudencija Nr. 13.

⁸⁰ Laurinavičius A. Tarnybinė teisė: statutinės valstybės tarnybos teisinis reguliavimas. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2003. P. 191.

*paskirta nuobauda - papeikimas pirmos instancijos teismo pagrįstai pripažinta neteisėta ir nepagrįsta“.*⁸¹

Intelektualinis kaltės elementas geriausia atsiskleidžia nustatinėjant kaltės formas. Teisės teorijoje išskiriamos dvi pagrindinės: tyčia ir neatsargumas. Tarnybinių nuobaudų skyrimo valstybės tarnautojams tvarkos⁸² 13 punkte numatyta, kad tarnybinis nusižengimas gali būti padaromas tyčia, dėl neatsargumo ar aplaidumo. Toks kaltės formų sąrašas įtvirtintas ir specialiosios tarnybinės atsakomybės statutiniams pareigūnams taikymą reglamentuojančiuose poįstatyminiuose aktuose.⁸³ Pastebėtina, kad aplaidumas kaip kaltės forma nėra išskiriama kitų rūšių teisinę atsakomybę reglamentuojančiuose teisės aktuose kaip pažeidimą kvalifikuojantis požymis. Dėl to kyla klausimas, ar aplaidumo kaip kaltės formos išskyrimas yra pagrįstas? VTĮ komentaro autoriai nurodo, kad tarnybinis nusižengimas laikytinas padarytas dėl aplaidumo, kai valstybės tarnautojas, padarydamas veiką nesuprato šios veikos priešingumo Valstybės tarnybos įstatymui, kitiems teisės aktams ir jo užimamos pareigybės aprašymui, nors galėjo ir turėjo suprasti, nenumatė galinčių kilti žalingų padarinių, nors galėjo ir privalėjo juos numatyti.⁸⁴ Toks aiškinimas atitinka baudžiamojoje ir administracinėje teisėje vienos iš neatsargumo rūšies - nusikalstamo nerūpestingumo sąvoką.⁸⁵ Tad statutinei įstaigai nustatinėjant kaltę pareigūno, įtariamo tarnybinio pažeidimo padarymu, veiksmuose gali kilti dilema, kokia kaltės forma turėtų būti konstatuojama (neatsargumas ar aplaidumas). Tokie teisiniai neaiškumai manytume išsispręstų pateikiant neatsargumo ir aplaidumo sąvokas tarnybinės atsakomybės institutą reglamentuojančiuose teisės aktuose.

Administracinėje justicijoje pripažįstama, jog egzistuojančios objektyvios aplinkybės, kurios apsunkina galimybę pareigūnams tinkamai atlikti teisės aktuose numatytas pareigas, gali

⁸¹ Lietuvos Vyriausiojo Administracinio Teismo 2009 m. gegužės mėn. 11 d. nutartis administracinėje byloje R. G. v. Akmenės rajono policijos komisariatas, Nr. A-63-604/2009.

⁸² Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. birželio 25 d. nutarimas Nr. 977 „Dėl Tarnybinių nuobaudų skyrimo valstybės tarnautojams taisyklių“ // Valstybės Žinios, 2002, Nr. 65-2665

⁸³ Analogiškai įtvirtinta Vidaus reikalų ministro 2003 m. rugpjūčio 27 d. įsakymu Nr. 1V-308 patvirtintos Tarnybinių patikrinimų atlikimo bei tarnybinių nuobaudų skyrimo ir panaikinimo tvarkos (Žin., 2003, Nr. 84-3861) 20 punkte, Finansų ministro 2003 m. rugsėjo 26 d. įsakymu Nr. 1K-237 patvirtintų Tarnybinio patikrinimo ir tarnybinių nuobaudų skyrimo Lietuvos Respublikos muitinės pareigūnams taisyklių (Žin., 2003, Nr. 93-4235) 21 punkte, Teisingumo ministro 2010 m. gegužės 25 d. įsakymu Nr. 1R-116 patvirtintų Tarnybos Kalėjimų departamente prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos ir jam pavaldžiose įstaigose organizavimo taisyklių (Žin., 2010, Nr. 62-3072) 74 punkte, STT direktoriaus 2011 m. birželio 28 d. įsakymu Nr. 2-215 patvirtinto Tarnybinių nusižengimų tyrimo ir tarnybinių nuobaudų skyrimo Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnybos pareigūnams tvarkos aprašo (Žin., 2011, Nr. 80-3956) 7.2 punkte.

⁸⁴ Budbergytė R., Šakočius A., Žilinskas D, Lietuvos Respublikos Valstybės tarnybos įstatymo komentaras. Vilnius: Lietuvos viešojo administravimo institutas, 2004. P. 142..

⁸⁵ Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso (Vyriausybės Žinios, 1985, Nr. 1-1) 11 straipsnyje įtvirtinta neatsargumo sąvoka, kurioje nurodoma „administracinis teisės pažeidimas laikomas padarytu dėl neatsargumo, jeigu jį padaręs asmuo numatė, kad jo veikimas arba neveikimas gali sukelti žalingas pasekmes, bet lengvabūdiškai tikėjosi, kad jų bus išvengta, arba nenumatė, kad gali kilti tokios pasekmės, nors turėjo ir galėjo jas numatyti“; Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (Valstybės Žinios, 2000, Nr. 89-2741) 16 straipsnyje numatyta, jog „nusikaltimas ar baudžiamasis nusižengimas yra padarytas dėl nusikalstamo nerūpestingumo, jeigu jį padaręs asmuo nenumatė, kad dėl jo veikimo ar neveikimo gali atsirasti šiame kodekse numatyti padariniai, nors pagal veikos aplinkybes ir savo asmenines savybes galėjo ir turėjo tai numatyti“.

turėti įtakos pareigūno kaltės nustatymui (valiniam elementui). Šiuo atveju LVAT yra pažymėjęs, kad „taikant pareiškėjui drausminę atsakomybę už neveikimą, kuris pasireiškė teisės aktais numatytų procesinių veiksmų neatlikimu per nustatytus terminus, turi būti įvertinamas ne tik objektyvus atsakomybės už neveikimą pagrindas - pareiga atlikti teisės aktuose nustatytus veiksmus, bet ir subjektyvus pagrindas - galėjimas veikti kaip to reikalauja teisės aktai. *Nustatant galėjimą veikti kaip to reikalauja teisės aktai, privalu atsižvelgti į visas neveikimo metu egzistuojančias faktines aplinkybes, kurios sąlygoja galimybę pareiškėjui veikti kaip to reikalauja teisės aktai arba gali būti padaryta priešinga išvada*, kad susiklosčiusioje faktinėje situacijoje pareiškėjas dėl priežasčių, nepriklausančių nuo jo valios, veikti kaip to reikalauja teisės aktai, negalėjo“.⁸⁶ Remiantis teismų praktika dėl kaltės kaip tarnybinio teisės pažeidimo subjektyvaus elemento, darytina išvada, kad kaltės elementų nustatymas yra statutinės įstaigos įrodinėjimo dalykas, todėl turi būti įrodinėjami abu kaltės elementai, o ne formaliai konstatuojamas kaltės buvimas.

A. Laurinavičiaus teigimu, nustatant tarnybinės teisės pažeidimo subjektyviąją pusę, svarbu įvertinti ir statutinės įstaigos, pareigūno subjektyvius tikslus. Dažnai pareigūnui tenka dirbti ekstremaliomis sąlygomis, tad sudėtingomis aplinkybėmis iškyla atsitiktinai, neatitinkantys kryptingų pagrįstų normų, paskatų, tikslai. Tokios paskatos gali būti susijusios su kerštu, pavydu, pykčiu ir kitokiomis pažeidėjo interesų ir poreikių išraiškos formomis bei dėl kilusios psichologinės įtampos.⁸⁷ Tikslų, motyvų nustatymas padeda atriboti tyčinius tarnybinės teisės pažeidimus nuo neatsargių, charakterizuoja pažeidėją, apibūdina jo padarytos veikos pavojingumo laipsnį, gali būti atsižvelgiama parenkant atsakomybės priemones, pavyzdžiui, konkrečią tarnybinę nuobaudą.

Darant šio skyriaus išvadas, statutinis pareigūnas už tarnybinės teisės pažeidimus gali būti traukiamas tarnybinėn atsakomybėn tik teisės aktų nustatyta tvarka įstaigai įrodžius tarnybinės teisės pažeidimo sudėtį sudarančių požymių visumą. Tarnybinė atsakomybė dėl pareigūnų vardo pažeminimo atskiruose statutinių tarnybų statutuose traktuojamas nevienodai (AOTD statusas – tai tarnybinis nusižengimas, visi likusieji – savarankiškas atleidimo pagrindas), tad tarnybinė atsakomybė apima ne vien tarnybinių nusižengimų nustatymą ir atsakomybės taikymą už juos.

⁸⁶ Lietuvos Vyriausiojo Administracinio Teismo 2006 m. liepos mėn. 3 d. aprobuotas Administracinių bylų dėl tarnybinių ginčų nagrinėjimo teismuose praktikos apibendrinimas (iš 2005 m. spalio mėn. 5 d. nutarties administracinėje byloje Nr. A-15-1480-05). [Žiūrėta: 2012-10-29]. Prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/tp/63361>.

⁸⁷ Laurinavičius A. Tarnybinė teisė: statutinės valstybės tarnybos teisinis reguliavimas. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2003. P. 193-194.

3. TARNYBINĖS ATSAKOMYBĖS STATUTINIAMS PAREIGŪNAMS TAIKIMO PROCEDŪROS LYGINAMOJI ANALIZĖ

3.1. Aplinkybių tyrimas ir tarnybinio teisės pažeidimo nustatymas

Kaip jau buvo nustatyta ankstesnėse dalyse, tarnybinė atsakomybė kyla už tarnybinės teisės pažeidimo padarymą. Jis turi savitą struktūrą, tad aplinkybių tyrimas yra būtinas siekiant nustatyti tarnybinio teisės pažeidimo sudėtį pareigūno veiksmuose. Tarnybinis teisės pažeidimas tiriamas tarnybinio patikrinimo metu ir tai yra viena iš statutinės įstaigos vidaus administravimo procedūrų. Jos svarbą tarnybinės atsakomybės taikymo procese yra atskleidęs LVAT: *„tarnybinio nusižengimo tyrimas yra viena iš svarbiausių tarnybinės nuobaudos skyrimo procedūros sudėtinių dalių, kadangi jis nėra vien formalus veiksmas, apsiribojantis tik pareigūno veiklos ar neveikimo konstatavimu. Tarnybinio nusižengimo tyrimą atliekantis tikrintojas (komisija) turi surinkti visus įrodymus, patvirtinančius ar paneigiančius tiriamo pareigūno nusižengimo faktą, jo kaltę, patikrinti pareigūno paaiškinime (jei toks pateiktas) nurodytas su tiriamu nusižengimu susijusias aplinkybes ir visa tai įvertinti, tyrimo rezultatus įforminant motyvuotoje tarnybinio nusižengimo tyrimo išvadoje“*.⁸⁸

Kadangi tarnybinė atsakomybė negalima pirmiausia nenustatant atsakomybės pagrindo pagal teisės aktų nustatytas taisykles, tarnybinio patikrinimo atlikimui šiame darbe bus skiriamas didelis dėmesys.

3.1.1. Tarnybinio patikrinimo pradžia

Tarnybinio patikrinimo pradžia yra aktualus klausimas vien dėl to, kad jį nagrinėjant bus galima atsakyti į klausimus: kada pradamas tarnybinis patikrinimas, kas gali jį pradėti. Atsakymai į šiuos klausimus svarbūs bandant nustatyti priežastis, kodėl kai kurių statutinių tarnybų pareigūnų atžvilgiu tarnybinių patikrinimų atlikimas tampa kasdienybe. Šiuo atveju svarbus aspektas ir santykis tarp pareigūnų, kurių atžvilgiu pradėti tarnybiniai patikrinimai ir tų, kuriems po jo atlikimo taikytos tarnybinės atsakomybės priemonės.

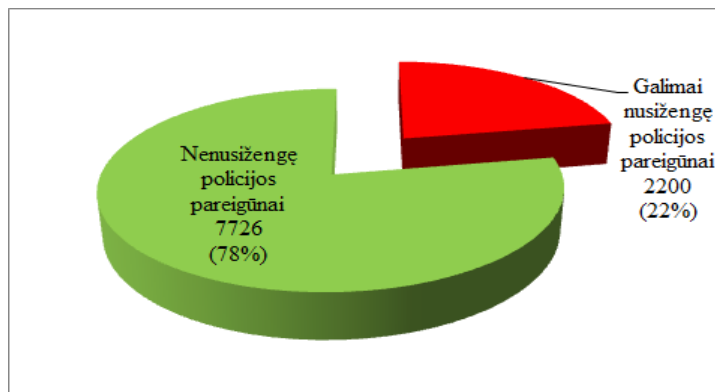
Vien policijos pareigūnų, sudarančių daugiau nei trečdalį (43 proc.) visų statutinių pareigūnų, kurių atžvilgiu per 2011 metus atlikti tarnybiniai patikrinimai⁸⁹, skaičius siekia 22 proc. (kas dėl 4-5 pareigūno), o nubaustieji paskiriant tarnybinę nuobaudą sudaro 10 procentų visų (žr. 1 pav.). Žinoma nereikia pamiršti, kad tarnybinė atsakomybė taikoma ir už pareigūno

⁸⁸ Lietuvos Vyriausiojo Administracinio Teismo 2012 m. balandžio mėn. 26 d. nutartis administracinėje byloje A. J. v. Kauno teritorinė muitinė, Nr. A-552-2013-12.

⁸⁹ Šioje statistinėje analizėje visų statutinių tarnybų atžvilgiu pateikiami duomenys tik dėl tų tarnybinių patikrinimų, kurie atlikti įtariant pareigūną pažeidus tarnybos drausmę ar kitas tarnybines taisykles.

vardo pažeminimą, tad prie minėto skaičiaus pridėjus ir už šias veikas baustus pareigūnus bendras skaičius padidėtų dar 3,5 proc.

1 pav. Policijos pareigūnų, kuriems 2011 m. pradėti tarnybiniai patikrinimai dėl įvairių nusižengimų, skaičius (proc.)

Šaltinis: sudaryta pagal Policijos departamento pateiktus statistinius duomenis.

Valstybės sienos apsaugos tarnyboje ir jai pavaldžiose įstaigose pareigūnai, kurių atžvilgiu per 2011 m. atlikti tarnybiniai patikrinimai, sudaro apie 12 proc. visų, nubaustieji tarnybinėmis nuobaudomis – 3,8 proc. Muitinės sistemoje pareigūnai, kuriems atlikti tarnybai patikrinimai - 4 proc., o nubaustieji tarnybinėmis nuobaudomis – 2,5 proc. Tuo tarpu pataisos įstaigų pareigūnai, kuriems per 2011 m. paskirtos tarnybinės nuobaudos, sudaro 4,5 proc.⁹⁰ Atsižvelgiant į tai, kad policijos pareigūnų skaičius, kurių atžvilgiu pradėti tarnybiniai patikrinimai, beveik 5 kartus didesnis nei kitų statutinių tarnybų sistemų pareigūnų, todėl tyrime ypatingas dėmesys bus teikiamas vidaus tarnybos sistemos pareigūnų tarnybinės atsakomybės reguliavimui ir taikymui.

Pirminis pagrindas pradėti tarnybinį patikrinimą yra informacijos apie galimai statutinio pareigūno padarytą tarnybinį pažeidimą egzistavimas. Svarbu išsiaiškinti, ar turi reikšmės informacijos pateikimo forma ir jos šaltiniai, kad būtų pradedama tarnybinės atsakomybės taikymo procedūra. Pažymėtina, kad statutinių tarnybų statutuose nėra detalizuojama, kas turi būti informacijos pateikimo šaltinis, kad informacija taptų vada pradėti tarnybinės atsakomybės taikymo procedūrą. Vieninteliame CKA tarnybos statuto 17 str. 4 d. numatyta, kad tarnybinis patikrinimas pradedamas įstaigos vadovo, tiesioginio statutinio tarnautojo tarnybos vadovo iniciatyva arba jiems gavus oficialią informaciją apie statutinio tarnautojo nusižengimą. Apie

⁹⁰ Ne visos statutinės tarnybos sutiko pateikti duomenis, kurie yra nevieši. Valstybės saugumo departamente, Krašto apsaugos sistemoje duomenys personalo tvarkymo klausimais (taip pat ir tarnybinės atsakomybės taikymo) yra visuomenei neviešinami dėl specifinės šių įstaigų veiklos, kiek tai susiję su kriminaline žvalgyba. Vadovybės apsaugos departamentas, Viešojo saugumo tarnyba, t.y. vidaus reikalų sistemos įstaigos, viešai šių duomenų neskelbia (tačiau jie nėra slapti), taip pat į prašymą suteikti informaciją el. paštu neatsakė.

oficialią informaciją kaip pagrindą pradėti tarnybinio nusižengimo tyrimo procedūrą, užsimenama ir kai kuriuose tarnybinio nusižengimo tvarką reglamentuojančiuose poįstatyminiuose teisės aktuose.⁹¹ Pastebėtina, kad nei vienas iš tarnybinės atsakomybės taikymą statutiniams pareigūnams reglamentuojantis norminis administracinis aktas neįvardija „oficialios informacijos“ sąvokos ar bent turinio elementų. Naudojantis lingvistiniu teisės normos aiškinimo metodu sąvoka „oficiali informacija“ galėtų būti aiškinama kaip valstybinio valdymo subjektų tarnybinėje veikloje naudojama informacija.⁹² Tačiau šis terminas būdingas ne tik viešajai teisei, dėl to lingvistinis metodas nėra pakankamas. Šiuo atveju, manytume, kad tikslingiausiai apibūdinti „oficialios informacijos“ termino turinį būtų galima tik sistemiškai taikant kitus teisės aktus. Atkreiptinas dėmesys, kad Civilinio proceso kodekse⁹³ 197 str. numatyta, jog rašytiniai įrodymai civiliniame procese skirstomi į oficialius ir privačius. Oficialiaisiais laikomi dokumentai, išduoti valstybės ir savivaldybių institucijų, patvirtinti kitų valstybės įgaliotų asmenų neviršijant jiems nustatytos kompetencijos bei laikantis atitinkamiems dokumentams keliamų formos reikalavimų. Kadangi rašytinis dokumentas yra tik viena iš informacijos formų, manytina, kad terminas „oficiali informacija“ yra siejamas su informacijos pateikimo šaltiniais, t. y. ji gauta iš valstybės ir savivaldybės įstaigų, bei informacijos pateikimo forma, pvz. prokuroro nutarimas dėl ikiteisminį tyrimą atliekančio pareigūno patraukimo tarnybinėn atsakomybėn. Pastebėtina, kad oficialios informacijos kaip vadovs buvimas lemia ypatybes tarnybinio patikrinimo atlikimo procedūroje. Viena iš jų - tarnybinio patikrinimo pradėjimas sietinas su teisės aktuose nustatytais terminais: Kalėjų departamente prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos ir jam pavaldžiose įstaigose organizavimo taisyklių 66 p. įtvirtina, kad tarnybinis patikrinimas gavus oficialią pradedamas ne vėliau kaip per 5 darbo dienas po šios informacijos gavimo; pagal Tarnybinio patikrinimo ir tarnybinių nuobaudų skyrimo Lietuvos Respublikos muitinės pareigūnams taisyklių 7 p. numatyta, kad tarnybinis patikrinimas pradedamas per 3 darbo dienas po to, kai įstaigos vadovas gauna oficialią informaciją apie pareigūno tarnybinį nusižengimą. Be to, pastaroji nuostata įtvirtina ir kitą ypatybę, taikomą pradedant tarnybinį patikrinimą muitinės pareigūnų atžvilgiu gavus oficialią informaciją, o būtent šią procedūrą turi vykdyti specialus subjektas - iš ne mažiau kaip 3 asmenų sudaroma komisija. Toks reguliavimas, manytina, pasirinktas siekiant kuo operatyviau reaguoti į

⁹¹ pvz. Teisingumo ministro 2010 m. gegužės 25 d. įsakymu Nr. 1R-116 patvirtintų Tarnybos Kalėjų departamente prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos ir jam pavaldžiose įstaigose organizavimo taisyklių 66 p., Finansų ministro 2003 m. rugsėjo 26 d. įsakymu Nr. 1K-237 patvirtintų Tarnybinio patikrinimo ir tarnybinių nuobaudų skyrimo Lietuvos Respublikos muitinės pareigūnams taisyklių 7 punkte.

⁹² Remiantis dabartinio lietuvių kalbos žodynu, tarptautinių žodžių žodynu žodžio „oficialus“ reikšmės: vyriausybines, tarnybines. Prieiga per internetą: <http://dz.lki.lt/get/10761/>; <http://www.zodynas.lt/terminu-zodynas/O/oficialus>; [žiūrėta: 2012-11-02].

⁹³ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas // Valstybės Žinios, 2002, Nr. 36-1340; Valstybės Žinios, 2002, Nr. 42.

vados gavimą bei siekiant užtikrinti kuo objektyvesnį tyrimo atlikimą. Tačiau tai ne vienintelės ypatybės, su kuriomis susiduriama, kai statutinė įstaiga gauna oficialią informaciją apie galimą pareigūno tarnybinio teisės pažeidimo padarymą. Oficialios informacijos termino aiškus turinys ypatingą svarbą įgavo įsigaliojus naujai VTĮ 30 str. redakcijai,⁹⁴ pagal kurio 2 dalį tarnybiniai patikrinimai gali būti pradėti ir dėl pareigūnų, kurie statutinėje įstaigoje jau nebedirba (perkelti į valstybės tarnautojo pareigas kitoje valstybės ar savivaldybės institucijoje ar įstaigoje, arba tarnybos santykiai su juo jau nutrūkę). Ypatybė pasireiškia tuo, kad tarnybinis patikrinimas šiuo atveju gali būti pradėtas tik gavus oficialią informaciją. O nesant tarnybinio patikrinimo atlikimą reglamentuojančiuose poįstatyminiuose teisės aktuose aiškiai įtvirtintos oficialios informacijos sąvokos, galima ginčytina situacija, ar tarnybinis patikrinimas pradėtas pagrįstai, t.y. esant tinkamai vadai. Dėl šios priežasties VTĮ 2 str. arba tarnybinio patikrinimo atlikimą reglamentuojantys poįstatyminiuose teisės aktai turėtų būti papildomi nuostata dėl „oficialios informacijos“ sąvokos išaiškinimo.

Toliau nagrinėjant klausimą dėl vados formų ir jos šaltinių reikšmės tarnybinio patikrinimo atlikimo procedūroje, pastebėtina, kad plačiausiai informacijos šaltiniai (taip pat informacijos įtvirtinimo forma) numatyti Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2003 m. rugpjūčio 27 d. įsakymu Nr. 1V-308 patvirtintos Tarnybinių patikrinimų atlikimo bei tarnybinių nuobaudų skyrimo ir panaikinimo tvarkos 6 p. nurodant, kad tarnybinis patikrinimas gali būti pradėdamas gavus asmens skundą, tarnybinių pranešimą, prokuroro nutarimą iškelti drausminę bylą, žiniasklaidoje paskelbtą ar kitokią informaciją apie galimą pareigūno tarnybinių nusizengimą. Esant tokiam reguliavimui iš karto kyla klausimas, ar informacija neturėtų būti apdorojama, ar įstaigos vadovas neturi pareigos prieš tai objektyviai įvertinti informacijos turinio. Galiausiai, ar įstaigos vadovas, ar kitas įgaliotas asmuo inicijuoti tarnybinio patikrinimo procedūrą, gali atsisakyti pradėti tarnybinių patikrinimą, kai jam pateikiama informacija apie pavaldaus pareigūno galimą pažeidimą (-us) tarnybinei drausmei ar kitoms pareigūno elgesio taisyklėms?

Prieš bandant rasti atsakymus į šiuos klausimus, būtina išsiaiškinti, kas dar be įstaigos vadovo vadovaujantis galiojančiomis teisės nuostatomis statutinių pareigūnų atžvilgiu gali inicijuoti tarnybinio patikrinimo atlikimą. Analizuojant statutinių tarnybų statusus bei tarnybinio patikrinimo atlikimą reglamentuojančius poįstatyminius aktus, pastebėta, kad subjektų ratas, kuriems suteikiami įgaliojimai inicijuoti tarnybinius patikrinimus visose statutinėse sistemose daugiaž vienodas: įstaigos vadovas, ar jo įgaliotas asmuo (į pareigas priėmęs asmuo), tiesioginis pareigūno vadovas. Išskirtinis subjektas numatytas vidaus tarnybos pareigūnams taikytinos Tarnybinių patikrinimų atlikimo bei tarnybinių nuobaudų skyrimo ir panaikinimo

⁹⁴ Nuo 2012-11-01 taikoma redakcija.

tvarkos 6 p., pagal kurį tarnybinių patikrinimų iniciavimo teisė numatyta vidaus reikalų ministrui dėl bet kurio vidaus tarnybos pareigūno.

Ieškant atsakymo į klausimą, ar esant vadai gali būti atsisakoma pradėti tarnybinių patikrinimą, svarbu nustatyti, ar teisės aktuose numatytas minėtiesiems subjektams įgaliojimas inicijuoti tarnybinio patikrinimo pradžią yra diskrecinės teisės, ar pareigos išraiška. Subjektų, galinčių atlikti tarnybinius patikrinimus civilinės krašto apsaugos tarnybos, pataisos įstaigų statutinių pareigūnų atžvilgiu, sprendimas dėl tarnybinio patikrinimo pradėjimo yra tiek diskrecinis (paties iniciatyva), tiek privalomas (oficialios informacijos gavimo atveju statutas nenumato kito veiksmo kaip tik tarnybinio patikrinimo pradėjimo).⁹⁵ Subjektams, turintiems įgaliojimus dėl tarnybinių patikrinimų savo iniciatyva pradėjimo muitinės⁹⁶, AOTD, vidaus tarnybos, VSD⁹⁷ pareigūnų atžvilgiu, tuo pačiu numatyta ir pareiga pradėti tyrimą gavus informaciją apie galimą pareigūno padarytą tarnybinių nusižengimą. Atsižvelgiant į reguliavimą dėl pradėjimo momento vidaus tarnybos bei AOTD pareigūnų atžvilgiu, darytina išvada, kad šiose sistemose tarnybinis patikrinimas turi būti pradedamas gavus bet kokios formos informaciją ir iš bet kokio šaltinio, jei tik joje užsimenama apie galimą statutinio pareigūno pažeidimą. Diskrecine teise dėl tarnybinio nusižengimo tyrimo reikalingumo, manytina, galėtų pasinaudoti tik asmenys, turintys įgaliojimus inicijuoti tarnybinius patikrinimus dėl civilinės krašto apsaugos ir pataisos įstaigų pareigūnų, jei tik vada nėra oficiali informacija. Tačiau ir šios prielaidos egzistavimas diskutuotinas vien dėl to, kad statutinei įstaigai gavus asmens skundą dėl pareigūno galimai neteisėtos veikos pagal Viešojo administravimo įstatymo 21 str. 1 d., 22 str. turėtų būti pradedama administracinė procedūra, siekiant patikrinti skunde nurodytus argumentus. Taigi, išanalizavus teisės aktų nuostatas dėl tarnybinio patikrinimo pradėjimo sąlygų krašto apsaugos sistemos, muitinės, pataisos įstaigų, VSD, vidaus tarnybos pareigūnų atžvilgiu, darytina išvada, kad galiojantis reguliavimas sudaro prielaidas pradėti tarnybinio patikrinimo procedūrą net ir nesant pakankamos informacijos ar pagrindo dėl pareigūno galimo tarnybinio teisės pažeidimo.

Atskirai aptartina STT pareigūnų tarnybinių patikrinimų pradėjimo ypatybės. STT pareigūnams tarnybiniai patikrinimai pradedami vadovo iniciatyva bei gavus informaciją. Tačiau

⁹⁵ Remiamasi CKA tarnybos statuto 17 str. 4 dalimi. Nors ta pati statuto nuostata nurodo, kad tarnybinė nuobauda skiriama krašto apsaugos ministro nustatyta tvarka atlikus tarnybinių patikrinimą, tačiau viešosiose teisės aktų bazėse ar Krašto apsaugos tinklalapyje tokia įsakymu ar kitu krašto apsaugos ministro administraciniu aktu patvirtinta tvarka nėra pateikiama.

⁹⁶ Finansų ministro 2003 m. rugsėjo 26 d. įsakymu Nr. 1K-237 patvirtintų Tarnybinio patikrinimo ir tarnybinių nuobaudų skyrimo Lietuvos Respublikos muitinės pareigūnams taisyklių (Valstybės Žinios, 2003, Nr. 93-4235) 6 punkte įvardintas terminas „gavus informaciją“, patikslintas tų pačių taisyklių 25 punkte, pagal kurį tai turi būti rašytinė informacija (asmens skundas, tarnybinis pranešimas, žiniasklaidoje paskelbta ar kitokia informacija) apie pareigūno padarytą tarnybinių nusižengimą.

⁹⁷ Remiamasi tik VSD statuto 34 straipsnio 1 dalimi, kadangi VSD generalinio direktoriaus įsakymu nustatyta drausminių nusižengimų tyrimo tvarka yra viešai neskelbiamas dokumentas.

pastaroji aplinkybė ne visuomet gali būti pripažįstama tinkama vada pradėti tarnybinį patikrinimą, kadangi pagal Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnybos direktoriaus 2011 m. birželio 28 d. įsakymu Nr. 2-215 patvirtinto Neigiamos informacijos apie Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnybos pareigūnus tikrinimo tvarkos aprašo⁹⁸ nuostatos numato tam tikrą gautos neigiamos informacijos apie STT pareigūnus tyrimo procedūrą iki pradedant tarnybinį patikrinimą. Tokia išankstine tyrimo procedūra siekiama išsamiai ir nešališkai ištirti gautą neigiamą informaciją apie STT pareigūnus, pateikti išsamią ir objektyviai įvertintą informaciją STT direktoriui. Remiantis minėto aprašo 3.1 punktu neigiama informacija laikomas asmens skundas, pareiškimas, pranešimas, visuomenės informavimo priemonių paskelbta ar kitu būdu gauta informacija apie STT pareigūnų padarytus teisės aktų pažeidimus, kai teisės aktą pažeidęs STT pareigūnas nežinomas ar nenustatytas arba kai tokios informacijos nepakanka pradėti tarnybinio nusižengimo tyrimą. Tyrimas dėl neigiamos informacijos atliekamas tokiais pačiais terminais ir tų pačių subjektų kaip ir tarnybinis patikrinimas dėl nusižengimo. Tikrintojui bei tikrinamam asmeniui suteikiamos tokios pačios apimties teisės kaip ir tarnybinio patikrinimo atlikimo metu. Šiuos tarnybinės atsakomybės taikymo aspektus nagrinėsime sekančioje dalyje.

Tyrimas užbaigiamas surašant neigiamos informacijos patikrinimo išvadą, kuri teikiama tvirtinti STT direktoriui. Išvadoje konstatavus, kad konkretaus STT pareigūno veiksmuose yra tarnybinio nusižengimo požymių, STT direktorius paveda atlikti tarnybinio nusižengimo tyrimą. STT direktoriui taip pat suteikti įgaliojimai nurodyti patikslinti išvadą arba papildomai išnagrinėti neigiamos informacijos patikrinimo metu surinktą informaciją. Atsižvelgiant į minėtąjį reguliavimą, darytina išvada, kad neigiamos informacijos tikrinimo procedūra procedūriniu pobūdžiu yra labai artima tarnybiniam patikrinimui, tačiau jos tikslas yra visiškai skirtingas – nustatyti neoficialios, t.y. trečiųjų asmenų pateiktos, neigiamos informacijos apie galimai pareigūno padarytą tarnybinį teisės pažeidimą preliminarų pagrįstumą. Lyginant su tarnybinio patikrinimo atlikimo pasekmėmis neigiamos informacijos tikrinimas sukelia pasekmes pareigūnui tik tuo atveju, jei nustatoma, kad neigiama informacija yra pakankama ar pagrįsta pradėti tarnybinį patikrinimą. Tačiau ir jas galime pavadinti netiesioginėmis pasekmėmis, kadangi tuo atveju pats neigiamos informacijos tyrimo išvados surašymas jokių teisių ar pareigų pareigūnui nesukelia. Svarbu pažymėti, kad tarnybinio patikrinimo atlikimas net ir jo nepabaigiant sukelia pareigūnui atitinkamus jo statusui neigiamą įtaką darančius veiksnius (pvz., vidaus tarnybos pareigūnams negali būti suteikiamas laipsnis)⁹⁹ ir kelia pareigūnams

⁹⁸ STT direktoriaus 2011 m. birželio 28 d. įsakymas Nr. 2-215 „Dėl neigiamos informacijos apie Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnybos pareigūnus tikrinimo tvarkos aprašo ir tarnybinių nusižengimų tyrimo ir tarnybinių nuobaudų skyrimo Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnybos pareigūnams tvarkos aprašo patvirtinimo“ // Žin., 2011, Nr. 80-3956.

⁹⁹ Pagal Vidaus reikalų ministro 2004 m. kovo 2 d. įsakymu Nr. 1V-52 patvirtintų Vidaus tarnybos sistemos pareigūnų specialiųjų nekarinių laipsnių suteikimo ir pervardijimo taisyklių 7¹ punktą suėjus Vidaus tarnybos statute

baimę. Šią aplinkybę patvirtina E. Misiūno 2008 m. pabaigoje – 2009 m. pradžioje atliktos pirminės grandies policijos pareigūnų apklausos duomenys, pagal kuriuos net 61,3 proc. pareigūnų (apklausta 14 proc. pirminės grandies policijos pareigūnų) nurodė, kad situacija, kai pradėtas tarnybinis patikrinimas ar ikiteisminis tyrimas, nors pareigūnas 100 procentų įsitikinęs savo veiksmy teisėtumu, juos gąsdina.¹⁰⁰

E. Misiūnas, atlikdamas disertacinį mokslinį tiriamąjį darbą dėl policijos pareigūno statuso elementų veiksmingumo, taip pat nagrinėjo ir tarnybinės atsakomybės įtaką pareigūnų pasirinkimui naudoti įstatymais jiems suteiktus administracinius įgaliojimus. Disertacinio tyrimo duomenys atskleidė, kad pagrindinė priežastis, kodėl pareigūnai nesinaudoja įstatymais jiems numatytais teisėmis, yra tarnybinių patikrinimų ir tarnybinės atsakomybės baimė. Šio tyrimo autoriaus teigimu, tarnybinių patikrinimų baimė atsiranda dėl grėsmės kilti tarnybinei atsakomybei, galimo karjeros siekimo ir materialinės gerovės pablogėjimo. Dėl šios priežasties 49,9 proc. pareigūnų nesinaudoja fizinės prievartos priemonėmis, 34 proc. – šaunamuoju ginklu, 33 proc. – nesinaudoja bendrosiomis teisėmis.¹⁰¹ Kaip parodė to paties mokslinio tiriamojo darbo duomenys 34,6 proc. pareigūnų mano, kad jiems buvo neteisingai pritaikyta tarnybinė atsakomybė. E. Misiūno teigimu, situacija, kai daugiau nei trečdalis pareigūnų kvestionuoja pareigūnui paskirtos atsakomybės pagrįstumą, rodo, kad policijos įstaigų vadovai, kiti pareigūnai, galintys patraukti policininką atsakomybėn, ar teismai kritiškai ir skirtingai vertina situacijas, į kurias patenka pirminės grandies pareigūnai, skirtingai taiko teisės aktus, nepasitiki pirminės grandies pareigūnais. Be to, tyrimo autorius taip pat yra pažymėjęs, kad pareigūnų, kvestionuojančių atsakomybės pagrįstumą, skaičius tiesiogiai susijęs su pareigūnų atsakomybės baimės lygiu, kas leidžia teigti, kad tarp šių veiksnių yra koreliacinė priklausomybė, patvirtinanti pareigūnų baimės pagrįstumą ir realų egzistavimą.¹⁰²

Atsižvelgiant į tai, kad daugiau nei pusė atliktų tarnybinių patikrinimų nesibaigia tarnybinės nuobaudos paskyrimu ar atleidimu dėl pareigūno vardo pažeminimo, bei į minėtojo tyrimo duomenis, jog pareigūnams šios procedūros inicijavimas ir atlikimas kelia baimę, o neretais atvejais gali tapti ir priežastimi nesinaudoti įstatymų numatytais įgaliojimais, manytina, kad šiuo metu galiojantis reglamentavimas dėl tarnybinio patikrinimo procedūros iš esmės turi būti tobulinamas. Geriausias tam būdas pasinaudoti gerąja praktika ir įtvirtinti tarnybinio patikrinimo atlikimą reglamentuojančiuose poįstatyminiuose teisės aktuose neigiamos

nustatytam terminui pareigūnui pretenduoti gauti aukštesnį vidaus tarnybos ar policijos laipsnį negali būti pradėta laipsnio suteikimo procedūra, kol dėl galimo pareigūno tarnybinio nusižengimo yra atliekamas tarnybinis patikrinimas. Atitinkamai paskyrus tarnybinę nuobaudą visą baustumo laikotarpį taip pat ši procedūra negali būti inicijuota.

¹⁰⁰ Misiūnas E. Policijos pareigūnų teisinis statusas: daktaro dis. soc. Mokslai: teisė (01 S) / Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2010. P. 9, 79.

¹⁰¹ Ten pat. P. 67.

¹⁰² Ten pat. P. 78-79.

informacijos tikrinimo procedūrą (analogiška taikytinai STT pareigūnams) apie konkrečios statutinės įstaigos pareigūnų galimai atliktus tarnybinės teisės pažeidimus.

3.1.2. Reikalavimai tarnybiniam patikrinimui ir jo atlikimas

Kadangi tarnybinis patikrinimas yra tik pirmasis tarnybinės atsakomybės taikymo etapų, procedūrinės nuostatos sureglamentuotos poįstatyminėmis ministrų ar centrinių įstaigų vadovų patvirtintomis tvarkomis. Analizuojant tarnybinio patikrinimo tvarką reglamentuojančių poįstatyminių teisės aktų nuostatas, akivaizdu, kad tarnybinio patikrinimo atlikimui keliami pagrindiniai trys reikalavimai: tyrimo išsamumas, nešališkumas bei tyrimo atlikimas vadovaujantis galiojančiomis procedūrinėmis nuostatomis. Pastebėtina, kad šių reikalavimų turi laikytis procedūrą vykdamasis pareigūnas ar organas.

Tarnybinio patikrinimo atlikimo tvarką reglamentuojančiuose poįstatyminiuose teisės aktuose užsimenama apie konkretų padalinį, skyrių, kuriame dirbančiam pareigūnui turėtų būti suteikti įgaliojimai/ pavedama atlikti tarnybinius patikrinimus, tačiau neapribojama įstaigos vadovui teisė pačiam pasirinkti procedūros vykdymui pareigūną. Vienintelė išimtis dėl konkretaus pareigūno, kuris turėtų būti įgaliojimas vykdyti tarnybinių nusižengimų tyrimą, įtvirtinta Tarnybinių nusižengimų tyrimo ir tarnybinių nuobaudų skyrimo STT pareigūnams tvarkos aprašo 8.1. punkte, numatant, kad tarnybinio nusižengimo tyrimą atlieka STT Saugumo skyriaus viršininkas, jam pavaldus pareigūnas arba STT Saugumo skyriaus viršininko siūlymu STT direktoriaus sudaryta komisija. Toks reguliavimas, manytina, užtikrina aukštą tarnybinius patikrinimus atliekančių pareigūnų kvalifikaciją, tyrimų kokybę, tačiau didesnėje teritorijoje išsidėsčiusioje statutinėje įstaigoje galimai tokia sistema būtų sunkiai pritaikoma, nes vidinius tyrimus atliekantys skyriai dažniausiai steigiami tik prie įstaigos, kurioje dirba visa pagrindinė administracija. Tačiau siekiant tarnybinio patikrinimo kokybės, autorės nuomone, juos turėtų atlikti tuo besispecializuojančių skyrių, padalinių pareigūnai.

Komisija kaip tarnybinius patikrinimus atliekantis organas sudaroma egzistuojant išskirtinėms aplinkybėms. Pagal AOTD, muitinės, pataisos, STT sistemų tarnybinio patikrinimo tvarką reglamentuojančius poįstatyminius teisės aktus tokia išskirtinė aplinkybė - įtarimas, kad pareigūnas padarė tarnybinį nusižengimą, už kurį gali būti paskirta tarnybinė nuobauda atleidimas iš pareigų. Tokios aplinkybės egzistavimas lemia komisijos (iš trijų asmenų) sudarymo būtinumą, išskyrus STT pareigūnų atžvilgiu. Remiantis Tarnybinio patikrinimo ir tarnybinių nuobaudų skyrimo Lietuvos Respublikos muitinės pareigūnams taisyklių 7 punktu, tokia aplinkybė dar laikoma oficialios informacijos apie pareigūno tarnybinį nusižengimą gavimas. Vidaus tarnybos pareigūnų atžvilgiu numatyta galimybė, kad tarnybinius patikrinimus

tirtų komisija, tačiau tarnybinių patikrinimų atlikimo tvarkoje nereglamentuota nei viena aplinkybė, kuri lemtų komisijos sudarymo būtinumą. Kadangi atleidimas iš pareigų yra pati griežčiausia tarnybinės atsakomybės priemonė, tad manytina, kad tarnybinio patikrinimo atlikimas privalomai tai pavedant komisijai, sietinas su siekiu užtikrinti kuo didesnę tyrimo objektyvumą, o tuo pačiu, kad tyrimą atliktų atitinkamą kvalifikaciją turintys asmenys. Pastebėtina, kad vienintelėje vidaus tarnybos pareigūnų tarnybinių nusižengimų tvarkoje numatyta, kad procedūrinės nuostatos taikomos ir atliekant tyrimus dėl pareigūno vardo pažeminimo. O šio pažeidimo nustatymas pagal Vidaus tarnybos statutą visais atvejais suponuoja atleidimą iš tarnybos kaip būtinąją pasekmę. Atsižvelgiant į tai, kad tyrimo atlikimo patikėjimas kolegialiam organui, o ne vienam asmeniui tam tikru aspektu lemia geresnę padėtį tiriamam pareigūnui, tad tarnybinių patikrinimų dėl vidaus tarnybos pareigūnų poįstatyminėje tvarkoje taip pat turėtų būti įtvirtinta nuostata dėl privalomo komisijos sudarymo, kai dėl veikos vidaus tarnybos pareigūnui galėtų grėsti atleidimas iš pareigų.

Svarbu aptarti ir kokios teisės yra suteikiamos tarnybinių patikrinimų atliekančiam pareigūnui ar komisijai (toliau – tikrintojui). Visose šiame tyrime nagrinėjamų statutinių sistemų tarnybinio patikrinimo atlikimą reglamentuojančiuose poįstatyminiuose teisės aktuose įtvirtintos šios pagrindinės tikrintojui suteikiamos teisės: 1) išvykti į įvykio vietą; 2) apklausti su tikrinama veika susijusius pareigūnus ir kitus asmenis; 3) nustatyta tvarka susipažinti su reikiama dokumentais ir gauti jų kopijas; 4) konsultuotis su reikiama specialistais; 5) gauti kitą reikiamą informaciją. Be minėtųjų tik STT ir muitinės tikrintojams suteikti įgaliojimai teikti motyvuotą teikimą (prašymą) dėl tikrinamo pareigūno nušalinimo nuo pareigų. Pagal Tarnybinio patikrinimo ir tarnybinių nuobaudų skyrimo Lietuvos Respublikos muitinės pareigūnams taisyklių 14 p. tikrintojas turi teisę prašyti nušalinti tikrinimą pareigūną vieninteliu pagrindu - pareigūnas įtariamas padaręs tarnybinių nusižengimą, dėl kurio gali būti paskirta tarnybinė nuobauda – atleidimas iš pareigų (Tarnybos muitinėje statuto 40 str. 1 d.4 p.), o įstaigos vadovas be teikimo šiuo pagrindu savarankiškai sprendimo dėl nušalinimo negali priimti. STT tikrintojas prašymą dėl pareigūno, įtariamo padarius tarnybinių nusižengimą, nušalinimo gali argumentuoti ir kitais pagrindais. Pastebėtina, kad visuose statutinių tarnybų statutuose yra numatyta galimybė nušalinti tikrinimą pareigūną nuo pareigų tarnybinio patikrinimo metu, tačiau nedetalizuotos aplinkybės, kokios būtų laikytinos objektyviomis priimant įstaigos vadovui sprendimą dėl nušalinimo. Vienintelis aktas, kuriame įvardintos aplinkybės, pagrindžiančios pareigūno nušalinimą tarnybinio patikrinimo atlikimu metu, yra vidaus tarnybos pareigūnų atžvilgiu taikytina Tarnybinių patikrinimų atlikimo bei tarnybinių nuobaudų skyrimo ir panaikinimo

tvarka.¹⁰³ Pagal jos 13 punktą svarbiomis priežastimis nušalinti pareigūną tarnybinio patikrinimo metu laikomos: veikoje įžvelgiama nusikaltimo ar pareigūno vardo pažeminimo požymių, tikrinamas pareigūnas aktyviais veiksmais trukdo atlikti patikrinimą ar kt. Atkreiptinas dėmesys, kad nušalinimo metu pareigūnams draudžiama nešioti tarnybinę uniformą, jie turi gražinti ginklus ir tarnybinius pažymėjimus, o taip pat ir darbo užmokestis nušalinimo laikotarpiu jiems nėra mokamas. Kadangi nušalinimas neigiamai įtakoja pareigūno statusą, tačiau statutinių tarnybų statutai nenustato jokių įstaigos vadovo diskreciją nušalinti apribojančių aplinkybių, manytina, kad galiojantis reguliavimas sudaro sąlygas vadovams piktnaudžiauti nušalinimo teise tarnybinio patikrinimo metu. Remiantis šiais argumentais bei atsižvelgiant į teisėtumo, proporcingumo principus, autorės nuomone, statutinių tarnybų statutuose turi būti aiškiai įvardijamos objektyvios aplinkybės, kurios galėtų pagrįsti būtinumą pareigūną nušalinti nuo pareigų tarnybinio patikrinimo atlikimo metu. Nesant tokių nustatytų aplinkybių tampa neaiškus ir pareigūno nušalinimo tarnybinio patikrinimo laikotarpiui tikslas.

Kitas nagrinėtinas klausimas yra tarnybinio patikrinimo atlikimo ypatybės, t.y. kokiais atvejais jis gali būti nutrauktas ar sustabdomas. Pastebėtina, kad identišką aplinkybių, dėl kurių tarnybinio nusižengimo tyrimas neatliekamas, o pradėtas turi būti nutrauktas, sąrašas įtvirtintas tik vidaus tarnybos ir muitinės pareigūnų atžvilgiu tarnybinių patikrinimų atlikimo tvarką reglamentuojančiuose teisės aktuose: 1) nustačius, kad dėl gautos informacijos apie galimą pareigūno tarnybinį nusižengimą jau buvo atliktas tarnybinis patikrinimas ir priimtas atitinkamas sprendimas, o gautoje informacijoje nenurodoma jokių naujų pareigūno atsakomybei reikšmingų aplinkybių, kurios nebuvo tirtos, ir nėra įtikinamų argumentų, jog ankstesnis sprendimas yra neteisingas; 2) nustačius, jog skundžiami pareigūno priimti procesiniai sprendimai, priimti atliekant ikiteisminį tyrimą; 3) nustačius, kad ikiteisminio tyrimo institucijos sprendimu, teismo sprendimu ar nuosprendžiu įvertinta pareigūno veika, dėl kurios yra gauta informacija apie galimą tarnybinį nusižengimą, ir joje teisės aktų pažeidimų nekonstatuota; 4) nustačius, kad pareigūnas nedirba vidaus tarnybos/ muitinės sistemoje arba yra miręs. Pirmosios dvi iš minėtojo sąrašo būdingos ir STT sistemai papildant dar viena: nustačius, kad praėjo vieneri metai nuo nusižengimo padarymo dienos. Atkreiptinas dėmesys, kad pastarosios aplinkybės egzistavimas kitose likusiose statutinių tarnybų sistemose (AOTD, muitinės, pataisos, vidaus tarnybos) yra neprivalomas pagrindas nutraukti tarnybinį tyrimą ar jo nepradėti. Pagal CKA statuto 17 str. 6 d. tarnybinis patikrinimas turi būti nutraukiamas, jei praėjo vieneri metai po nusižengimo padarymo. Įsigaliojus naujai VTĮ 30 str. redakcijai, aplinkybė dėl tarnybinio patikrinimo nutraukimo ar nepradėjimo, kai pareigūno tarnybos santykiai su statutine įstaiga nutrūksta

¹⁰³ Vidaus reikalų ministro 2003 m. rugpjūčio 27 d. įsakymu Nr. 1V-308 patvirtintos Tarnybinių patikrinimų atlikimo bei tarnybinių nuobaudų skyrimo ir panaikinimo tvarka // Valstybės Žinios, 2003, Nr. 84-3861.

(išskyrus mirties atvejį), tapo nebeaktuali. Pagal VTĮ 30 str. 2 d. tarnybiniai patikrinimai gali būti pradėti, o pradėti tęsiami, ir dėl pareigūnų, kurie statutinėje įstaigoje jau nebedirba (perkelti į valstybės tarnautojo pareigas kitoje valstybės ar savivaldybės institucijoje ar įstaigoje, arba tarnybos santykiai su juo jau nutrūkę). Tačiau galioja reikalavimas, kad vada (oficiali informacija apie galimą tarnybinį nusižengimą) būtų gauta iki valstybės tarnautoją atleidžiant iš tarnybos. Analizuojant pataisos pareigūnų atžvilgiu tarnybinio patikrinimo atlikimą reglamentuojančią tvarką, paaiškėjo, jog šių pareigūnų atžvilgiu tarnybiniai patikrinimai turi būti atliekami ir surašomos tarnybinio patikrinimo išvados net ir tuo atveju, jei dėl to paties įvykio jau buvo atliktas tyrimas ir net paskirta tarnybinės atsakomybės priemonė. Toks reguliavimas galiojant **non bis in idem** principui, manytina, yra ydingas, nes turint duomenų, kad jau už tą patį įvykį pareigūnui paskirta tarnybinė nuobauda ir akivaizdžiai nėra naujų aplinkybių, leidžiančių įtarti atskiro pažeidimo padarymu, pakartotinai vykdyti tyrimo procedūrą pradėti pataisos įstaigų pareigūno atžvilgiu yra neproporcinga ir neekonomiška (neracionaliai panaudojami žmogiškieji išteklių, pareigūnai esant aiškiems pagrindams nepradėti ar nutraukti tarnybinį patikrinimą turi „patirti“ procedūrą, kuri ir taip jiems kelia baimę). Dėl to, autorės nuomone, Tarnybos Kalėjimų departamente prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos ir jam pavaldžiose įstaigose organizavimo taisyklės turėtų būti papildytos nuostata dėl aplinkybių, kurioms egzistuojant tarnybinio nusižengimo tyrimas neatliekamas, o pradėtas turi būti nutrauktas.

Vienintelis bendras pagrindas sustabdyti tarnybinio patikrinimo procedūrą, būdingas visoms statutinių tarnybų sistemoms, - paaiškėjus, kad nusižengimas turi baudžiamosios veikos požymių. Tokiu atveju nuobaudų skyrimo procedūra sustabdoma ir patikrinimo medžiaga perduodama ikiteisminio tyrimo institucijai. Tai vienintelis pagrindas stabdyti tarnybinius patikrinimus, atliekamus civilinės krašto apsaugos statutinių pareigūnų atžvilgiu (CKA statuto 17 str. 6 d.). Be minėto pagrindo STT pareigūnų, AOTD statutinių pareigūnų atžvilgiu tarnybiniai patikrinimai stabdomi ir kai tarnybinis nusižengimas turi administracinio teisės pažeidimo požymių. Tačiau skirtingai nei AOTD pareigūnų atžvilgiu, STT sistemoje tarnybinis patikrinimas gali būti tęsiamas, jei tikrintojas nustato pareigūno veikoje savarankiško tarnybinio nusižengimo požymių, įgalinančių atskirti jį nuo nusikalstamos veikos ar administracinio teisės pažeidimo ir užbaigti tarnybinių nuobaudų skyrimo procedūrą. Toks pats principas įtvirtintas ir vidaus tarnybos bei pataisos įstaigų pareigūnų atžvilgiu tarnybinių patikrinimų atlikimo tvarką reglamentuojančiuose teisės aktuose. Šių sistemų pareigūnų atžvilgiu atliekami tarnybiniai patikrinimai gali būti sustabdomi ir dar dėl vieno pagrindo: tarnybinio patikrinimo metu paaiškėja, kad dėl pareigūno veikos yra pradėtas baudžiamasis procesas arba bylos dėl administracinio teisės pažeidimo teiseną. Pastebėtina, kad muitinės pareigūnų atžvilgiu

tarnybiniai patikrinimai turi būti privalomai stabdomi tiek tarnybinio patikrinimo metu įtariant, kad tarnybinis nusižengimas turi nusikalstamos veikos ar administracinio teisės pažeidimo požymių, tiek gavus informaciją dėl tarnybinio nusižengimo ir įžiūrint galimą nusikalstamą veiką ar administracinį teisės pažeidimą. Tarnybinių patikrinimą atnaujinti galima tik, jei atsisakoma pradėti ikiteisminį tyrimą, bylos dėl administracinio teisės pažeidimo teiseną arba asmuo nepatraukiamas baudžiamojon ar administracinėn atsakomybėn ir procesas yra pasibaigęs. Taigi muitinės pareigūnų atžvilgiu netaikomas principas, kad jie traukiami tarnybinėn atsakomybėn neatsižvelgiant į baudžiamosios ar administracinės atsakomybės taikymą.

Kaip jau buvo minėta, vidaus tarnybos ir muitinės pareigūnų atžvilgiu tarnybinių patikrinimų atlikimo tvarką reglamentuojančiuose teisės aktuose įtvirtinta tokia pati nuostata, jog tarnybinio nusižengimo tyrimas neatliekamas, o pradėtas turi būti nutrauktas nustačius, kad ikiteisminio tyrimo institucijos sprendimu, teismo sprendimu ar nuosprendžiu jau įvertinta pareigūno veika, dėl kurios yra gauta informacija apie galimą tarnybinių nusižengimą, ir joje teisės aktų pažeidimų nekonstatuota. Sistemiškai vertinant vidaus tarnybos pareigūnų atžvilgiu tarnybinių patikrinimų tvarką reglamentuojančių teisės aktų nuostatas dėl tarnybinio patikrinimo nutraukimo, sustabdymo, manytina, kad visais atvejais vidaus tarnybos įstaigos vadovas turėtų sustabdyti tarnybinių patikrinimą, paaiškėjęs, kad nusižengimas turi baudžiamosios veikos ar administracinio teisės pažeidimo požymių, ar dėl tos veikos pradėtas baudžiamasis procesas arba bylos dėl administracinio teisės pažeidimo teiseną. Tuo labiau, kad tikrintojai gali neturėti kvalifikacijos nustatinėti baudžiamųjų veikų požymių.

Statutinių tarnybų statuteose ir tarnybinių patikrinimų tvarką statutinių pareigūnų atžvilgiu reglamentuojančiuose poįstatyminiuose aktuose įtvirtinti panašūs tarnybinių patikrinimų atlikimo terminai. Vidaus tarnybos, pataisos įstaigų, STT pareigūnų atžvilgiu tarnybiniai patikrinimai turėtų būti atliekami per 30 kalendorinių dienų nuo pavedimo pradėti tarnybinio nusižengimo tyrimą dienos, o esant svarbioms aplinkybėms gali būti pratęsimas terminas dar 30 dienų (STT pareigūnų atžvilgiu iki 15 dienų). Į tyrimo trukmę neįskaitomas laikas, per kurį tikrinamas pareigūnas nebuvo darbe dėl ligos arba atostogavo. Pataisos įstaigų pareigūnų atžvilgiu neįskaitomas ir komandiruotėje išbūtas laikas, STT tik tų komandiruočių ar stažuočių, kurios buvo užsienyje. Muitinės pareigūnų atžvilgiu tarnybiniams patikrinimams atlikti numatytas 20 dienų nuo pavedimo atlikti tarnybinių patikrinimą gavimo dienos terminas, esant svarbioms aplinkybėms, jį pratęsimas dar iki 10 dienų. Į tyrimo trukmę kaip ir vidaus tarnybos pareigūnų atžvilgiu neįskaitomas laikas nebuvus tarnyboje dėl ligos ar atostogų. AOTD statutinių pareigūnų tarnybiniams patikrinimams numatytas laikas 20 darbo dienų nuo pavedimo atlikti davimo dienos. Pastebėtina, kad AOTD statutinių valstybės tarnautojų tarnybinių

nusižengimų tyrimo tvarkos aprašo 14 punkte detaliai reglamentuotos aplinkybės, kurioms esant terminas atlikti tarnybinį patikrinimą gali būti pratęstas tokiam pačiam dienų skaičiui, t.y. esant šiom aplinkybėm: dėl tarnybinio būtinumo, tikrintojo nušalinimo ar ligos tarnybinio nusižengimo tyrimą pavedama atlikti kitam tikrintojui (sudarius komisiją – jei vienu metu pasikeičia visa komisijos sudėtis), taip pat kai tarnybinio nusižengimo medžiaga ir išvada gražinama tyrimui papildyti. Toks reguliavimas užtikrina teisinį aiškumą ir neleidžia vilkinti tyrimo be aiškaus pagrindo pratęsiant tyrimo terminą, todėl tikslios tarnybinio patikrinimo pratęsimo aplinkybės turėtų būti įvardintos ir kitų statutinių tarnybų pareigūnų tarnybinę atsakomybę reglamentuojančiuose teisės aktuose. Be to, AOTD statutinių pareigūnų tarnybinių patikrinimų atlikimo tvarka išsiskiria ir tuo, kad nustato daugiausiai pareigūnų nebuvimo dėl pateisinamos priežasties atvejų (laikinasis nedarbingumas, komandiruotė, mokymasis arba atostogos), kurie neįskaitomi į tarnybinio nusižengimo tyrimo trukmę. Atkreiptinas dėmesys, kad pareigūnui būnant komandiruotėje, t.y. išvykus iš įstaigos bent, ne dėl jo valios priklausančių priežasčių yra apribotos galimybės fiziškai tuo metu dalyvauti tyrime, rinkti įrodymus ir pan. Dėl to vidaus tarnybos, muitinės pareigūnų atžvilgiu tarnybinių patikrinimų atlikimo tvarką reglamentuojantys aktai turėtų būti papildomi nuostata, kad į tarnybinio patikrinimo atlikimo tvarką neįskaitomas laikas, kurį pareigūnas buvo komandiruotėje.

Reziumuojant pažymėtina, kad tarnybinių patikrinimų atlikimo tvarkos reglamentavimas vidaus tarnybos pareigūnų atžvilgiu lyginant kitų tarnybų kontekste kai kuriais aspektais yra tapatus, pvz. tarnybinio patikrinimo atlikimo terminai, tačiau pagal tyrimo atlikimą, kai išaiškėja administracinės ar baudžiamosios atsakomybės taikymo apraiškos, sudaro pagrindą teigti, kad tarnybinė atsakomybė iš visų statutinių pareigūnų yra griežčiausia.

3.1.3. Pareigūno, kurio atžvilgiu atliekamas tarnybinis patikrinimas, teisės

Pastebėtina, kad vienas svarbiausių tarnybinio patikrinimo atlikimo momentų – pareigūno sužinojimas apie jo atžvilgiu atliekamą tarnybinį patikrinimą. Nuo šio momento tikrinamas pareigūnas įgauna teisę teikti paaiškinimus ir naudotis kitomis numatytomis teisėmis, kurios bus aptartos eigoje. Pastebėtina, kad tik AOTD pareigūnų atžvilgiu tarnybinio patikrinimo atlikimo tvarką reglamentuojančiuose teisės aktuose visiškai nėra pasisakyta, koku instrumentu naudojantis tarnybinį patikrinimą atliekantis pareigūnas informuoja pareigūną apie jo pareigūno atžvilgiu pradėtą tarnybinį patikrinimą, o tuo pačiu pateikia duomenis, dėl ko pareigūnas įtariamas tarnybinės teisės pažeidimo padarymu. Kitų statutinių tarnybų pareigūnų (vidaus tarnybos, muitinės, pataisos, STT) atžvilgiu reglamentavimas yra aiškesnis. Informavimui apie pradėtą tarnybinį patikrinimą, jo turinį, o tuo pačiu ir pareigūnui suteikiamas teisės, naudojamas

kiekvienos iš statutinių tarnybų sistemų poįstatyminiais aktais patvirtintos formos pranešimas. Su juo pareigūnas yra supažindinamas pasirašytinai. Toks supažindinimo su pranešimu reikalavimas imperatyviai nustatytas muitinės, pataisos įstaigų, STT, vidaus tarnybos pareigūnų atžvilgiu tarnybinio patikrinimo atlikimą reglamentuojančiuose poįstatyminiuose teisės aktuose. Kadangi informavimas apie pradėtą tarnybinį aptikrinimą, susijęs su galimybe tikrinamam pareigūnui naudotis nustatytomis teisėmis, teise žinoti, kuo yra kaltinimas, atsisakymas susipažinti su pranešimu užfiksuojamas tokį faktą pažymint pranešime arba atskiru aktu, ir šia aplinkybę pasirašant patvirtinant dar dviem pareigūnams. Toks reguliavimas, manytina, pakankamas, kad pareigūnas būtų informuojamas apie jo atžvilgiu pradėtą procedūrą, kurios rezultatai gali neigiamai įtakoti jo statusą.

Viena svarbiausių tikrinamo pareigūno teisių, kurią įtvirtina statutinių tarnybų statutai, teisė pareigūnui teikti paaiškinimą. Apie galimybę pasinaudoti šia teise pareigūnas yra informuojamas pranešimu dėl tarnybinio patikrinimo atlikimo, nurodant terminą, per kurį paaiškinimas turėtų būti pateiktas. Tad ar atsisakius pareigūnui pateikti paaiškinimą per pranešime numatytus terminus, jis praranda galimybę ja naudotis? Ieškant atsakymo į šį klausimą, būtina išsiaiškinti, kokia yra pasiaiškavimo reikšmė tarnybinio atlikimo stadijoje. Kaip yra pažymėjęs LVAT, pagal „*tarnybinio nusižengimo apibrėžimą, būtinas tokio nusižengimo elementas – pareigūno kaltė, t. y. pareigūnas gali būti nubaustas už atitinkamą veiką tik dėl jo kaltės, todėl, tiriant nusižengimą, būtina visapusiškai išsiaiškinti visas nusižengimo padarymo aplinkybes. Tam skirtas ir pareigūno paaiškinimas, kuriame nurodytas nusižengimo padarymo priežastis nusižengimą tiriantis pareigūnas privalo patikrinti ir įvertinti*“.¹⁰⁴ Remiantis administracinės justicijos suformuota praktika, tikrintojui būtina tarnybinio patikrinimo išvadoje tikrinamo pareigūno pateiktame paaiškinyje pateiktas aplinkybes patvirtinti arba motyvuotai paneigti. Taigi, tikrinamam pareigūnui atsisakius pateikti paaiškinimą per pranešime nurodytą laikotarpį, kuris turėtų būti protingas laiko tarpas, ar nepateikus, manytina, kad ši aplinkybė turėtų reikšmės vėliau pareigūnui ginčijant paskirtos tarnybinės atsakomybės priemonės teisėtumą ir pagrįstumą. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad statutinių pareigūnų atžvilgiu atliekamų tarnybinių patikrinimų tvarką reglamentuojančiais poįstatyminiais teisės aktais patvirtintose pranešimo apie tarnybinį nusižengimą formose numatytas reikalavimas tikrintojui nurodyti galimo tarnybinio nusižengimo aplinkybes, tačiau neakcentuojama, kad tikrintojas turėtų nurodyti ir teisės aktus, kuriuos galimai pareigūnas pažeidė. Toks reguliavimas, manytina, sudaro prielaidas tikrintojui labai abstrakčiai nurodyti tarnybinio nusižengimo aplinkybes kaip pvz., yra duomenų, kad galimai netinkamai vykdėte vadovo nurodymą užduoties atlikimo metu.

¹⁰⁴ Lietuvos Vyriausiojo Administracinio Teismo 2006 m. spalio mėn. 13 d. nutartis administracinėje byloje R. R. v. Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamentas prie Vidaus reikalų ministerijos, Nr. A-403-1514-06.

Kadangi užduotis gali trukti ilgai ir jos vykdymas reikalauja daugiau nei vieno pareigūno atliktino veiksmo, toks tarnybinio nusižengimo apibūdinimas gali užkirsti kelią pareigūnui išsamiai pateikti įvykio aplinkybes, kas gali būti priežastimi, kad tarnybinis patikrinimas nebus atliktas išsamiai. Pastebėtina, kad surašant ikiteisminio tyrimo metu pranešimą apie įtarimą jame aiškiai turi būti nurodyta nusikalstama veika (padarymo vieta, laikas, kitos aplinkybės), baudžiamasis įstatymas, numatantis nusikalstamą veiką bei išvardytos įtariamojo teisės. Šio dokumento kaip ir pranešimo apie tarnybinį nusižengimą tikslas yra tas pats - informuoti apie asmens atžvilgiu pradėtą procedūrą ir kokios teisės asmuo turi procedūros vykdymo metu. Tad siekiant užtikrinti optimalų tarnybinio patikrinimo tikslo (išsamus ir objektyvus aplinkybių atskleidimas) įvykdymą, autorės nuomone, pranešimo apie tarnybinį nusižengimą formose turėtų būti įtvirtintas reikalavimas nurodyti teisės aktą, kurį pareigūnas galimai pažeidė.

Be to, analizuojant statutinių pareigūnų atžvilgiu atliekamų tarnybinių patikrinimų tvarką reglamentuojančių poįstatyminių teisės aktų nuostatas dėl pranešimo apie tarnybinį nusižengimą įteikimo, nėra aiškiai išreikšta pozicija, ar tyrėjas turi pareigą tik vieną kartą pateikti pareigūnui pranešimą dėl tarnybinio nusižengimo, ar atsižvelgiant į galimą nusižengimo kvalifikacijos pasikeitimą, išaiškėjus naujoms aplinkybėms ir daugiau kartų. Visose be išimties statutinių pareigūnų tarnybinio atlikimo tvarkose naudojama analogiško turinio formuluoatė: tikrintojas per X dienų nuo tarnybinio patikrinimo pradžios, surašo/ pateikia pareigūnui, įtariamam padarius tarnybinį nusižengimą, pranešimą dėl tarnybinio nusižengimo.¹⁰⁵ Toks reguliavimas sudaro prielaidas teigti, kad tai vienkartinio pobūdžio tikrintojo pareiga. Tačiau tokiu atveju kyla klausimas dėl tikrinamo pareigūno teisės apsiginti nuo reiškiamų įtarimų užtikrintumo. Pažymėtina, kad pareigūno pateikiamas paaiškinimas yra pagrindinė priemonė, kuria remdamasis pareigūnas gali gintis nuo pareikštų įtarimų, todėl pranešime dėl tarnybinio nusižengimo turi būti kuo detaliau nurodyta kuo pareigūnas yra kaltinamas. Priešingu atveju gali susidaryti situacija, kad pareigūnas būtų baudžiamas net nesudarius galimybių jį išklausti, o tai neatitinktų *audiatur et altera pars* (lot. tebūnie išklaudyta ir antroji pusė) principo. Siekiant visapusiško ir objektyvaus tyrimo bei tikrinamo pareigūnų teisės būti išklaustam užtikrinimo, autorės nuomone, statutinių pareigūnų atžvilgiu atliekamų tarnybinių patikrinimų tvarką reglamentuojančiuose poįstatyminiuose teisės aktuose turėtų būti įtvirtinta nuostata, sukurianti

¹⁰⁵ Finansų ministro 2003 m. rugsėjo 26 d. įsakymu Nr. 1K-237 patvirtintų Tarnybinio patikrinimo ir tarnybinių nuobaudų skyrimo Lietuvos Respublikos muitinės pareigūnams taisyklių 18 p.; Vidaus reikalų ministro 2003 m. rugpjūčio 27 d. įsakymas Nr. 1V-308 patvirtintos Tarnybinių patikrinimų atlikimo bei tarnybinių nuobaudų skyrimo ir panaikinimo tvarkos 17 p.; Teisingumo ministro 2010 m. gegužės 25 d. įsakymu Nr. 1R-116 patvirtintų Tarnybos Kalėjų departamente prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos ir jam pavaldžiose įstaigose organizavimo taisyklių 67.; Specialiųjų tyrimų tarnybos direktoriaus 2011 m. birželio 28 d. įsakymu Nr. 2-215 patvirtintu Tarnybinių nusižengimų tyrimo ir tarnybinių nuobaudų skyrimo Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnybos pareigūnams tvarkos aprašo 17 p.

pareigą tikrintojui pateikti tikrinamam pareigūnui pranešimą apie tarnybinį pažeidimą, jei paaiškėja naujos aplinkybės, galinčios turėti įtakos įtariamo pažeidimo kvalifikavimui.

Visiems statutiniams pareigūnams garantuojamos teisės teikti paaiškinimus, prašymus ir įrodymus. Tik AOTD, pataisos įstaigų ir STT statutiniams pareigūnams tiesiogiai įtvirtinta teisė pareikšti prašymą dėl tarnybinį nusižengimą tirti įgalioto asmens nušalinimo. Pastebėtina, kad visose statutinių pareigūnų tarnybinio patikrinimo tvarką reglamentuojančiuose poįstatyminiuose aktuose nustatytas draudimas tikrintojui atlikti tarnybinį patikrinimą, jei egzistuoja aplinkybės, galinčios sukelti viešųjų ir privačių interesų konfliktą. Dėl to tikrintojams numatyta pareiga apie tokių galimų aplinkybių egzistavimą informuoti pavaldumo tvarka ir nusišalinti. Tačiau gali kilti situacijų, kada tokios aplinkybės egzistuoja, tačiau tikrintojas apie jas neinformuoja. Nors, kaip jau buvo minėta, visiems pareigūnams garantuojama teisė reikšti prašymus, tačiau atsižvelgiant į kitų procesų, procedūrų teisinį reglamentavimą¹⁰⁶, teisė reikšti prašymus dėl nušalinimo traktuojama kaip savarankiška atitinkamų proceso dalyvių teisinį statusą atspindinti aplinkybė. Siekiant teisinio aiškumo, bei atsižvelgiant į tai, kad tarp AOTD, pataisos įstaigų ir STT pareigūnų lyginant juos su vidaus tarnybos, muitinės pareigūnais neegzistuoja tokie esminiai teisinio statuso skirtumai, manytina, kad pareigūno teisinį statusą pagerinanti aplinkybė dėl nušalinimo teisės turėtų būti garantuojama visiems statutiniams pareigūnams ir aiškiai įtvirtinta tarnybinės atsakomybės taikymą reglamentuojančiuose poįstatyminiuose teisės aktuose.

Taip pat ne visų statutinių pareigūnų atžvilgiu garantuojama teisė tarnybinės nuobaudos skyrimo procedūros (taip pat ir tarnybinio patikrinimo) metu turėti advokatą ar kitą įgaliotą atstovą. Ji tiesiogiai įtvirtinta tik vidaus tarnybos, muitinės, pataisos įstaigų pareigūnų atžvilgiu tarnybinių patikrinimų atlikimo ir tarnybinių nuobaudų skyrimo tvarką reglamentuojančiuose poįstatyminiuose teisės aktuose. AOTD tarnybinio patikrinimo atlikimo tvarkoje iš viso tokia galimybė nenumatyta, o STT tvarkoje įtvirtinta nuostata - turėti kitas įstatymų nustatytas teises, todėl klausimas dėl STT pareigūno galimybių turėti advokatą ar kitą atstovą pagal pavedimą yra diskutuotinas. Remiantis analogiškais argumentais kaip ir dėl nušalinimo teisės įtvirtinimo, manytina, kad turėtų būti AOTD ir STT pareigūnų atžvilgiu tarnybinių patikrinimų atlikimo ir tarnybinių nuobaudų skyrimo tvarką reglamentuojančiuose poįstatyminiuose teisės aktuose aiškiai įtvirtinta nuostata dėl teisės šių statutinių tarnybų pareigūnams tarnybinės nuobaudos skyrimo procedūros (taip pat ir tarnybinio patikrinimo) metu turėti advokatą ar kitą įgaliotą atstovą.

Kadangi tarnybinis patikrinimas pabaigiamas surašant tarnybinio patikrinimo išvadą, kuri yra dokumentas fiksuojantis tyrimo rezultatus, tad teisė susipažinti su tarnybinio patikrinimo

¹⁰⁶ Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo 53 str. 2 d. // Žin. 1999, Nr. 13-308; Žin. 2000, Nr. 85-2566. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 57 str. // Žin., 2002, Nr. 37-1341; Žin., 2002, Nr. 46.

išvada ir kita tyrimo medžiaga laiduojama visiems nagrinėjamų statutinių tarnybų sistemų pareigūnams. Tačiau svarbu pažymėti tai, ar susipažinimas su tarnybinio patikrinimo išvada turėtų būti traktuojamas tik kaip teisė, ar perorientuota į tikrintojo ar kito pareigūno pareigą supažindinti su šiuo dokumentu. Antrąjį variantą atitinkantis reguliavimas įtvirtintas Tarnybinio patikrinimo ir tarnybinių nuobaudų skyrimo Lietuvos Respublikos munitinės pareigūnams taisyklių 22, 23 punktuose: 1) tikrinamas pareigūnas su tarnybinio patikrinimo išvada privalo būti supažindintas; 2) po susipažinimo jis turi teisę per vieną darbo dieną turi teisę tarnybinio patikrinimo išvados pateikti papildomą pasiaiškinimą, kuris teikiamas įstaigos vadovui. Toks reguliavimas galėtų būti vertinamas iš dviejų pozicijų. Pirmoji paremta tuo, kad tarnybinio patikrinimo išvada savaime teisinių pasekmių pareigūnui dėl patraukimo tarnybinės atsakomybės nesukelia, nes, kaip bus plačiau nagrinėjama tolimesniuose darbo skyriuose, tarnybinio patikrinimo išvada nelaikytina individualiu administraciniu sprendimu. Pareigūnas supažindinimas su įsakymu dėl konkrečios tarnybinės atsakomybės priemonės taikymo. Dėl to su tarpiniu dokumentu, t.y. tarnybinio patikrinimo išvada, pareigūnas gali susipažinti pateikęs prašymą. Pažymėtina ir tai, kad nei vienas poįstatyminis tarnybinės atsakomybės taikymo procedūrą reglamentuojantis aktas, išskyrus taikytiną munitinės pareigūnams, nenumato pareigos tarnybinį patikrinimą atlikusiam tyrėjui informuoti tikrinamą pareigūną apie tarnybinio patikrinimo pabaigą ir jo rezultatus. Taigi, darytina išvada, kad pareigūnas apie tarnybinio patikrinimo pabaigą ir rezultatus faktiškai sužino iš asmens, turinčio teisę priimti į pareigas, priimto individualaus administracinio akto. Antrąjį, privalomo supažindinimo su išvada, pozicija galėtų remtis tuo, kad policijos, munitinės įstaigos veiklos teritorija gali apimti ne mažą dalį Lietuvos Respublikos teritorijos ir pareigūnas, kurio atžvilgiu atliktas tarnybinis patikrinimas, dirbantis toli nuo įstaigos centro nutolusiame padalinyje ne visuomet turi realią galimybę nuvykti į įstaigą pasiimti tarnybinio patikrinimo išvados kopiją. Kita aplinkybė, galinti apsunkinti pareigūnui galimybę kuo greičiau susipažinti su tarnybinio patikrinimo išvada, reikalavimas iš pareigūno raštu prašyti pateikti tarnybinio patikrinimo išvadą. Pastebėtina, kad tarnybinės atsakomybės statutiniams pareigūnams taikymo procedūrą reglamentuojančiuose poįstatyminiuose aktuose, išskyrus taikytiną munitinės pareigūnams, nenumatyti terminai, per kuriuos tikrinamam pareigūnui turėtų būti sudaromos galimybės susipažinti su tyrimo išvada. O ši aplinkybė suteikia teisę įstaigos vadovui pareigūno prašymą patenkinti per Teisės gauti informaciją iš valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų įstatymo¹⁰⁷ 14 str. 1 d. nustatyta 20 darbo dienų terminą. Atsižvelgiant į tai, kad Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos

¹⁰⁷ Lietuvos Respublikos teisės gauti informaciją iš valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų įstatymas // Valstybės Žinios, 2000, Nr. 10-236; Valstybės Žinios, 2005, Nr. 139-5008.

įstatymo¹⁰⁸ 33 straipsnio 1 dalyje įtvirtinti skundų (prašymų) padavimo administraciniam teismui terminai kreipimosi į teismą terminai skaičiuojami kalendorinėmis dienomis (per vieną mėnesį nuo dokumento gavimo), o informacijos pateikimo terminas darbo dienomis, darytina prielaida, kad pareigūnas, manantis, kad jam paskirta tarnybinės atsakomybės priemonė nepagrįstai ir neteisėtai, susidurtų su sunkumais siekdamas savo interesus apginti teismine tvarka, t.y. skundą į teismą turėtų ruošti nesiremdamas tyrimo išvada. Taigi šiuo atveju, nenustatyta pareiga supažindinti pareigūną su tarnybinio patikrinimo išvada sudaro sąlygas piktnaudžiauti įstatymų nustatytomis procedūromis, kad pareigūnas operatyviai ir be didesnių apsunkinimų galėtų įgyvendinti teisę kreiptis į teismą teisminės gynybos. Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad Tarnybinių patikrinimų atlikimo bei tarnybinių nuobaudų skyrimo ir panaikinimo tvarkos, taikytinos vidaus tarnybos pareigūnų atžvilgiu, 23 punktą numato galimybę pareigūnui kreiptis į dėl išvados teisėtumo ir pagrįstumo įvertinimo į aukštesnės pagal pavaldumą įstaigos pareigūną, turintį teisę pavesti atlikti tarnybinius patikrinimus. Šiuo atveju minėta nuostata įtvirtina ikiteisminę tarnybinio patikrinimo išvados vertinimo procedūrą, tačiau sudarant kliūčių pareigūnui savalaikiai susipažinti su išvada, ir ši procedūra gali likti tik formalumas, vien dėl to, kad pareigūnui jau bus paskirta tarnybinė nuobauda. Atsižvelgiant į išdėstytus argumentus, manytina, kad antroji pozicija (dėl pareigos) labiau atitinka teisinės valstybės, teisėtumo principus ir turėtų būti poįstatyminėse tarnybinių patikrinimų atlikimo tvarkose įtvirtinta pareiga tikrintojui ar kitam pareigūnui po išvados surašymo susipažindinti su ja tikrinamą pareigūną. Be to, statutinei įstaigai tokio papildomo veiksmo atlikimas papildomų kaštų nekainuotų, o kaip tik pareigūnas esant neigiamai išvadai jo atžvilgiu žinotų kaltinimo apimtį.

Taip pat manytina, kad muitinės pareigūnams suteikta teisė pateikti paaiškinimą po tarnybinio patikrinimo išvados surašymo turėtų būti įtvirtinta ir kitų statutinių pareigūnų atžvilgiu. Pareigūnas pateikdamas paaiškinimą galėtų papildomai suteikti informacijos dėl tyrimui reikšmingų aplinkybių, pateikti papildomų įrodymų. Galimybės pareigūnui po išvados surašymo pateikti paaiškinimą sudarymas galėtų padėti išvengti papildomų ginčų dėl išvados surašymo neobjektyvumo, padėtų orientuotis tarnybinių patikrinimų atlikti pavedusiam pareigūnui, ar nereikia papildyti tarnybinio patikrinimo išvadą papildomai ištiriant iki tol netirtas esmines aplinkybes. Taip pat tai būtų įstaigai papildomų kaštų nekainuojanti priemonė kaip būtų galima gerinti tarnybinės atsakomybės taikymo procedūros kokybę. Pastebėtina, kad kitose valstybės prievartos panaudojimu paremtose procedūrose (baudžiamasis procesas teisme, administracinio teisės pažeidimo bylos nagrinėjimas)¹⁰⁹ po kaltinimą išdėstančių dokumentų

¹⁰⁸ Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymas // Valstybės Žinios, 1999, Nr. 13-308; Valstybės Žinios, 2000, Nr. 85-2566.

¹⁰⁹ Šiuo atveju paminėtina, kad pagal Administracinių teisės pažeidimų kodekso 272 str. administracinės atsakomybės traukiamas asmuo turi teisę susipažinti su bylos medžiaga, duoti paaiškinimus, pateikti įrodymus,

surašymo suteikiama galimybė kaltinamam asmeniui apsiginti. Toks reglamentavimas yra susijęs su teisės į gynybą garantavimu. Atsižvelgiant į tai, kad tarnybinė atsakomybė irgi turi baudžiamąją funkciją, tad turėtų būti sudaroma galimybė pareigūnams apsiginti pateikiant poziciją paaiškinime dėl tarnybinio patikrinimo išvadoje nustatytų aplinkybių dar prieš įtaigos vadovui ar kitam asmeniui, turinčiam teisę skirti į pareigas, priimant sprendimą dėl tarnybinės atsakomybės priemonės taikymo. Remiantis išdėstytu, autorės nuomone, tarnybinės atsakomybės taikymo procedūrą vidaus tarnybos, STT, AOTD, civilinės krašto apsaugos tarnybos, pataisos įstaigų pareigūnų atžvilgiu įtvirtinantys aktai turėtų būti papildomos nauja nuostata, jog su tarnybinio patikrinimo išvada pasirašytinai supažindinamas tikrinamas pareigūnas turi teisę kuris per vieną darbo dieną dėl jos pateikti papildomą pasiaiškinimą.

Apibendrinant pažymėtina, kad skirtingų statutinių sistemų pareigūnams atliekant tarnybinius patikrinimus numatytų teisių sąrašas panašus. Ypatingai išryškėjęs skirtumas tas, jog teisė nušalinti tarnybinį patikrinimą atliekantį asmenį suteikta tik dviejų statutinių tarnybų pareigūnams (STT ir AOTD), nors ši teisė kituose su valstybės prievartos taikymu susijusiose procedūrose yra vienas svarbiausių tikrinamo, įtariamo asmens teisinio statuso aspektų, padedančių užtikrinti nešališką tyrimą. Skirtingai nei kituose procesuose dėl teisinės atsakomybės įgyvendinimo (administracinio teisės pažeidimo, baudžiamojo), tarnybinės atsakomybės taikymo procedūrą reglamentuojančiuose teisės aktuose teisė į gynybą garantuojama nepakankamai. Teisė teikti paaiškinimus nors ir suteikta visiems statutiniams pareigūnams, tačiau ji reglamentuota šabloniškai. Faktiškai suteikiama teisė apsiginti nuo įtarimų padarius tarnybinį teisės pažeidimą tik vieną kartą teikiant paaiškinimą. Dėl šių aspektų procesinės nuostatos turėtų būti tobulinamos.

3.1.4. Tarnybinio patikrinimo išvada ir jos reikšmė

Nei vienas iš statutinių tarnybų statutų nekalba apie tarnybinio patikrinimo išvadą kaip vieną iš svarbiausių tarnybinės atsakomybės taikymo procedūros baigtį lemiančių veiksnių. Jos svarbą nuobaudos skyrimo procese ne kartą savo nutartyse yra apibūdinęs LVAT kaip „tarnybinio patikrinimo išvada yra tas juridinę reikšmę turintis aktas, kuriame įvardijamas konkretus tarnybinis nusižengimas, apibrėžiamos kaltinimo, nuo kurio pareigūnas gali gintis, ribos ir apimtis, nurodoma kaltės forma. Tarnybinio patikrinimo išvada ir joje nurodytos aplinkybės bei pasiūlymai dėl patraukimo (nepatraukimo) tarnybinės atsakomybės skirti tam,

pareikšti prašymus. Pagal Baudžiamojo proceso kodekso 22 str.2 d. kaltinamasis po kaltinamojo akto surašymo, dalyvaudamas teisme turi teisę duoti paaiškinimus apie teismo tiriamas bylos aplinkybes ir pareikšti savo nuomonę dėl kitų nagrinėjimo teisme dalyvių pareikštų prašymų ir kt.

kad juos įvertintų turintis teisę skirti tarnybinę nuobaudą vadovas“.¹¹⁰ Be to, „administracinis aktas, kuriuo paskiriama tarnybinė nuobauda, ir tarnybinio patikrinimo išvada yra tarnybinės nuobaudos skyrimo procedūros sudėtinės dalys, todėl įsakyme dėl tarnybinės nuobaudos skyrimo nebūtina pakartoti nustatytus pažeidimus ir nuobaudos skyrimo motyvus. Patvirtinta motyvuota tarnybinio nusižengimo tyrimo išvada, kuria remiantis priimamas individualus administracinis aktas dėl tarnybinės nuobaudos skyrimo, laikoma šio akto motyvuojamąja dalimi“.¹¹¹ Atsižvelgiant į administracinės justicijos praktiką, tarnybinio patikrinimo išvada yra pagrindinis dokumentas, nuo kuriame išdėstomų aplinkybių priklauso tarnybinės atsakomybės taikymo procedūros baigtis. Todėl svarbu atkreipti dėmesį, kaip yra reglamentuojamas tarnybinio patikrinimo išvados surašymo etapas.

Reikalavimus tarnybinio patikrinimo išvados turiniui numato tarnybinių patikrinimų ir nuobaudų skyrimo tvarkos, patvirtintos atskirą statutinių įstaigų sistemą kuruojančių ministrų. Būtina išsiaiškinti, ar šiuose teisės aktuose išdėstyti reikalavimai tarnybinio patikrinimo išvadai iš esmės skiriasi, kas galimai galėtų būti įvardijama kaip prielaida, kodėl kai kuriose statutinių įstaigų sistemose toks didelis tarnybine atsakomybę baudžiamų pareigūnų skaičius.

Analizuojant statutinių tarnybų patikrinimo atlikimo tvarką reglamentuojančius poįstatyminiams aktus,¹¹² galima išskirti pagrindinius reikalavimus, būdingus visų statutinių tarnybų pareigūnų atžvilgiu surašomoms tarnybinio patikrinimo išvadoms, kadangi jie atspindi būtinybę atskleisti tarnybinio teisės pažeidimo sudėtį. Jie išskiriami tokie:

- 1) koks tarnybinis nusižengimas padarytas (nurodomas atitinkamas teisės akto straipsnis), jo padarymo laikas, aplinkybės bei jas pagrindžiantys įrodymai, padarytos žalos pobūdis ir dydis, tarnybinio nusižengimo pasekmės t.y. aplinkybės dėl objektyviosios sudėties pusės;
- 2) ar jis padarytas tyčia, dėl neatsargumo ar aplaidumo, t.y. aplinkybės dėl subjektyviosios sudėties pusės;
- 3) pasiūlymas dėl tarnybinės nuobaudos skyrimo;
- 4) esant reikalui, pasiūlymai pašalinti tarnybinio nusižengimo priežastis.

¹¹⁰ Lietuvos Vyriausiojo Administracinio Teismo 2008 m. balandžio mėn. 10 d. sprendimas administracinėje byloje R. B. v. Kauno miesto vyriausiasis policijos komisariatas, Nr. A-756-618-08.

¹¹¹ Lietuvos Vyriausiojo Administracinio Teismo 2012 m. gegužės mėn. 7 d. nutartis administracinėje byloje A. Ž. V. Alytaus apskrities vyriausiajam policijos komisariatas, Nr. A-146-347-12.

¹¹² Pastebėtina, kaip buvo minėta, nenagrinėtos tarnybinio patikrinimo atlikimą ir nuobaudos skyrimą reglamentuojančios poįstatyminės tvarkos dėl VSD pareigūnų (įsakymu patvirtinta tvarka viešai neskelbiama), civilinės krašto apsaugos tarnybos statutinių pareigūnų (tvarka neegzistuoja arba viešai neskelbiama) bei diplomatų (tarnybiniai patikrinimai atliekami tokia tvarka kaip ir karjeros valstybės tarnautojams). Atsižvelgiant į tai, kad tarnybinė atsakomybė gali kilti tik nustačius tarnybinio teisės pažeidimo sudėtį, darytina išvada, kad sudėties elementų atskleidimas sudaro tarnybinio patikrinimo išvados turinį atliekant tyrimą dėl bet kurio statutinio valstybės tarnautojo, kurio atžvilgiu pradėjus tarnybinį patikrinimą konstatuotas tarnybinis teisės pažeidimas.

Vidaus tarnybos, STT bei AOTD statutinių pareigūnų atžvilgiu surašomų tarnybinių patikrinimo išvadų privalomas elementas – duomenys apie ankstesnę pareigūno tarnybą (tarnybinė charakteristika, paskatinimai ir apdovanojimai bei galiojančios nuobaudos). Toks reikalavimas nenumatytas pataisos įstaigų ir muitinės pareigūnų atžvilgiu tarnybinių patikrinimų atlikimo ir tarnybinio patikrinimo atlikimą reglamentuojančiuose poįstatyminiuose aktuose. Tačiau Tarnybos muitinėje statuto 37 str. 1 d. įtvirtina įpareigojimą asmeniui, turinčiam teisę skirti pareigūną į pareigas, prieš skiriant tarnybinę nuobaudą atsižvelgti ir į muitinės pareigūno veiklą iki tarnybinio nusižengimo padarymo. Tarnybos KD statuto 24 str. 2 d. yra nustatytas tarnybinių nuobaudų rūšys, kurios gali būti skiriamos pareigūnams už tarnybinius nusižengimus, tačiau nei šioje teisės normoje, nei pačiame statute nėra nustatytos sąlygos, į kurias turi būti atsižvelgiama parenkant konkrečią nuobaudos rūšį. Dėl šios situacijos LVAT vienoje iš administracinių bylų, susijusių su tarnybinės atsakomybės taikymu, išaiškino, jog turi būti vadovaujamosi Tarnybos KD statuto 8 str. 2 d., kuri įtvirtina reguliavimą, jog Kalėjimų departamento bei jam pavaldžių įstaigų pareigūnams VTĮ nuostatos taikomos tiek, kiek jų statuso nereglamentuoja šis statutas.¹¹³ Toks reglamentavimas lemia, kad parenkant tarnybines nuobaudas gali būti taikoma VTĮ 29 str. 2 d., kurioje be kitų numatyta ir aplinkybė dėl valstybės tarnautojo veikos iki tarnybinio nusižengimo padarymo įvertinimo. Informacija apie pareigūno ankstesnę tarnybą yra svarbus veiksnys, galintis nulemti vadovo sprendimą, ar pareigūnui skirti tarnybinę nuobaudą, o nusprendus skirti – kokio griežtumo tarnybinę nuobaudą parinkti. Vadovas pats gali gerai nepažinoti pareigūno ir nežinoti jo charakteristikos. Tad tokios informacijos raštiškas įtvirtinimas, manytina, yra būtinas, kad sprendimas dėl tarnybinės atsakomybės taikymo būtų priimamas objektyviai įvertinant visas egzistuojančias aplinkybes. Dėl to autorės nuomone, turėtų būti tikslinama ne tik Tarnybos KD statuto 24 str. 2 d., įtvirtinant sąlygų, į kurias turi būti atsižvelgiama parenkant konkrečią nuobaudos rūšį, sąrašas, bet ir Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2010 m. gegužės 25 d. įsakymu Nr. 1R-116 patvirtintų Tarnybos Kalėjimų departamente prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos ir jam pavaldžiose įstaigose organizavimo taisyklių 74 punktas, numatant, kad „konstatavus, kad pareigūnas padarė tarnybinį nusižengimą, tyrimo išvadoje turi būti nurodyta <...> duomenys apie ankstesnę pareigūno tarnybą (tarnybinė charakteristika, paskatinimai ir apdovanojimai bei galiojančios nuobaudos)“.

¹¹³ Lietuvos Vyriausiojo Administracinio Teismo 2011 m. vasario mėn. 14 d. nutartis administracinėje byloje A. U. V. Kalėjimų departamentas prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos, Nr. A-438-653-11.

Atskirai paminėtina AOTD statutinių valstybės tarnautojų tarnybinių nusižengimų tyrimo tvarkos aprašo¹¹⁴ ypatybė dėl atsakomybę lengvinančių ir sunkinančių aplinkybių nustatymo (19-20.6 p.). Tai vienintelis aktas, kuriame tiesiogiai įtvirtintas atsakomybę už tarnybinių nusižengimų lengvinančių bei sunkinančių aplinkybių sąrašas, taikomas nors vieniems iš statutinių tarnybų pareigūnams (AOTD pareigūnams).¹¹⁵ Pastebėtina, kad lengvinančių ir sunkinančių aplinkybių sistemos nustatymas nėra būdingas kitų statutinių tarnybų sistemų tarnybinės atsakomybės reguliavimui. Tarnybinių patikrinimų atlikimo tvarkose galima rasti tik pavienius principus, į kuriuos atsižvelgiama skiriant tarnybinės nuobaudas kaip už pakartotinį nusižengimą skiriama griežtesnė nuobauda (Tarnybinio patikrinimo ir tarnybinių nuobaudų skyrimo Lietuvos Respublikos muitinės pareigūnams taisyklės 5.1 p.), už tyčinį tarnybinių nusižengimą skiriama griežtesnė tarnybinė nuobauda negu už tarnybinių nusižengimą dėl neatsargumo ar aplaidumo (Vidaus reikalų ministro 2003 m. rugpjūčio 27 d. įsakymu Nr. 1V-308 patvirtintos Tarnybinių patikrinimų atlikimo bei tarnybinių nuobaudų skyrimo ir panaikinimo tvarkos 5.3. p.). Tačiau ir šie principai yra labiau atsakomybę sunkinančio pobūdžio. Be to pastebėtina, kad nei vienoje iš kitų statutinių tarnybų tarnybinio patikrinimo atlikimo tvarką reglamentuojančių aktų nėra numatyti principai, aplinkybės, kurios galėtų tapti prielaidomis lengvinančiomis tarnybinę atsakomybę. Todėl lyginant AOTD pareigūnų atžvilgiu įtvirtintą tarnybinės atsakomybės institutą, darytina išvada, kad nustatant tam tikrų vienetų aplinkybių sąrašą, vertintinų tarnybinio patikrinimo atlikimo metu, galimai siekta sudaryti sąlygas kuo mažiau diferencijuotai vertinti panašias tarnybinio nusižengimų situacijas. Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad vienareikšmiškai negalima pasisakyti, jog visiškai kitų statutinių tarnybų pareigūnų atžvilgiu negalėtų būti taikomos tarnybinę atsakomybę lengvinančios aplinkybės. Šiuo atveju būtų galima pasinaudoti statutų taikymą reglamentuojančių nuostatų numatytais išimtinis, o būtent, kad nereglamentuojant atitinkamų santykių statutų nuostatomis, galima taikyti bendrąjį įstatymą - VTĮ arba tam tikrais klausimais ir Lietuvos Respublikos darbo kodeksą.

¹¹⁴ Antrojo operatyvinių tarnybų departamento prie Krašto apsaugos ministerijos direktoriaus 2004 m. liepos 15 d. įsakymas Nr. V-132 „Dėl tarnybinių nusižengimų tyrimo Antrajame operatyvinių tarnybų departamente prie Krašto apsaugos ministerijos tvarkos aprašo“ // Žin., 2004, Nr. 148-5399; Žin., 2010, Nr. 57-2830.

¹¹⁵ Prie lengvinančių atsakomybę priskirtinos: 1) statutinis tarnautojas pats praneša padaręs tarnybinių nusižengimą; 2) nuoširdžiai gailisi; 3) užkirto kelią žalingoms tarnybinio nusižengimo pasekmėms, savo noru pašalino padarytą žalą; 4) tarnybinis nusižengimas padarytas dėl didelio susijaudinimo, kurį sukėlė neteisėti nukentėjusiojo veiksmai; 5) tarnybinis nusižengimas buvo padarytas dėl psichinės ar fizinės prievartos, jeigu tokia prievarta nepašalina tarnybinės atsakomybės; 6) tarnybinis nusižengimas buvo padarytas pažeidžiant būtinojo reikalingumo sąlygas; 7) tarnybinis nusižengimas buvo padarytas peržengiant būtinosios ginties ribas. Tuo tarpu sunkinančiomis įvardintos: 1) tarnybinis nusižengimas padarytas karinės operacijos, karo ar nepaprastosios padėties metu; 2) tarnybinis nusižengimas padarytas paskelbus aukštesnės kovinės parengties pakopas; 3) tarnybinis nusižengimas buvo tęsiamas, nepaisant reikalavimo jį nutraukti; 4) šiuurkštus tarnybinis nusižengimas per metus padarytas pakartotinai; 5) tarnybinis nusižengimas padarytas grupės statutinių tarnautojų ar karių; 6) tarnybinis nusižengimas padarytas apsvaigusio nuo alkoholio, narkotinių, psichotropinių ar kitų psichiką veikiančių medžiagų statutinio tarnautojo.

VTĮ 30¹ straipsnis įtvirtina sąrašą tarnybinę atsakomybę lengvinančių ir sunkinančių aplinkybių.¹¹⁶ Pagal savo esmę dauguma iš šiame sąrašė numatytų aplinkybių lyginant su AOTD pareigūnų atžvilgiu taikytinų tarnybinės atsakomybės taikymo procese yra tokios pačios, kitos paremtos tarnybos specifiškumo, pvz. tarnybinis nusižengimas padarytas karinės operacijos, karo ar nepaprastosios padėties metu. Pažymėtina, kad aiškios ir vienareikšmiškos teismų praktikos dėl VTĮ 30¹ str. įtvirtinto aplinkybių sąrašo taikymo vidaus tarnybos, pataisos įstaigų, muitinės, VSD, STT pareigūnams skiriant tarnybines nuobaudas nėra. Tai manytina galėtų būti dviejų priežasčių išdava: pirma, VTĮ 30¹ straipsnis nėra tarp VTĮ nuostatų, kurios statutiniams pareigūnams taikomos be išlygų, ir antra, dauguma statutinių tarnybų statutų įtvirtina griežtesnės pareigūnams tarnybinės atsakomybės ypatumą, kas šiuo atveju galėtų kirstis su atsakomybę lengvinančių aplinkybių tikslu. Pažymėtina, kad tarnybinių patikrinimų atlikimo tvarkos, išskyrus taikomą AOTD statutinių tarnautojų atžvilgiu, kaip jau buvo minėta, numato išimtinai tik tarnybinę atsakomybę sunkinančių principų taikymą. Tačiau atsižvelgiant į tai, kad net Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse, įtvirtinamame veikas ir pagrindinius baudžiamosios atsakomybės principus, yra nustatytas atsakomybę lengvinančių ir sunkinančių aplinkybių sąrašas, tad antroji iš autorės įvardintų priežasčių – sugriežtinta tarnybinė atsakomybė - neturėtų būti prielaida bendrųjų nuostatų teisės akte numatyto atsakomybę lengvinančių aplinkybių statutinių pareigūnų tarnybinės atsakomybės taikymo visiškai netaikyti. Atsižvelgiant į tai, kad VTĮ 30¹ straipsnis jau nustato pavyzdinį tokių aplinkybių sąrašą, tad šiuo atveju autorės nuomone pakaktų atskirose tarnybinių patikrinimų atlikimo ir tarnybinių nuobaudų skyrimo tvarką reglamentuojančiuose teisės aktuose įtvirtinti reikalavimą, kad tarnybinio patikrinimo išvados turinys atskleidžiamas ir aprašant tarnybinę atsakomybę lengvinančias ir sunkinančias aplinkybes.

Kita neatsiejama tarnybinio patikrinimo išvados surašymo procedūros dalis - jos pateikimas vadovui ar kitam asmeniui, turinčiam teisę skirti tarnybinę nuobaudą ar kitą tarnybinio teisės pažeidimo priemonę. Ši procedūros dalis svarbi tuo, kad tarnybinį patikrinimą atlikusiam tyrėjui surašius išvadą ji iš karto teisinių pasekmių nesukelia. Ji turi būti patvirtinta. Analizuojant atskirų statutinių tarnybų sistemų tarnybinio patikrinimo atlikimo tvarką

¹¹⁶ 1) valstybės tarnautojas nedelsdamas pats praneša padaręs tarnybinį nusižengimą; 2) valstybės tarnautojas padėjo atskleisti tarnybinį nusižengimą; 3) tarnybinį nusižengimą padaręs valstybės tarnautojas užkirto kelią neigiamoms tarnybinio nusižengimo pasekmėms; 4) tarnybinį nusižengimą padaręs valstybės tarnautojas savo noru atlygino nuostolį ar pašalino padarytą žalą; 5) tarnybinis nusižengimas padarytas dėl psichinės ar fizinės prievartos; 6) tarnybinį nusižengimą padarė moteris dėl nėštumo; 7) tarnybinis nusižengimas padarytas dėl didelio susijaudinimo, kurį sukėlė neteisėti kito asmens veiksmai. Tuo tarpu sunkinančiomis pagal VTĮ 30¹ straipsnį laikytinos: 1) tarnybinis nusižengimas padarytas grupės susitarusių valstybės tarnautojų; 2) tarnybinis nusižengimas padarytas pasinaudojant ekstremaliąja situacija ar jos aplinkybėmis; 3) per vienus metus nuo tarnybinės nuobaudos paskyrimo padarytas kitas tarnybinis nusižengimas; 4) tarnybinis nusižengimas padarytas neblaivaus ar nuo narkotinių, psichotropinių ar toksinių medžiagų apsvaigusio valstybės tarnautojo; 5) tarnybinis nusižengimas padarytas pažeidžiant viešąjį interesą ar dėl savanaudiškų paskatų.

reglamentuojančių poįstatyminių aktų nuostatas, pastebėtina, kad šioje procedūros dalyje skiriasi tik terminai tyrėjui pateikti surašytąją išvadą tarnybinį patikrinimą atlikti pavedimą davusiam asmeniui. Kaip jau buvo minėta ankstesnėje darbo dalyje, išskirtiniai išvados pateikimo ir tvirtinimo procedūros momentai numatyti Tarnybinio patikrinimo ir tarnybinių nuobaudų skyrimo Lietuvos Respublikos muitinės pareigūnams taisyklių 22, 23 p: 1) tikrinamas pareigūnas su tarnybinio patikrinimo išvada privalo būti supažindintas; 2) po susipažinimo jis turi teisę per vieną darbo dieną turi teisę tarnybinio patikrinimo išvados pateikti papildomą pasiaiškinimą, kuris teikiamas įstaigos vadovui. Šiuo atveju kiti statutinių tarnybų sistemų tarnybinio patikrinimo atlikimo tvarką reglamentuojantys poįstatyminiai aktai numato tik teisę tikrinama pareigūnui susipažinti su išvada.

Reziumuojant pažymėtina, kad tarnybinio patikrinimo išvada yra svarbiausia tarnybinės atsakomybės taikymo procedūros dalis, kadangi joje arba nustatomas aplinkybės, sudarančios tarnybinio teisės pažeidimo sudėtį, ar jos nekonstatuojamos. Lyginant visų statutinių tarnybų sistemų pareigūnų tarnybinės atsakomybės taikymą reglamentuojančių teisės aktų reguliavimą, darytina išvada, kad reikalavimai tarnybinio patikrinimo išvados turiniui reglamentuoti taip, kad būtų atskleidžiama tarnybinio teisės pažeidimo sudėtis. Tačiau dėl formalaus tarnybinį patikrinimą atliekančių pareigūnų požiūrio į procedūros atlikimą, galimai nepakankamų žinių turėjimo dėl tarnybinio teisės pažeidimo sudėties elementų turinio, reikšmės, gali nukentėti tyrimo kokybė ir išvada ginčijant vadovo įsakymą, kuriuo paskirta nuobauda, gali būti pripažinta nemotyvuota.

3.2. Pareigūnų - profesinės sąjungos narių veiklos garantijų įtaka tarnybinės atsakomybės procedūroje

Lietuvos Respublikos Konstitucijos 35 str. 1 d. įtvirtina teisę vienytis į bendrijas, politines partijas ar asociacijas, jei šių tikslai ir veikla nėra priešingi Konstitucijai ir įstatymams. Vienas iš asociacijos laisvės tiesioginio naudojimosi būdų asmenims, teisėtai dirbantiems pagal darbo sutartį ar kitais įstatymų nustatytais pagrindais Lietuvos Respublikos teritorijoje, laiduojama teisę laisvai jungtis į profesines sąjungas ir dalyvauti jų veikloje (Profesinių sąjungų įstatymo (toliau – PSĮ) 1 str. 1 d.). Tačiau ši teisė nėra absoliuti, kadangi tos pačios PSĮ nuostatos antroji dalis numato išimtinį reguliavimą: įstatymo taikymo ypatybės krašto apsaugos, policijos, valstybės saugumo ir kitose organizacijose gali būti nustatytos šių organizacijų veiklą reglamentuojančiuose įstatymuose. Iš nagrinėjamų statutinių tarnybų sistemų statutų darytina išvada, kad tik vidaus tarnybos, muitinės, pataisos įstaigų, civilinės krašto apsaugos tarnybos pareigūnams aiškiai ši teisė laiduojama. Nors VSD, AOTD statutuose ar šių tarnybų įstatymuose

bei nieko neužsimenama apie tai, kad jiems kaip profesinių sąjungų nariams galėtų būti taikomos kokios nors veiklos garantijos, tačiau ir aiškiai neįvardinta, kad jie negali būti profesinių sąjungų nariais. Draudimas šių tarnybų pareigūnams būti profesinių sąjungų nariais pradės galioti nuo 2013-01-01 įsigaliojus Žvalgybos įstatymo pakeitimo įstatymui.¹¹⁷ Aiškus draudimas steigti profesines sąjungas ir būti jų nariais šiuo metu galioja tik STT pareigūnams.¹¹⁸

Vidaus tarnybos statuto 43 str. 4 d., Tarnybos KD statuto 26 str. 10 dalyje nustatyta garantija profesinių sąjungų nariams, jog negali būti skiriamos tarnybinės nuobaudos, įskaitant atleidimą iš tarnybos, dėl jų narystės profesinėse sąjungose, dėl atstovavimo vidaus tarnybos/Kalėjimų departamento ar jam pavaldžių įstaigų profesinių sąjungų nariams arba dėl veiklos profesinėse sąjungose. Ši garantija yra kilusi iš PSĮ 21 str. 1 ir 2 d. - negalima atleisti iš darbo darbuotojo įmonėje veikiančios profesinės sąjungos renkamojo organo nario negavus tos profesinės sąjungos įmonėje renkamojo organo išankstinio sutikimo. Pastaroji nuostata yra bendroji ir taikoma visiems profesinių sąjungų nariams nepriklausomai nuo to, kokio pobūdžio įmonėje, įstaigoje asmuo dirba. Atkreiptinas dėmesys, kad Vidaus tarnybos statuto 43 str. 4 d., Tarnybos KD statuto 26 str. 10 dalyje numatytos garantijos įgyvendinimo mechanizmas nustatytas tik vidaus tarnybos pareigūnų atžvilgiu: skiriant tarnybinės nuobaudas, išskyrus tarnybinę nuobaudą – atleidimą iš vidaus tarnybos, taip pat reikalingas išankstinis profesinės sąjungos renkamojo organo sutikimas (Vidaus tarnybos statuto 43 str. 4 d.). Būtent šis mechanizmas suteikia galimybę vidaus reikalų įstaigose veikiančioms profesinėms sąjungoms dalyvauti tarnybinės atsakomybės taikymo procese. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas 1999 m. sausio 14 d. nutarime yra pažymėjęs, jog „Kontrolė yra svarbus profesinių sąjungų veiklos būdas, įgyvendinant kontrolės funkcijas galima nustatyti, ar darbdavys savo sprendimais nepažeidinėja darbuotojų profesinių, ekonominių ar socialinių teisių bei interesų“. Pažymėtina, kad kontrolės funkcijos suteikimas profesinėms sąjungoms tiesiogiai susijęs su jų narių teisių bei teisėtų interesų užtikrinimu, kadangi „būtinybė gauti sutikimą yra garantija profesinės sąjungos nariams, kuri būtina, kad būtų išvengta galimybės diskriminuoti pareigūnus dėl jų veiklos profesinėje sąjungoje, t. y. kad su jais nebūtų susidorota už tokią jų veiklą, taip pat užtikrinant lygias su kitais pareigūnais teises“.¹¹⁹

Procedūrinės nuostatos dėl minėtosios priemonės įgyvendinimo numato tik vidaus tarnybos pareigūnams taikytinos Tarnybinių patikrinimų atlikimo bei tarnybinių nuobaudų skyrimo ir panaikinimo tvarkos 26 punktą. Pagal šį punktą vadovas, priėmęs sprendimą dėl

¹¹⁷ Lietuvos Respublikos žvalgybos įstatymo pakeitimo įstatymo 40 str. 1 d. 13 p.// Žin., 2012, Nr. 129-6463.

¹¹⁸ Remiantis Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnybos įstatymo 15 str. 1d. 6 punktu// Žin., 2000, Nr. 41-1162.

¹¹⁹ Lietuvos Vyriausiojo Administracinio Teismo 2004 m. balandžio mėn. 13 d. nutartis administracinėje byloje Vilniaus miesto Vyriausiasis policijos komisariatas v. Vilniaus apskrities ikiteisminio tyrimo įstaigų profesinė sąjunga, Nr. A-03-170-04. Skelbta Administracinių teismų praktika Nr. 5.

tarnybinės atsakomybės taikymo, ne vėliau kaip kitą darbo dieną kreipiasi į profesinės sąjungos renkamąjį organą sutikimo. Profesinės sąjungos renkamas organas per 14 dienų privalo nuspręsti, ar patenkinamas toks prašymas, ir atsakyti raštu. Per minėtąjį laikotarpį atsakymo profesinei sąjungai nepateikus, vadovas turi teisę skirti tarnybinę nuobaudą. Profesinės sąjungos nesutikimas skirti pareigūnui profesinės sąjungos nariui skundžiamas Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo nustatyta tvarka. Taigi profesinės sąjungos sutikimas yra juridinis faktas toliau tęsti tarnybinės atsakomybės taikymo procedūrą. Tuo tarpu nesutikimas tampa kliūtimi procedūros tolimesnei eigai, o suėjus nustatytam tarnybinės nuobaudos skyrimo naikinamajam terminui, tarnybinės atsakomybės taikymo procedūra nuraukiama. Dėl to teismų praktikoje buvo apibrėžtos ir profesinės sąjungos diskrecijos teisės duoti ar ne sutikimą dėl tarnybinės nuobaudos skyrimo ribos: profesinės sąjungos renkamas organas, sprenddamas, ar duoti išankstinį sutikimą skirti tarnybinę nuobaudą pareigūnui – profesinės sąjungos nariui, privalo įvertinti tokios nuobaudos skyrimo pagrįstumą tik tais aspektais, ar tarnybinė nuobauda nėra skiriama pareigūnui dėl jo narystės profesinėse sąjungose, dėl atstovavimo vidaus reikalų įstaigų profesinių sąjungų nariams arba dėl veiklos profesinėse sąjungose, nevertindamas pareigūnui inkriminuojamos veikos pagrįstumo ir kitų teisėtumo klausimų¹²⁰. Taip pat pastebėtina, kad pareigos įstaigai kreiptis į profesinę sąjungą ignoravimas sukelia rimtas pasekmes dėl procedūros rezultatų teisėtumo. Pastebėtina, kad remiantis administracinės justicijos praktika „*tarnybinės nuobaudos paskyrimas iš anksto negavus profesinės sąjungos sutikimo yra esminis procedūrinis pažeidimas, kuris yra pakankamas pagrindas paskirtai nuobaudai panaikinti*“¹²¹.

Kaip jau buvo minėta, pataisos įstaigų pareigūnų atžvilgiu taip pat jų statusą reguliuojančiame statute numatyti garantija tarnybinės atsakomybės, paskiriant tarnybinę, taikymo kreipusis į profesinę sąjungą sutikimą. Tačiau tarnybinio patikrinimo atlikimą reglamentuojančių teisės aktų nuostatose nenustatytas šios garantijos įgyvendinimo aparatas. Būtent dėl šios priežasties ši garantija ilgus metus nuo Tarnybos KD statuto priėmimo faktiškai pataisos įstaigų pareigūnų, esančių profesinių sąjungų nariais, atžvilgiu nebuvo taikoma. LVAT dėl šios garantijos taikymo pataisos įstaigose dirbantiems pareigūnams 2009 m. lapkričio 2 d. nutartimi administracinėje byloje A⁶⁶²-1232/2009 pažymėjo, kad „*tokiu atveju, kai visuomeninio santykio nereguliuoja pozityviosios teisės normos, jis gali būti sureguliuotas remiantis teisės analogija sukurta norma ir konstatavo, kad Kalėjų departamento pareigūnų teisių apimtis bei turinys tarnybinių nuobaudų skyrimo procese negali būti siauresnis negu vidaus tarnybos pareigūnų (tarp šių grupių pareigūnų nėra tokio pobūdžio ir tokios apimties skirtumų, kad toks*

¹²⁰ Ten pat.

¹²¹ Ten pat.

*nevienodas traktavimas būtų objektyviai pateisinamas)*¹²². Šiuo atveju svarbu išsiaiškinti, kuo remiantis pataisos įstaigų pareigūnų atžvilgiu turėtų būti įgyvendinama garantija. Atsižvelgiant į tai, kad nei VTĮ ar Darbo kodekse nėra nuostatų dėl kreipimosi į profesinę sąjungą procedūros vykdymo, bei į LVAT išaiškinimą dėl pataisos įstaigų pareigūnams, esantiems profesinės sąjungos nariais, Tarnybos KD statuto 26 str. 10 dalyje numatytos garantijos įgyvendinimo, autorės nuomone, tiek statutinė įstaiga turinti kreiptis į profesinę sąjungą šią pareigą turėtų įgyvendinti kaip analogiją taikant Vidaus reikalų ministro 2003-08-27 įsakymu Nr. 1V-308 patvirtintos Tarnybinių patikrinimų atlikimo bei tarnybinių nuobaudų skyrimo ir panaikinimo tvarkos 26 punkte nustatytas procedūrinės taisyklės. Atkreiptinas dėmesys, kad Tarnybos maitinėje statute bei CKA tarnybos statute PSI 21 str. 1 ir 2 dalyse įvardinta garantija profesinių sąjungų nariams nėra įvardinta, tad šiuo atveju tiesiogiai taikytina PSI. Tuo pačiu kaip ir Tarnybos KD statute ar tarnybinių patikrinimų atlikimą bei nuobaudų skyrimą reglamentuojančiame poįstatyminiame akte visiškai nėra nuostatų dėl garantijos kreiptis į profesinę sąjungą dėl nuobaudos skyrimo pareigūnui, esančiam profesinės sąjungos nariu, įgyvendinimo. Siekiant teisinio aiškumo, užkirsti kelią spragoms, kurios gali tapti prielaida iš viso netaikyti garantijos nesant teisinių nuostatų dėl jos įgyvendinimo/ užtikrinimo tvarkos, manytina, Tarnybos maitinėje statute, CKA tarnybos statute turėtų būti tiesiogiai įtvirtinta garantija pareigūnams profesinių sąjungų nariams, kaip tai numatyta Vidaus tarnybos statuto 43 str. 3, 4 dalyse. Atitinkamai, autorės nuomone, būtina pataisos, įstaigų bei maitinės pareigūnų atžvilgiu tarnybinio patikrinimo atlikimą ir tarnybinių nuobaudų skyrimą reglamentuojančiuose poįstatyminiuose teisės aktuose įtvirtinti nuostatas dėl kreipimosi į profesinę sąjungą įgyvendinimo tvarkos (analogiškas Vidaus reikalų ministro 2003-08-27 įsakymu Nr. 1V-308 patvirtintos Tarnybinių patikrinimų atlikimo bei tarnybinių nuobaudų skyrimo ir panaikinimo tvarkos 26 punkte nustatytoms). Kadangi civilinės krašto apsaugos tarnybos pareigūnų tarnybinių nuobaudų skyrimą faktiškai reglamentuoja tik CKA tarnybos statutas, minėtos pataisos turėtų būti įtvirtintos jame.

Profesinės sąjungos tarnybinės atsakomybės taikymo procese gali dalyvauti ne vien atsakydamos į statutinių įstaigų paklausimus dėl sutikimo skirti tarnybinę nuobaudą. Pagal Tarnybos maitinėje statuto 16 str. 3 dalį maitinės profesinių sąjungų įgalioti atstovai turi teisę stebėtojų teisėmis dalyvauti sprendžiant maitinės pareigūnų tarnybinės veiklos vertinimo, skatinimo, tarnybinių nuobaudų skyrimo klausimais. Kiek tais susiję su tarnybinės atsakomybės taikymu, maitinės profesinių sąjungų atstovams suteikta teisė susipažinti su tarnybinio patikrinimo medžiaga, teikti siūlymus dėl tarnybinės nuobaudos skyrimo (Tarnybinio

¹²² Lietuvos Vyriausiojo Administracinio Teismo 2009 m. lapkričio mėn. 2 d. nutartis administracinėje byloje D. Č. v. Pravieniškių 1-iesiems pataisos namai, Nr. A-662-1232-09.

patikrinimo ir tarnybinių nuobaudų skyrimo Lietuvos Respublikos muitinės pareigūnams taisyklių 33 p.). Tokias pačias teises turi ir pareigūnai ir kiti valstybės tarnautojai, kurie yra pataisos įstaigos darbuotojus interesus atstovaujančių profesinių sąjungų atstovai. Be to, jiems suteikiama teisė dalyvauti tarnybinio patikrinimo komisijos darbe, manytina, nario teisėmis¹²³. Vidaus tarnybos statute bei tarnybinių nuobaudų skyrimą vidaus tarnybos pareigūnams reglamentuojančioje tvarkoje be nuostatų dėl profesinės sąjungos įgaliojimų sprendžiant įstaigos paklausimą dėl sutikimo skirti tarnybines nuobaudas, profesinėms sąjungoms atstovams atskirai nesuteikiamos jokios teisės dalyvauti tarnybinės nuobaudos skyrimo procedūroje, susipažinti su tarnybinio patikrinimo medžiaga. Kadangi garantija dėl sutikimo skiriant tarnybines nuobaudas galioja tiek muitinės, tiek pataisos pareigūnų atžvilgiu, manytina, kad profesinių sąjungų atstovams turėtų būti suteikiamos tokios pačios teisės kaip ir numatytosios Kalėjų departamento sistemoje veikiančioms profesinėms sąjungoms.

Apibendrinant pažymėtina, kad dėl garantija profesinių sąjungų nariams - skiriant tarnybines nuobaudas, būtina kreiptis į profesinę sąjungą sutikimo – muitinės, pataisos įstaigų civilinės krašto apsaugos tarnybos pareigūnų atžvilgiu nėra pakankami užtikrinta, kadangi nėra aiškios reglamentacijos, kaip statutinė įstaiga turi šią procedūros dalį vykdyti. Pilnai šios garantijos įgyvendinimo mechanizmas reglamentuotas tik vidaus tarnybos pareigūnų atžvilgiu tarnybinių nuobaudų skyrimą reglamentuojančiuose teisės aktuose. Skiriasi ir minėtųjų statutinių tarnybų pareigūnus atstovaujančių profesinių sąjungų atstovams suteikiamos teisės dalyvauti tarnybinių nuobaudų skyrimo procese, kurios, manytina turėtų būti suvienodintos.

3.3. Tarnybinės nuobaudos parinkimas ir paskyrimas

Tarnybinės nuobaudos, kitos atsakomybės priemonės parinkimas ir paskyrimas yra paskutinė tarnybinės atsakomybės taikymo procedūros dalis. Žinoma, šis etapas seka tik tuomet, kai asmuo, turintis teisę skirti į pareigas ir taikyti tarnybines atsakomybes, nusprendžia, kad pareigūno padarytas tarnybinis pažeidimas sąlygoja tarnybinės atsakomybės priemonės taikymą. Šiuo atveju pažymėtina, kad nei vienas iš nagrinėjamų statutinių tarnybų statutų nereglamentuoja kitų tarnybinės atsakomybės priemonių, išskyrus tarnybines nuobaudas ir atleidimą už pareigūno vardo pažeminimą (diskreditavimą). Šių dviejų tarnybinės atsakomybės priemonių skyrimo taisyklės, tiek atsižvelgiant į teisinį reguliavimą, tiek teismų praktiką nėra vienodas. Tačiau skiriant tarnybines nuobaudas visose statutinių įstaigų sistemose laikomasi šių pagrindinių taisyklių (principų):

¹²³ Teisingumo ministro 2010 m. gegužės 25 d. įsakymu Nr. 1R-116 patvirtintų Tarnybos Kalėjų departamente prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos ir jam pavaldžiose įstaigose organizavimo taisyklių 79 punktą //(Žin., 2010, Nr. 62-3072.

1) už vieną tarnybinį nusižengimą galima skirti tik vieną tarnybinę nuobaudą;

2) skiriant tarnybinės nuobaudas, atsižvelgiama į padaryto tarnybinio nusižengimo pobūdį, padarymo priežastis, nusižengusiojo kaltės laipsnį, asmenybę, sukeltus padarinius, taip pat ankstesnę pareigūno tarnybą ir kitas aplinkybes. Kaip jau buvo minėta, aplinkybė dėl ankstesnės pareigūno tarnybos vertinimo nėra numatyta tik Tarnybos KD statute, tačiau tokia aplinkybė turėtų būti taikytina remiantis VTĮ 29 str. 2 d.. Ši taisyklė įpareigoja tarnybinę nuobaudą parinkti ir paskirti tokią, kad ji būtų adekvati padarytam pažeidimui ir būtų pasiekti tarnybinės atsakomybės tikslai;

3) tarnybinė nuobauda turi būti paskirta, per statutų nuostatų nustatytus terminus. Pažymėtina, kad atskiruose statusinių tarnybų statuteose tarnybinės nuobaudos paskyrimo terminai nėra identiški tiek terminas, tiek jų skaičiavimo atžvilgiu. Muitinės, VSD, vidaus tarnybos, STT, AOTD, civilinės krašto apsaugos tarnybos pareigūnams tarnybinės nuobaudos bendra tvarka skiriamos per vieną mėnesį (30 dienų) nuo tarnybinio nusižengimo išaiškėjimo/paaiškėjimo dienos. Sąvokos „tarnybinio nusižengimo paaiškėjimo diena“ paaiškinimas yra išdėstytas vidaus tarnybos pareigūnams taikytinos Tarnybinių patikrinimų atlikimo bei tarnybinių nuobaudų skyrimo ir panaikinimo tvarkos 29 p. bei Tarnybinių nusižengimų tyrimo ir tarnybinių nuobaudų skyrimo Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnybos pareigūnams tvarkos aprašo 6.3. p., nurodant, kad tai tarnybinio patikrinimo išvados patvirtinimo diena (vadovo, turinčio teisę skirti tarnybinę nuobaudą). Tarnybų statuteose minėtoji sąvoka nėra nurodyta, tačiau analogiškai nuobaudos skyrimo terminas yra skaičiuotinas atsižvelgiant į LVAT suformuotą vienodą teismų praktiką šiuo klausimu.¹²⁴ Į šį terminą neįskaitomi tokie patys laikotarpiai kaip ir į tarnybinio patikrinimo atlikimo laiką (liga, atostogos, komandiruotė) bei laikas, per kurį įstatymų nustatyta tvarka išnagrinėjamas skundas dėl profesinės sąjungos renkamo organo nesutikimo dėl nuobaudos skyrimo (tik pagal Vidaus tarnybos statuto 26 str. 4 d.). Išskirtinai reglamentuojama tarnybinės nuobaudos paskyrimo terminai muitinės pareigūnams, jei buvo pradėtas ikiteisminis tyrimas arba atliekamas tarnybinis ar kitas kompetentingos institucijos patikrinimas. Tokiais atvejais tarnybinė nuobauda turi būti paskirta ne vėliau kaip per du mėnesius nuo ikiteisminio tyrimo nutraukimo arba teismo nuosprendžio įsiteisėjimo dienos, kompetentingos institucijos tikrinimo baigimo dienos (Tarnybos muitinėje statuto 35 str. 2 d.). Pataisos įstaigų pareigūnams tarnybinės nuobaudos turi būti paskiriamos per 2 darbo dienas po išvados patvirtinimo, t.y. per 2 darbo dienas nuo pažeidimo paaiškėjimo momento.

¹²⁴ Lietuvos Vyriausiojo Administracinis Teismas nuo 2003 m. rugsėjo mėn. 25 d. nutartyje administracinėje byloje Nr. A-08-793-03 suformavo pozicija, jog „nusižengimo paaiškėjimo diena yra išvados dėl tarnybinio nusižengimo tyrimo surašymo diena“ ir jos tolimesniuose tarnybiniuose ginčiuose laikosi nuosekliai.

Visuose statutuose yra nustatyti tarnybinės atsakomybės taikymo senaties terminas, kuris yra naikinamasis. Kai kuriems statutiniams pareigūnams jų statusą reglamentuojančiuose statutuose nustatytas ir specialus senaties terminas, per kiek laiko turi būti paskirta tarnybinė nuobauda, jei: a) tarnybinis patikrinimas buvo sustabdytas, b) tarnybinis nusižengimas nustatomas atliekant auditą, piniginių ar kitokių vertybių inventorizaciją arba kompetentingos institucijos atliekamą tarnybinį ar kitą patikrinimą. Naikinamųjų terminų reguliavimas atskirų statutinių tarnybų pareigūnų atžvilgiu nurodyti žemiau pateiktoje lentelėje (2 pav.)

2 pav. Statutinių tarnybų pareigūnams numatyti tarnybinės atsakomybės taikymo naikinamieji terminai

Termino pobūdis/teisės aktas	Vidaus tarnybos statuto 26 str. 3, 4 d.	VSD statuto 34 str. 2 d.	Tarnybos muitinėje statuto 35 str. 2 d.	Tarnybos KD statuto 26 str. 6 d.
Bendras senaties terminas	1 metai nuo nusižengimo padarymo dienos	1 metai nuo nusižengimo padarymo dienos	1 metai nuo nusižengimo padarymo dienos	6 mėn. nuo nusižengimo padarymo dienos
Senaties terminas egzistuojant a) aplinkybėms	3 metai nuo tarnybinio nusižengimo padarymo dienos		1 metai nuo sprendimo atlikti ikiteisminį tyrimą ar tirti administracinę bylą	3 metai nuo tarnybinio nusižengimo padarymo dienos
Senaties terminas egzistuojant b) aplinkybėms	3 metai nuo tarnybinio nusižengimo padarymo dienos		3 metai nuo tarnybinio nusižengimo padarymo dienos	3 metai nuo tarnybinio nusižengimo padarymo dienos

Termino pobūdis/teisės aktas	STT statuto 23 str. 3 d.	CKA tarnybos statuto 17 str. 5 d.	AOTD statuto 28 str. 2 d.	VTĮ 30 str.1 d.
Bendras senaties terminas	1 metai nuo nusižengimo padarymo dienos	1 metai nuo nusižengimo paaiškėjimo dienos	1 metai nuo nusižengimo padarymo dienos	6 mėn. nuo nusižengimo padarymo dienos
Spec. terminas egzistuojant a) aplinkybėms				3 metai nuo tarnybinio nusižengimo padarymo dienos
Spec. terminas Egzistuojant b) aplinkybėms				3 metai nuo tarnybinio nusižengimo padarymo dienos

Atsižvelgiant į ankstesnėse dalyse nagrinėtą reguliavimą dėl senaties terminų skirti tarnybinę nuobaudą, darytina išvada, kad ilgiausi terminai galioja vidaus tarnybos pareigūnų atžvilgiu, o pataisos įstaigose dirbantiems pareigūnams taikytini tokie patys kaip ir karjeros valstybės tarnautojams. Tad teisės literatūroje išskiriamas statutinių pareigūnų tarnybinės atsakomybės ypatumas - ilgesni tarnybinės atsakomybės terminai - pataisos įstaigų pareigūnų tarnybinės atsakomybės reguliavimui nebūdingas. Pastebėtina, kad STT, VSD, civilinės krašto apsaugos ir AOTD statutiniams pareigūnams jų statusą numatančiuose statuteose nenumatyti ilgesni tarnybinės atsakomybės taikymo pagrindai, kas reiškia, jog sustabdžius tarnybinį patikrinimą dėl to, kad veikoje įžiūrima neteisėtos veikos požymių ir kreipusis į kompetentingą įstaigą, tarnybinės atsakomybės skyrimo procedūra toliau tampa negalima, jei kompetentingos įstaigos atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą ar administracinio teisės pažeidimo bylos teiseną arba ikiteisminį tyrimą, taip pat nuo sprendimo nutraukti baudžiamąją bylą ar administracinio teisės pažeidimo bylos teiseną bei nuo sprendimo atleisti pareigūną nuo baudžiamosios atsakomybės ar administracinę nuobauda jam neskiriama yra praėję vieni. Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad skirtingai nei vidaus tarnybos ir pataisos įstaigų pareigūnams, AOTD, CKA tarnybos, Tarnybos muitinėje, STT bei VSD statutai nenumato nuostatos, kad šių tarnybų pareigūnams tarnybinė atsakomybė taikoma neatsižvelgiant į baudžiamosios ar administracinės atsakomybės taikymą. Remiantis išdėstytais argumentais, darytina išvada, kad iš visų statutinių sistemų griežčiausiai tarnybinė atsakomybė reglamentuota vidaus tarnybos pareigūnų atžvilgiu.

4) gali būti skirtos tik kiekvienos statutinės sistemos statuto nuostatose numatytos tarnybinės nuobaudos.

Pažymėtina, kad pareigūno vardo pažeminimas yra savarankiškas tarnybinės teisės pažeidimas (išskyrus pagal AOTD statuto 27 str. 2 d. 1 punktą) ir už jo padarymą, pareigūnai atleidžiami iš tarnybos pagal savarankišką statutų nuostatą, reglamentuojančią atleidimo iš tarnybos pagrindus. Kaip yra pažymėjęs LVAT, „atleidimas iš tarnybos Vidaus tarnybos statuto 53 straipsnio 1 dalies 7 punkte numatytu pagrindu yra imperatyvi šiame statute numatyta teisinė pasekmė, kuri negali būti keičiama kitomis alternatyviomis priemonėmis“¹²⁵, o taip pat „taikant atleidimo iš tarnybos pagrindą – pareigūno vardo pažeminimą – tarnybinių nuobaudų skyrimo taisyklės taikytinos tik tiek, kiek to tiesiogiai nereglamentuoja Statuto 53 straipsnio 1 dalies 7 punktas“.¹²⁶ Atsižvelgiant į administracinės justicijos praktiką, darytina išvada, kad faktiškai nei viena iš prieš tai išvardintų taisyklių, taikytinų skiriant tarnybines nuobaudas, atleidžiant pareigūną iš tarnybos dėl pareigūno vardo pažeminimo (diskreditavimo), netaikytina. Vienintelis

¹²⁵ Lietuvos Vyriausiojo Administracinio Teismo 2011 m. kovo 14 d. nutartis administracinėje byloje M. Č. v. Kauno apskrities vyriausiasis policijos komisariatas, Nr. A⁶⁶²-193/2011.

¹²⁶ Lietuvos Vyriausiojo Administracinio Teismo 2010 m. vasario 22 d. nutartis administracinėje byloje G. G. v. Pakrančių apsaugos rinktinė, Nr. A¹⁴⁶-272/2010.

sutampantis pareigūno vardo pažeminimo ir tarnybinės nuobaudos aspektas, manytina, yra tik ta pati taikytina procedūra tirti pažeidimą ir užfiksuoti tyrimo rezultatus.

Kitas iš statutinių pareigūnų tarnybinę atsakomybę charakterizuojančių požymių ir ypatumų – tarnybinių nuobaudų sistema. Būtent savarankiška tarnybinių nuobaudų sistema ir leidžia nuspėti tarnybinės atsakomybės griežtumą. Išanalizavus statutų nuostatas dėl pareigūnams skirtinų tarnybinių nuobaudų, pastabėtina, kad visoms statutinių tarnybų sistemoms būdingas 1-3 tarnybinių nuobaudų buvimas, kurios daro įtaką pareigūno statusui dėl trunkančio baustumo (gali būti vertinama kaip sunkinanti aplinkybė, jei pareigūnui jau prieš tai buvo paskirta tarnybinė nuobauda), 1 tarnybinė nuobauda, turinti įtakos pareigūno teisiniam statusui ne tik dėl galiojančio baustumo, bet ir tiesiogiai turi įtakos darbo užmokesčio sumažėjimui, 1 tarnybinė nuobauda, dėl kurios pareigūnas praranda pareigūno statusą. Kadangi Vidaus tarnybos statuto 26 str. 1 d. numatytos net dvi tiesiogiai darbo užmokesčiui sumažėjimui turinčios tarnybinės nuobaudos (laipsnio pažeminimas viena pakopa ir perkėlimas į viena pakopa žemesnes), darytina išvada, kad vidaus tarnybos pareigūnų atžvilgiu nustatyta griežčiausia tarnybinių nuobaudų sistema.

Statutinių tarnybų statuteose, išskyrus CKA tarnybos statute, akcentuojama, kad atleidimas iš tarnybos skiriamas tik už statute įvardintų konkrečių pažeidimų padarymą. Pastebėtina, kad Vidaus tarnybos statuto 26 str. 2 d. vidaus tarnyboms pareigūnams tarnybinė nuobauda atleidimas iš tarnybos gali būti skiriamas: 1) pažeidus pareigūnui statute numatytus apribojimus; 2) Viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymo reikalavimų pažeidimą siekiant gauti neteisėtą pajamų ar privilegijų sau ar kitiems; 3) nebuvimą tarnybos vietoje vieną ar daugiau darbo dienų be pateisinamos priežasties; buvimą darbo metu apsvaigusiam nuo alkoholio, narkotinių, psichotropinių ar kitų svaigiuųjų medžiagų; 5) tarnybinių nusižengimą, jei prieš tai jam nors vieną kartą per paskutinius 12 mėnesių buvo taikyta tarnybinė nuobauda – griežtas papeikimas ar griežtesnė nuobauda. Paskutinioji aplinkybė, autorės nuomone, prieštarauja Vidaus tarnybos statuto 26 str. 1 dalyje įtvirtintam reguliavimui dėl pareigos skiriant tarnybinę nuobaudą įvertinti nusižengimo pobūdį, kaltę ir pan. Teismų praktikoje laikomasi vieningos pozicijos, jog parenkant ir taikant vieną iš VTĮ 29 str. 3 d. numatytų nuobaudos rūšių (tarp jų ir atleidimą iš tarnybos) esant veiką kvalifikuojantiems požymiams - pakartotinumui ar šiuurkščiam tarnybiniam nusižengimui, vis tiek privalu atsižvelgti į kaltę, tarnybinio nusižengimo padarymo priežastis, aplinkybes ir pasekmes, į valstybės tarnautojo veiklą iki tarnybinio nusižengimo padarymo.¹²⁷ Kadangi taisyklė dėl vertintinų aplinkybių prieš skiriant tarnybinę nuobaudą numatyta tiek VTĮ 29 str. 2 d., tiek Vidaus tarnybos

¹²⁷ Lietuvos Vyriausiojo Administracinio Teismo 2006 m. liepos mėn. 3 d. aprobuotas Administracinių bylų dėl tarnybinių ginčų nagrinėjimo teismuose praktikos apibendrinimas. [Žiūrėta: 2012-11-10] Prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/tp/63361>.

statuto 26 str. 1 d., atitinkamai turėtų būti koreguojamas Vidaus tarnybos statuto 26 str. 2 d. 5 punkto reguliavimas. Reguliavimo pavyzdžiu galėtų tapti VSD statutas, kurio 33 str. 2 dalyje numatytas panašus pažeidimų sąrašas, tik neegzistuoja 1 ir 5 iš aukščiau nurodytų aplinkybių. VSD 33 str. 2 d. 4 punkte įtvirtintas pagrindas - už kitą drausminį nusižengimą, kuriuo šturksčiai nusižengiama saugumo pareigūno pareigoms ar valstybės tarnautojo etikos principams. Tokio pobūdžio pagrindas numatytas ir Tarnybos munitinėje statuto 37 str. 1 d. 13 punkte. Pastebėtina ir tai, kad griežtesnė atsakomybė už Vidaus tarnybos statuto 24 straipsnyje numatytų ribojimų pažeidimus, taip pat prarado aktualumą, ypatingai dėl apribojimų, susijusių su galimybe užsiimti kita veikla ir už tai gauti pajamas.¹²⁸

Ypatinga tarnybinių nuobaudų taikymo sistema numatyta AOTD statuto 27 straipsnyje, pagal kuria tarnybiniai nusižengimai skirstomi į šturksčius ir kitus nusižengimus. Už šturksčius tarnybinius nusižengimus gali būti skiriamas: 1) griežtas papeikimas; 2) kvalifikacinės kategorijos pažeminimas; 3) atleidimas iš civilinės krašto apsaugos tarnybos. Už kitus tarnybinius nusižengimus, kurie nenurodyti prie šturksčių, galima skirti: 1) įspėjimą; 2) papeikimą; 3) griežtą papeikimą. Toks tarnybinių nuobaudų pagal tarnybinio pažeidimo sunkumą skirstymas, padėtų sukurti teisinį apibrėžtumą, kad pareigūnui dėl mažareikšmio pažeidimo nebūtų skiriamos griežtos nuobaudos ir tarnybinių nuobaudų sistema nepanaudojama kaip teisinė priemonė susidoroti su dėl kokių nors priežasčių nepatinkančiu pareigūnu. Tuo pačiu tarnybinių nuobaudų skyrimo pagal pažeidimus sistema, autorės nuomone, priartintų tarnybinės atsakomybės taikymą labiau prie prevencinės, nei prie baudžiamosios tarnybinės atsakomybės funkcijos veikimo. Tačiau ir toks suskirstymas problemos dėl adekvačių tarnybinių nuobaudų skyrimo už tuos pažeidimus neišspręs jau vien todėl, kad įstatyme neįmanoma išvardinti visų galimų pažeidimų. Tokiu atveju galėtų pagelbėti padarytų pažeidimų ir už juos skirtų tarnybinės atsakomybės priemonių elektroninė sistema. Pastebėtina, kad E. Misiūnas, atlikdamas disertacinį tyrimą dėl pareigūno teisinio statuso segmentų veiksmingumo, pateikė siūlymą, jog siekiant suvienodinti už vienuolius tarybinius nusižengimus skiriamas tarnybines nuobaudas reikėtų suskirstyti tarnybines nuobaudas pagal pažeidimo žalingumo pobūdį ir pareigūno kaltės formą.¹²⁹ Taigi E. Misiūno siūlymai iš dalies įgyvendinti AOTD statuto 27 straipsnyje. Kadangi „geroji praktika“ jau egzistuoja, autorės nuomone, ja pasinaudojant atitinkamai ir kituose statutinių tarnybų statutuose turėtų būti tarnybinės nuobaudos skirstomos pagal tam tikrus pažeidimus.

¹²⁸ Įgyvendinant Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio mėn. 13 d. nutarimą "Dėl valstybės tarnybos" 2005 12 22 įstatymu Nr. X-464 buvo priimtos VTĮ pataisos ir jų pagrindu atsirado VTĮ atsirado naujas 16 -1 straipsnis, numatantis teisę valstybės tarnautojams (tarp jų ir statutiniams) įmonėse, įstaigose ir organizacijose, jei tai nesukelia viešųjų ir privačių interesų konflikto. Valstybės tarnautojai privalėjo juos į pareigas priėmusius asmenų prašyti leidimo dirbti kitą darbą. Nuo 2012-09-01 įsigaliojus įstatymui Nr. XI-2041, leidimas dirbti kitą darbą reikalingas tik tuo atveju, jei pareigūnas ruošiasi dirbti pagal darbo sutartį.

¹²⁹ Misiūnas E. Policijos pareigūnų teisinis statusas: daktaro dis. soc. Mokslai: teisė (01 S) / Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2010. P. 149,177.

Pažymėtina, kad kiekvienai statutinei sistemai būdingas savitas tarnybinių nuobaudų sąrašas, kurios esant sprendimui skirti tarnybines nuobaudas turi būti parenkamos atsižvelgiant į pažeidimo pobūdį, asmens kaltę, padarinius ir kitas aplinkybes. Nenustatytos aiškios taisyklės, į kurias turėtų būti atsižvelgiama taikant atleidimą dėl pareigūno vardo pažeminimo (vidaus tarnybos, pataisos įstaigų, STT, VSD sistemose). Galioja skirtingi tarnybinių nuobaudų skyrimo terminai, kas sudaro galimybes tam tikrų statutinių tarnybų pareigūnams išvengti tarnybinės atsakomybės, jei tarnybinis patikrinimas buvo sustabdytas (VSD, STT, AOTD sistemose).

3.4. Tarnybinės nuobaudos įforminimas bei galiojimo terminai, tarnybinės nuobaudos panaikinimo galimybės

Visuose statutinių tarnybų sistemose galioja tas pats principas, kad tarnybinė nuobauda ar atleidimas iš tarnybos dėl pareigūno vardo pažeminimo įtvirtinamas turinčio teisę skirti į pareigas asmens sprendimu, priimant individualų administracinį aktą (dažniausiai įsakymo formos). Pagal Viešojo administravimo įstatymo 8 str. individualiam administraciniam aktui keliami bendrieji reikalavimai kaip pvz., turi būti pagrįstas objektyviais duomenimis (faktais) ir teisės aktų normomis, o taikomos poveikio priemonės turi būti motyvuotos. Kaip jau buvo minėta, patvirtinta tarnybinio patikrinimo išvada, kuria remiantis priimtas individualus administracinis aktas, yra laikoma motyvuojama jo dalimi. Visose statutinėse tarnybose galioja reikalavimas su įsakymu dėl tarnybinės atsakomybės taikymo supažindinti pasirašytinai. Pareigūno atsisakymas susipažintas užfiksuojamas paliudijant šį faktą keliems pareigūnams.

Paskirta tarnybinė nuobauda, išskyrus atleidimą iš pareigų, galioja vienerius metus. Taip pat įtvirtintos galimybės panaikinti paskirtą nuobaudą anksčiau laiko. Tarnybinė nuobauda panaikinama taip pat asmens, turinčio teisę skirti į pareigas asmens, sprendimu (įsakymu). Sąlygos, kurioms egzistuojant įstaigos vadovas, gali pasinaudoti tokia diskrecijos teise įtvirtintos kai kuriuose statutuose, pvz. pagal VSD statuto 35 str. 2 d., STT statuto 23 str. 8 d. už gerą tarnybą; Tarnybos KD statuto 24 str. 8 d. kai pareigūnas gauna valstybės apdovanojimą, ir pan. Kiekvienas pareigūnas, nesutinkantis su tarnybinės atsakomybės taikymo priemonių paskyrimu, turi teisę kreiptis į teismą. Kadangi vidaus tarnybos pareigūnams numatyta teisė paskirtąsias tarnybinės nuobaudos skųsti vidaus reikalų ministrui, vidaus reikalų centrinės statutinės įstaigos vadovui, šie subjektai gali priimti sprendimą panaikinti tarnybines nuobaudas, esant nors vienam iš nustatytų pagrindų,¹³⁰ bei paskirtą tarnybines nuobaudas pakeisti švelnesne, jei nebuvo laikytasi minėtų tarnybinės atsakomybės taisyklių.

¹³⁰ Pagrindai panaikinti: atlikto tarnybinio patikrinimo išvados neatitinka nustatytų faktinių aplinkybių; naujai nustatytų faktinių aplinkybių pagrindu yra padaroma išvada, jog pareigūnas nepadarė tarnybinio nusizengimo; netinkamai išaiškintos ir pritaikytos materialinės teisės normos; nesilaikyta nustatytos tarnybinio patikrinimo

Atsižvelgiant į minėtuosius aspektus dėl tarnybinės nuobaudos įforminimo, galiojimo terminų, tarnybinės nuobaudos panaikinimo galimybių, darytina išvada, kad visose statutinėse tarnybų sistemose pareigūnų teisinė padėtis panaši.

3.5. Tarnybinės atsakomybės taikymo procedūros reguliavimas pagal VTĮ 30 straipsnį

Pastebėtina, kad baigiamojo darbo rengimo metu, t.y. nuo 2012-11-01, įsigaliojo VTĮ pataisos dėl šio įstatymo 4 ir 30 straipsnių¹³¹ reguliavimo. Pagal VTĮ 4 str. 2 d. statutiniams valstybės tarnautojams šio įstatymo 30 str. tapo taikomas be išlygų. Ši nuostata reglamentuoja ne tik pagrindus pradėti ir tęsti tarnybinės atsakomybės taikymo procedūrą asmenų, ėjusių valstybės tarnautojo pareigas, atžvilgiu, tačiau ir pagrindinius aspektus dėl tarnybinės atsakomybės taikymo valstybės tarnautojo statusą vis dar turinčių asmenų atžvilgiu, kadangi pagal VTĮ 30 str. 7 d. „Sprendimų dėl tarnybinių nuobaudų skyrimo valstybės tarnautojams <...> terminus ir tvarką nustato Vyriausybė“. Tokia situacija iš pirmo žvilgsnio suponuoja mintį, kad tarnybinė atsakomybė statutiniams pareigūnams turi būti taikoma remiantis VTĮ 30 str. bei Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. birželio 25 d. nutarimu Nr. 977 patvirtinta Tarnybinių nuobaudų skyrimo valstybės tarnautojams tvarkos (toliau – Tvarka) nuostatomis.¹³² Šiuo atveju susiduriama su dviem tuos pačius santykius reguliuojančiais įstatymais. Tokia situacija teisės doktrinoje ir jurisprudencijoje įvardijama teisės normų konkurencija ar kolizija. Tačiau siekiant išsiaiškinti, ar tai teisės normų kolizija, būtina išsiaiškinti, kaip yra reguliuojamas tarnybinės atsakomybės taikymas pagal VTĮ 30 str.

Minėtosios VTĮ nuostatos 1 d. nustatyta, kad tarnybinės nuobaudos paskyrimo naikinamasis terminas – 6 mėnesiai nuo nusižengimo padarymo dienos, o kai tarnybinis nusižengimas nustatomas atliekant auditą, piniginių ar kitokių vertybių reviziją (inventorizaciją) arba kai Seimo kontrolierius atlieka tyrimą, taip pat kai atliekamas tarnybinis ar kitas kompetentingos institucijos patikrinimas, tiriamas tarnybinis nusižengimas dėl jau tarnyboje nedirbančio valstybės tarnautojai – 3 metai nusižengimo padarymo dienos. Bendrasis naikinamasis terminas nesutampa su Vidaus tarnybos, AOTD, VSD, STT, Tarnybos muitinėje statutuose numatytais terminais (1 m.). tarnybinės nuobaudos paskyrimo terminas sutampa su Tarnybos KD statute nustatytoju. Bendrasis tarnybinės nuobaudos paskyrimo terminas – 1

atlikimo ir tarnybinės nuobaudos skyrimo tvarkos, jei dėl to neteisingai paskirta tarnybinė nuobauda, Vidaus reikalų ministro 2003 m. rugpjūčio 27 d. įsakymu Nr. 1V-308 patvirtintos Tarnybinių patikrinimų atlikimo bei tarnybinių nuobaudų skyrimo ir panaikinimo tvarkos 40.1-40.2 punktai.

¹³¹ Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymo 3-1, 4, 9, 11, 13, 14, 15, 16, 16-1, 17, 22, 29, 30, 31-1, 32, 34, 41, 43, 44, 46, 47, 48, 49, 50, 51 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymas // Žin., 2012, Nr. 69-3523.

¹³² Vyriausybės 2002 m. birželio 25 d. nutarimas Nr. 977 „Dėl Tarnybinių nuobaudų skyrimo valstybės tarnautojams tvarkos“ // Žin., 2002, Nr. 65-2665.

mėnesis, iš esmės atitinka ir statutiniams pareigūnams statutuose nustatytuosius. VTĮ 30 str. 4 d. numatyta, kad tarnybinis patikrinimas sustabdomas, kai paaiškėja, kad tarnybinis nusižengimas turi nusikalstamos veikos ar administracinio teisės pažeidimo požymių. Atitinkamai ir tarnybinio patikrinimo atnaujinimas siejamas ir galimas tolesnis tarnybinės atsakomybės procedūros vykdymas tik, jeigu atsisakoma iškelti baudžiamąją arba administracinę bylą ar asmuo atleidžiamas nuo baudžiamosios arba administracinės atsakomybės. Šiuo atveju pilnai negalioja taisyklė, kad tarnybinė atsakomybė taikoma neatsižvelgiant į baudžiamosios ar administracinės taikymą, kas lemia, kad tarnybinė atsakomybė vidaus tarnybos ir pataiso įstaigų pareigūnų atžvilgiu taptų ne tokia griežta.

Tvarkos 3 punkte nustatytas tarnybinio patikrinimo vados ir pradėjimo tvarka atitinka reguliavimą, taikytiną pataisos įstaigų pareigūnams. Valstybės tarnautojams tarnybinio patikrinimo metu garantuojamas toks pats teisių sąrašas kaip visų statutinių pareigūnų kartu sudėjus. Be to, valstybės tarnautojams suteikta teisė dalyvauti tikrinant su tarnybinio nusižengimu susijusius faktinius duomenis vietoje, kuri nenustatyta nei viename iš statutinių tarnybų pareigūnų tarnybinio patikrinimo atlikimą reglamentuojančiame poįstatyminiame teisės akte. Tačiau nors valstybės tarnautojai turi teisę būti profesinių sąjungų nariais nei VTĮ, nei Tvarkeje nėra nuostatų dėl PSĮ 21 str. numatytos garantijos valstybės tarnautojams - profesinių sąjungų nariams įgyvendinimo. Tačiau teisė profesinių sąjungų atstovams susipažinti su kitų valstybės tarnautojų tarnybinio nusižengimo tyrimo medžiaga, teikti pasiūlymus dėl tarnybinės nuobaudos skyrimo, dalyvauti komisijos darbe, yra garantuojama. Atsižvelgiant į pagrindinius aspektus dėl tarnybinio patikrinimo atlikimo ir tarnybinių nuobaudų skyrimo valstybės tarnautojams tvarkos, akivaizdu, kad ji panašiausia į pataisos įstaigos pareigūnų atžvilgiu taikytiną. Tačiau lyginant su visų statutinių tarnybų pareigūnų tarnybinės atsakomybės reguliavimu statutuose ir tarnybinių patikrinimų atlikimo ir tarnybinių nuobaudų skyrimo tvarką reglamentuojančių teisės aktų nuostatomis, išskirtini tokie esminiai skirtumai:

- 1) švelninamas vidaus tarnybos, muitinės, AOTD, STT, VSD, civilinės krašto apsaugos tarnybos pareigūnų patraukimo tarnybinės atsakomybės senaties terminas, taip susiaurinant atsakomybės neišvengiamumo principo įgyvendinimo galimybes minėtose statutinėse sistemose;
- 2) vidaus reikalų ministras netenka teisės inicijuoti tarnybinių patikrinimų atlikimo dėl jam tiesiogiai nepavaldžių asmenų (vidaus tarnybos sistemos pareigūnų) ar inicijuoti tarnybinių išvadų teisėtumo ir pagrįstumo įvertinimo (Vidaus tarnybos statuto 26 str. 6 d.), nes VTĮ 30 str. 1 d. numatyta, jog tarnybinio nusižengimo tyrimas pradedamas tik valstybės tarnautoją į pareigas priėmusio asmens iniciatyva.
- 3) panaikinama galimybė ginčus dėl tarnybinės nuobaudos paskyrimo spręsti ikiteisimine tvarka (skundą pateikiant centrinių statutinių įstaigų vadovams), kadangi tiesiogiai be išlygų

taikant VTĮ 30 str. 7 d. pareigūnų tarnybinių nusižengimų tyrimas atliekamas Vyriausybės nustatyta tvarka, o sprendimai dėl tarnybinės nuobaudos skyrimo skundžiami Administracinių bylų teisenos tvarka (30 str. 6 d.).

4) švelninama pareigūnų tarnybinė atsakomybė, kadangi Vidaus tarnybos statuto (25 str. 1 d., 26 str. 7 d.), Tarnybos KD statuto (26 str. 3, 4 d.) nuostatos, numatančios tarnybinės atsakomybės taikymą pareigūnams nepriklausomai nuo administracinio ar baudžiamojo proceso baigties, panaikinamos vadovaujantis be išlygų taikoma VTĮ 30 str. 4 d., pagal kurią tarnybinio nusižengimo tyrimas tęsiamas ir nuobauda skiriama tik tuo atveju, jei atsisakoma iškelti baudžiamąją ar administracinę bylą arba asmuo atleidžiamas nuo baudžiamosios ar administracinės atsakomybės.

Šių skirtumų egzistavimas lemia teisės normų koliziją tarp VTĮ 30 str. ir statutinių tarnybų statutų nuostatų, reglamentuojančių tarnybinės atsakomybės taikymą (išskyrus tarnybinių nuobaudų sistemas). Teisės doktrinoje teisės kolizija apibrėžiama kaip atvejis, kai tą patį visuomeninį santykį reguliuoja kelios viena kitai prieštaraujantios teisės normos.¹³³ Tokiems atvejams išspręsti egzistuoja teisės normų kolizijos taisyklės. Jų teisės doktrinoje ir jurisprudencijoje išskiriamos trys pagrindinės: 1) galioja vėliau išleista teisės norma (*lex posterior derogat legi priori*); 2) galioja aukštesnę kompetenciją turinčios institucijos išleista teisės norma (*lex superior derogat legi inferiori*); 3) specialios normos pirmumo taisyklė (*lex specialis derogat legi generali*). Šiuo atveju situacija yra įdomi tuo, kad atsiranda konkurencija tarp kolizijos taisyklių *lex posterior derogat legi priori* ir *lex specialis derogat legi generali*. Statutinių tarnybų statutai yra specialieji įstatymai VTĮ atžvilgiu, tačiau VTĮ 30 str., kuris turėtų būti taikomas be išlygų ir statutiniams pareigūnams, priimtas vėliau nei visi statutinių tarnybų statutai. Statutų specialumas pasireiškia tuo, kad numatytos savarankiškos pareigūnams taikytinos tarnybinių nuobaudų sistemos, nustatyti griežtesni tarnybinės atsakomybės terminai, tarnybinė atsakomybė taikoma ir už kitus tarnybinės teisės pažeidimus ne vien tarnybinius nusižengimus, tarnybinės atsakomybės taikymo procedūra reglamentuota atskirais teisės aktais, t.y. įtvirtintas griežtesnės tarnybinės atsakomybės principas.

Teisės doktrinoje apie tokios situacijos išsprendimą nėra daug kalbėta. J. Usonienė, nagrinėdama autorių teisių reguliavimą, viename iš straipsnių yra pažymėjusi, kad „kad CK nepaneigia ir specialios normos prioriteto bendrosios atžvilgiu taisyklės, tačiau ši taisyklė galioja tik tuomet, kai kodekso norma numato specialaus reguliavimo galimybę“¹³⁴. Tokia situaciją atitinkantis principas įvardijamas *Lex posterior generalis non derogat legi priori speciali*.¹³⁵

¹³³ Vaišvila A. Teisės teorija. Vilnius: Justitia, 2000. P.231.

¹³⁴ Usonienė J. Autorių teisių reguliavimas ir naujasis civilinis kodeksas. bendrosios ir specialiosios normos santykis. // Jurisprudencija, 2002, t. 28(20), P. 37-38.

¹³⁵ Akehurst M., Malanczuk P. Šiuolaikinis tarptautinės teisės įvadas. Vilnius: Eugrimas, 2000. P. 88.

Tačiau Lietuvos teismų praktikoje nėra pasisakyta dėl tokio principo taikymo. Dėl to lieka atviras klausimas, kuri kolizijos taisyklė turi būti taikoma ir kuris bendrojo ar specialaus įstatymo nuostatos taikytinos pareigūnams dėl tarnybinės atsakomybės taikymo.

Pažymėtina, kad Lietuvos Respublikos Seimui priėmus Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymo 3-1, 4, 9, 11, 13, 14, 15, 16, 16-1, 17, 22, 29, 30, 31-1, 32, 34, 41, 43, 44, 46, 47, 48, 49, 50, 51 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymo 26 str. 2 d. buvo nustatytas įpareigojimas Lietuvos Respublikos Vyriausybei prireikus parengti statutų ir įstatymų, susijusių su šio įstatymo nuostatų įgyvendinimu, pakeitimo ir papildymo projektus ir iki 2012 m. rugsėjo 10 d. pateikti juos Lietuvos Respublikos Seimui. Tačiau iki šiol nėra priimtose nei vieno iš statutinių tarnybų statuto pataisos ar panaikintas nors vienas iš statutinių pareigūnų atžvilgiu tarnybinių patikrinimų atlikimo ir tarnybinių nuobaudų skyrimo tvarką reglamentuojančių poįstatyminių teisės aktų.. Svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad VTĮ 30 str. lyginant su ankstesnės redakcijos reguliavimu iš esmės buvo papildytas tik pataisomis dėl tarnybinių nusižengimų tyrimo asmenį perkėlus į pareigas kitoje institucijoje ar įstaigoje arba atleidus jį iš pareigų (VTĮ 30 str. 2 d.) ir kitose šio straipsnio dalyse nėra įtvirtintų kitų reikšmingų šio straipsnio pakeitimų. Be to, šio įstatymo projekto aiškinamajame rašte¹³⁶ nieko neužsimenama apie visos tarnybinės atsakomybės taikymo tvarkos pakeitimą statutinių tarnautojų atžvilgiu, ją suvienodinant su valstybės tarnautojų. Analizuojant šio įstatymo projekto struktūros ir turinio pakeičius iki priėmimo, pastebėtina, kad nebuvo nei vienoje iš Seimo komitetų išvadų ar tarpiniuose projektuose užsiminta apie pilnos apimties VTĮ 30 str. taikymą statutiniams pareigūnams. Atsižvelgiant į įstatymo leidėjo valią dar teisėkūros procese bei į VTĮ 30 str. pataisų pobūdį, manytina, jog šį įstatymo straipsnį statutiniams valstybės tarnautojams nuspręsta tiesiogiai taikyti būtent dėl minėtų naujų nuostatų įvedimo, tačiau į VTĮ 4 str. 2 d. galimai dėl skubotumo buvo įrašytas VTĮ 30 str. visa apimtimi. Autorės nuomone, tokie įstatymo leidėjo priimti sprendimai sukėlė teisinį neaiškumą dėl taikytinų įstatymų pirmenybės ir greitai metu bus teikiamos VTĮ ar statutinių tarnybų statuto pataisos, siekiant sugrąžinti teisinį reguliavimą dėl statutinių pareigūnų tik statutuose.

Reziumuojant pažymėtina, kad tarnybinės atsakomybės reguliavimas pagal VTĮ 30 str. statutiniams pareigūnams yra palankesnis, nes eliminuojami dauguma griežtesnės tarnybinės atsakomybės principo ypatumai (išskyrus atskira tarnybinių nuobaudų sistema).

¹³⁶ 2009 m. birželio 4 d. aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymo papildymo 3⁽¹⁾ straipsniu, 9, 29, 30, 44 ir 50 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymo projekto Nr. XIP-629(2). Šaltinis internete: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=345189. [Žiūrėta: 2012-12-03].

IŠVADOS

1. Tarnybinės atsakomybės atsiradimą lėmė specifiniai valstybės ir jos funkcijas (padėti piliečiams tinkamai gyventi, įgyvendinti savo teises bei laisves) įgyvendinančiose institucijose dirbančių asmenų santykiai. Viešojo administravimo veiklos vykdymas kelia aukštesnius reikalavimus tokią veiklą užsiimantiems asmenims, todėl dėl atliekamų funkcijų svarbos egzistuoja didesnis kontrolės mechanizmas (pavaldumas) ir atskira atsakomybės už tinkamą funkcijų vykdymą įgyvendinimo sistema. Statutiniai pareigūnai turi pavaldžius įgaliojimus kitų asmenų atžvilgiu, dėl ko jų statusą reglamentuojančiuose įstatymuose nustatytos griežtesnę tarnybinę atsakomybę nei kitiems valstybės tarnautojams numatančios nuostatos. Tai ypatumas, leidžiantis teigti, jog statutiniams pareigūnams taikoma specialioji tarnybinė atsakomybė (pagal drausmės statutus).

2. Išanalizavus skirtingų statutinių tarnybų sistemų tarnybinės atsakomybės instituto nuostatas, pastebėtina, kad jose įtvirtintas reglamentavimas turi daugiau panašumų nei skirtumų. Tačiau egzistuojantys skirtumai atskleidžia, jog specialiosios tarnybinės atsakomybės ypatumas - griežtesnė tarnybinė atsakomybė - atskirose statutinių tarnybų sistemose yra diferencijuotai įgyvendintas.

3. Statutinis pareigūnas už tarnybinės teisės pažeidimus gali būti traukiamas tarnybinėn atsakomybėn tik teisės aktų nustatyta tvarka įstaigai įrodžius tarnybinio teisės pažeidimo sudėtį sudarančių požymių visumą. Nors tarnybinė atsakomybė dėl pareigūnų vardo pažeminimo atskiruose statutinių tarnybų statutuose traktuojamas nevienodai (pagal AOTD statutą – tai tarnybinis nusižengimas, visus likusius – savarankiškas pažeidimas), tačiau bendrąja prasme specialioji tarnybinė atsakomybė apima ne vien tarnybinių nusižengimų nustatymą ir atsakomybės taikymą už juos.

4. Tarnybinio teisės pažeidimas visose statutinių tarnybų sistemose nustatomas tarnybinio patikrinimo atlikimo metu. Didžiosios daugumos statutinių pareigūnų atžvilgiu tarnybinio patikrinimo pradėjimo momentą reglamentuojančių teisės aktų nuostatos neįtvirtina filtro mechanizmo, kas sudaro prielaidas pradėti tarnybinio patikrinimo procedūrą net ir nesant pakankamos informacijos ar pagrindo dėl pareigūno galimo tarnybinio teisės pažeidimo. Be to, skirtingai nei kituose procesuose dėl teisinės atsakomybės įgyvendinimo (administracinio teisės pažeidimo, baudžiamojo), tarnybinės atsakomybės taikymo procedūrą reglamentuojančiuose teisės aktuose teisė į gynybą tikrinamam pareigūnui garantuojama nepakankamai. Šiais aspektais yra būtini teisės aktų pakeitimai.

5. Kiekvienai statutinei sistemai būdingas savitas tarnybinių nuobaudų sąrašas, kurios esant sprendimui skirti tarnybinę nuobaudą turi būti parenkamos atsižvelgiant į to paties

pobūdžio aplinkybes: pažeidimo pobūdį, asmens kaltę, padarinius ir kt.. Galioja skirtingi tarnybinių nuobaudų skyrimo terminai, kas sudaro galimybes tam tikrų statutinių tarnybų pareigūnams išvengti tarnybinės atsakomybės, jei tarnybinis patikrinimas buvo sustabdytas (VSD, STT, AOTD sistemose). Pažymėtina, kad atsižvelgiant į tarnybinių nuobaudų sistemą, tarnybinės atsakomybės taikymo terminus bei tarnybinio patikrinimo atlikimo ypatumus dėl jo sustabdymo atvejų, lyginant su kitų statutinių tarnybų pareigūnais, griežčiausio pobūdžio tarnybinės atsakomybės institutas nustatytas vidaus tarnybos pareigūnų atžvilgiu.

PASIŪLYMAI

Remiantis tarnybinės atsakomybės statutiniam pareigūnams taikymo procedūros lyginamosios analizės rezultatais bei suformuotomis išvadomis, siūloma tobulinti **vidaus tarnybos pareigūnų atžvilgiu** tarnybinės atsakomybės taikymo reglamentavimą:

I. Siekiant sudaryti filtrą, kad ne visais be išimties atvejais būtų pradedama tarnybinės atsakomybės taikymo procedūra, siūloma atskiru aktu numatyti neigiamos informacijos tikrinimo procedūrą (analogišką taikytinai STT pareigūnams). Siūlomų nuostatų projektas pateikiamas priede Nr. 3.

II. Pasiūlymai dėl Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2003 m. rugpjūčio 27 d. įsakymu Nr. 1V-308 patvirtintos Tarnybinių patikrinimų atlikimo bei tarnybinių nuobaudų skyrimo ir panaikinimo tvarkos (toliau – Tvarka) tobulinimo (pateikiami priede Nr. 4):

1) Siekiant kuo didesnio objektyvumo atliekant tarnybinius patikrinimus, kai pareigūnas padarė tarnybinį teisės pažeidimą, už kurį jam gali būti taikomas atleidimas iš tarnybos, nustatyti tarnybinį patikrinimą turinčiam teisę pradėti pareigūnui pareigą tokiais atvejais sudaryti komisiją.

2) Aiškiau nustatyti sąlygas, kada tarnybinis patikrinimas gali būti atliekamas toliau, o kada sustabdomas, jei dėl to paties įvykio vyksta baudžiamasis ar administracinio teisės pažeidimo procesas.

3) Siekiant tarnybinio patikrinimo nešališkumo, objektyvumo, teisės į gynybą pareigūnams, kurių atžvilgiu atliekamas tarnybinis patikrinimas, užtikrinimo, Tvarkoje įtvirtinti nuostatas:

- dėl teisės tikrinamam pareigūnui pareikšti nušalinimą tarnybinį patikrinimą atliekančio asmens atžvilgiu suteikimo;
- tarnybinį patikrinimą atliekančio pareigūno pareigos supažindinti pareigūną su tarnybinio patikrinimo išvada;
- po susipažinimo su išvada pareigūnui suteikiama teisė pateikti paaiškinimą;
- tikrintojas privalo pakartotinai surašyti pranešimą dėl tarnybinio nusižengimo, jei tyrimo metu paaiškėja naujos aplinkybės, galinčios turėti įtakos pažeidimo kvalifikavimui.

4) Siekiant, kad kuo mažiau diferencijuotai būtų vertinamos panašios tarnybinių teisės pažeidimų situacijos, Tvarkoje nustatyti reikalavimą, jog tarnybinio patikrinimo išvados turinys atskleidžiamas ir aprašant tarnybinę atsakomybę lengvinančias ir sunkinančias aplinkybes.

III. Pasiūlymai dėl Vidaus tarnybos statuto (pateikiami priede Nr. 5):

1) Sukurti tarnybinių nuobaudų parinkimo pagal tam tikrus pažeidimus sistemą, kad būtų išvengiama situacijos, kai iš esmės už tokius pačius pažeidimus, esant analogiškomis aplinkybėms, vienam pareigūnui skiriama pati mažiausia tarnybinė nuobauda, o kitam viena iš stipriai teisiniam statusui įtaką darančių. Šis pasiūlymas teikiamas kaip gairės.

2) Pakoreguoti atleidimo pagrindą: padarė tarnybinį nusižengimą, jei prieš tai jam nors vieną kartą per paskutinius 12 mėnesių buvo taikyta tarnybinė nuobauda – griežtas papeikimas ar griežtesnė nuobauda, nes nesutinka su Vidaus tarnybos statuto 26 str. 1 dalyje įtvirtintu reguliavimu dėl pareigos skiriant tarnybinę nuobaudą įvertinti nusižengimo pobūdį, kaltę ir pan. ir galiojančia teismų praktika.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Teisės aktai

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija // Lietuvos Aidas, 1992, Nr. 220; Valstybės Žinios, 1992, Nr. 33-1014.
2. Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso // Vyriausybės Žinios, 1985, Nr. 1-1.
3. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso // Valstybės Žinios, 2000, Nr. 89-2741.
4. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 57 str. // Valstybės Žinios, 2002, Nr. 37-1341; Žin., 2002, Nr. 46.
5. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas // Valstybės Žinios, 2002, Nr. 36-1340; Valstybės Žinios, 2002, Nr. 42.
6. Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymas // Valstybės Žinios, 1999, Nr. 66-2130; 1999, Nr. 105; 2002, Nr. 45-1708.
7. Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymo 3-1, 4, 9, 11, 13, 14, 15, 16, 16-1, 17, 22, 29, 30, 31-1, 32, 34, 41, 43, 44, 46, 47, 48, 49, 50, 51 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymas // Valstybės Žinios, 2012, Nr. 69-3523.
8. Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymo 2, 4, 6, 9, 10, 11, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 21, 22, 24, 27, 30, 34, 35, 36, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 49, 50 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei įstatymo papildymo 16-1 ir 31-1 straipsniais įstatymas // Valstybės Žinios, 2006, Nr. 4-97.
9. Lietuvos Respublikos vidaus tarnybos statuto patvirtinimo įstatymas // Valstybės Žinios, 2003, Nr. 42-1927.
10. Lietuvos Respublikos tarnybos Kalėjų departamente prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos statuto patvirtinimo įstatymas // Valstybės Žinios, 2000, Nr. 39-1088.
11. Lietuvos Respublikos Tarnybos Lietuvos Respublikos muitinėje statuto patvirtinimo ir įgyvendinimo įstatymas // Valstybės Žinios, 2000, Nr. 94-2917; 2003, Nr. 64-2881.
12. Lietuvos Respublikos valstybės saugumo departamento statuto patvirtinimo įstatymas // Valstybės Žinios, 2002, Nr. 73-3101.
13. Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnybos statuto patvirtinimo įstatymas // Valstybės Žinios, 2003, Nr. 38-1656.
14. Lietuvos Respublikos antrojo operatyvinių tarnybų departamento prie Krašto apsaugos ministerijos statuto patvirtinimo ir įgyvendinimo įstatymas // Valstybės Žinios, 2003, Nr. 92-4140.
15. Lietuvos Respublikos civilinės krašto apsaugos tarnybos statuto patvirtinimo ir įgyvendinimo įstatymas // Žin., 2003, Nr. 73-3348.
16. Lietuvos Respublikos policijos veiklos įstatymas // Valstybės Žinios, 2000, Nr. 90-2777; Valstybės Žinios, 2000, Nr. 101.
17. Lietuvos Respublikos teisės gauti informaciją iš valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų įstatymas // Valstybės Žinios, 2000, Nr. 10-236; Valstybės Žinios, 2005, Nr. 139-5008.
18. Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymas. // Žin. 1999, Nr. 13-308; Žin. 2000, Nr. 85-2566.
19. Lietuvos Respublikos žvalgybos įstatymo pakeitimo įstatymas. // Valstybės žinios, 2012, Nr. 129-6463.
20. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. birželio 25 d. nutarimas Nr. 977 „Dėl Tarnybinių nuobaudų skyrimo valstybės tarnautojams taisyklių“ // Valstybės Žinios, 2002, Nr. 65-2665.
21. Vyriausybės 2002 m. gegužės 20 d. nutarimas Nr. 685 „Dėl Valstybės tarnautojų pareigybių aprašymo ir vertinimo metodikos patvirtinimo“ // Valstybės Žinios, 2002, Nr. 51-1953; Valstybės Žinios, 2007, Nr. 50-1922.

22. Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2003 m. rugpjūčio 27 d. įsakymas Nr. 1V-308 „Dėl Tarnybinių patikrinimų atlikimo bei tarnybinių nuobaudų skyrimo ir panaikinimo tvarkos“ // Valstybės Žinios, 2003, Nr. 84-3861.
23. Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2004 m. kovo 2 d. įsakymas Nr. 1V-52 „Dėl Vidaus tarnybos sistemos pareigūnų specialių nekarinių laipsnių priklausomybės nuo pareigūno einamų atitinkamų pareigų ir Vidaus tarnybos sistemos pareigūnų specialių nekarinių laipsnių suteikimo taisyklių patvirtinimo“ // Valstybės Žinios, 2004, Nr. 39-1282.
24. Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2010 m. gegužės 25 d. įsakymas Nr. 1R-116 „Dėl Tarnybos Kalėjimų departamente prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos ir jam pavaldžiose įstaigose organizavimo taisyklių ir Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos ir jam pavaldžių įstaigų pareigūnų kvalifikacijos vertinimo komisijos nuostatų patvirtinimo“ // Valstybės Žinios, 2010, Nr. 62-3072.
25. Lietuvos Respublikos finansų ministro 2003 m. rugsėjo 26 d. įsakymas Nr. 1K-237 „Dėl Tarnybinio patikrinimo ir tarnybinių nuobaudų skyrimo Lietuvos Respublikos muitinės pareigūnams taisyklių patvirtinimo“ // Valstybės Žinios, 2003, Nr. 93-4235.
26. Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnybos direktoriaus 2011 m. birželio 28 d. įsakymas Nr. 2-215 „Dėl neigiamos informacijos apie Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnybos pareigūnus tikrinimo tvarkos aprašo ir tarnybinių nusižengimų tyrimo ir tarnybinių nuobaudų skyrimo Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnybos pareigūnams tvarkos aprašo patvirtinimo“ // Valstybės Žinios, 2011, Nr. 80-3956.
27. Antrojo operatyvinių tarnybų departamento prie Krašto apsaugos ministerijos direktoriaus 2004 m. liepos 15 d. įsakymas Nr. V-132 „Dėl tarnybinių nusižengimų tyrimo Antrajame operatyvinių tarnybų departamente prie Krašto apsaugos ministerijos tvarkos aprašo“ // Valstybės Žinios, 2004, Nr. 148-5399; Žin., 2010, Nr. 57-2830.

Specialioji literatūra

28. Abramavičius A. ir kt. Baudžiamoji teisė. Vadovėlis. Vilnius: Eugrimas, 2001. ISBN 9955 – 501 – 05 – 7.
29. Andruškevičius A. Administracinės teisės principai ir normų ribos. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004. ISBN 9955–557–41–9.
30. Akehurst M., Malanczuk P. Šiuolaikinis tarptautinės teisės įvadas. Vilnius: Eugrimas, 2000. ISBN 998675268X
31. Budbergytė R. ir kt. Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymo komentaras. Vilnius: Lietuvos viešojo administravimo institutas, 2004. ISBN 9955-969-50-4.
32. Guobaitė R., Bogdanskis T., Krasauskas R. ir kt. Darbo teisė. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008. ISBN 9789955191087.
33. Jakobas A. Policijos teisės vadovėlis. Kaunas: „Policijos laikraščio leidinys“, 1933.
34. Laurinavičius A. Etikos kodeksų veiksmingumas ir statutinės tarnybos reputacija // Jurisprudencija. Vilnius, 2004. T. 63(55). P. 72 – 86
35. Laurinavičius A. Tarnybinė teisė: statutinės valstybės tarnybos teisinis reguliavimas. Monografija. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2003. ISBN 9955–563–57–5.
36. Laurinavičius A. Tarnybinė teisė ir naujoji valstybės tarnybų (institucijų) valdymo paradigma. Monografija. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2010. ISBN 978–9955–19–168–1.
37. Laurinavičius A. Tarnybinė teisė ir policijos tarnybinės teisės kūrimo Lietuvoje problemos darbai: daktaro dis.soc.moklai: teisė (6F) / Vilnius: Lietuvos teisės akademija, 1998.
38. Macijauskienė R. Lietuvos darbo teisės raida ir perspektyvos. Darbo drausmės reglamentavimo raida darbo teisėje. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2010. P. 309-328. ISBN 978 – 9955- 19 –193 –3.

39. Misiūnas E. Policijos pareigūnų teisinis statusas: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2010.
40. Papirtis L., Baranauskas E., Kiršienė J. ir kt. Civilinė teisė .Bendroji dalis. T. 2. Vilnius. MRU Leidybos centras. 2005. ISBN 9955190191
41. Petkevičius P. Administracinė atsakomybė. Vilnius: Justitia, 1996. ISBN 9986-567 -08 - 4.
42. Šedbaras S. Administracinė atsakomybė. Vadovėlis. Vilnius: Justitia, 2005. ISBN 9986 - 567 - 94 - 7.
43. Tiažkijus, V. Darbo teisė: teorija ir praktika. I tomas. Vilnius: Justitia, 2005. ISBN 9986616156
44. Tiažkijus V., Petravičius R., Bužinskas G. Darbo teisė. Vilnius: Justitia, 1999. ISBN 9986567246
45. Urbonas A., Pranevičienė B. Administracinės diskrecijos esmė ir kontrolės galimybės // Jurisprudencija: mokslo darbai. 2002, T. 32(24). P. 54 – 64.
46. Usonienė J. Autorių teisių reguliavimas ir naujasis civilinis kodeksas. bendrosios ir specialiosios normos santykis. // Jurisprudencija, 2002, t. 28(20), P. 37-38.
47. Vaišvila A. Teisės teorija. Vilnius: Justitia, 2000. ISBN 9986567416
48. Vansevičius S. Valstybės ir teisės teorija. Mokomoji priemonė. Vilnius: Justitia, 2000. ISBN 9986 - 567 - 35 - 1.
49. Vėgelis V., Nekrošius I., Bužinskas G. ir kt. Darbo teisė. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2008. ISBN 9789955300274
50. Venckienė E., Baulys L., Beinoravičius D. ir kt. Teisės teorijos įvadas. Vilnius: Leidykla MES, 2010. ISBN 9786099520209.

Įstatymų projektai

51. Seimo nutarimo "Dėl statutinių valstybės tarnautojų socialinių garantijų ir darbo apmokėjimo sistemos tobulinimo gairių patvirtinimo" projektas. Nr. XIP-4908. [Žiūrėta: 2012-10-26]. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=434737&p_query=&p_tr2=2
52. Valstybės tarnybos įstatymo papildymo 3 (1) straipsniu, 9, 29, 30, 44 ir 50 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymo projekto aiškinamasis raštas. [Žiūrėta: 2012-12-03]. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=345189 .

Teismų praktika

53. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2001 m. sausio 31 d. nutartis civilinėje byloje A. Č. v. Kauno Jono Basanavičiaus vidurinė mokykla, Nr. 3K-3-135/2001.
54. Lietuvos Vyriausiojo Administracinio Teismo 2012 m. gegužės mėn. 7 d. nutartis administracinėje byloje A. Ž. V. Alytaus apskrities vyriausiajam policijos komisariatui, Nr. A-146-347-12.
55. Lietuvos Vyriausiojo Administracinio Teismo 2012 m. balandžio mėn. 26 d. nutartis administracinėje byloje A. J. v. Kauno teritorinė muitinė, Nr. A-552-2013-12.
56. Lietuvos Vyriausiojo Administracinio Teismo 2012 m. kovo mėn. 27 d. sprendimas administracinėje byloje E.T. v. Vilniaus apskrities vyriausiasis policijos komisariatui, Nr. A-143-1308-12.
57. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2011 m. kovo 14 d. nutartis administracinėje byloje M. Č. v. Kauno apskrities vyriausiasis policijos komisariatui, Nr. A⁶⁶²-193/2011.
58. Lietuvos Vyriausiojo Administracinio Teismo 2011 m. vasario mėn. 14 d. nutartis administracinėje byloje A. U. V. Kalėjų departamentas prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos, Nr. A-438-653-11.
59. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2010 m. vasario 22 d. nutartis administracinėje byloje G. G. v. Pakrančių apsaugos rinktinė, Nr. A¹⁴⁶-272/2010.

60. Lietuvos Vyriausiojo Administracinio Teismo 2009 m. lapkričio mėn. 2 d. nutartis administracinėje byloje D. Č. v. Pravieniškių 1-iesiems pataisos namai, Nr. A-662-1232-09.
61. Lietuvos Vyriausiojo Administracinio Teismo 2009 m. gegužės mėn. 11 d. nutartis administracinėje byloje R. G. v. Akmenės rajono policijos komisariatas, Nr. A-63-604/2009.
62. Lietuvos Vyriausiojo Administracinio Teismo 2008 m. balandžio mėn. 10 d. sprendimas administracinėje byloje R. B. v. Kauno miesto vyriausiasis policijos komisariatas, Nr. A-756-618-08.
63. Lietuvos Vyriausiojo Administracinio Teismo 2007 m. spalio mėn. 26 d. nutartis administracinėje byloje F.Š. v. Klaipėdos apskrities valstybinė mokesčių inspekcija, Nr. A-438-281-07. Skelbta Administracinė jurisprudencija Nr. 13.
64. Lietuvos Vyriausiojo Administracinio Teismo 2006 m. spalio mėn. 13 d. nutartis administracinėje byloje R. R. v. Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamentas prie Vidaus reikalų ministerijos, Nr. A-403-1514-06.
65. Lietuvos Vyriausiojo Administracinio Teismo 2006 m. liepos mėn. 3 d. aprobuotas Administracinių bylų dėl tarnybinių ginčų nagrinėjimo teismuose praktikos apibendrinimas. Naudoti duomenys iš bylų: 2005 m. vasario 8 d. nutarties administracinėje byloje Nr. A⁷-165-05; 2005 m. spalio mėn. 5 d. nutarties administracinėje byloje Nr. A-15-1480-05. Skelbtas Administracinių teismų praktikoje Nr. 9. [Žiūrėta: 2012-10-28, 2012-10-29, 2012-11-10]. Prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/tp/63361>.
66. Lietuvos Vyriausiojo Administracinio Teismo 2004 m. balandžio mėn. 13 d. nutartis administracinėje byloje Vilniaus miesto Vyriausiasis policijos komisariatas v. Vilniaus apskrities ikiteisminio tyrimo įstaigų profesinė sąjunga, Nr. A-03-170-04. Skelbta Administracinių teismų praktika Nr. 5.
67. Lietuvos Vyriausiojo Administracinio Teismo 2004 m. sausio mėn. 27 d. sprendimas administracinėje byloje L. R. v. Vadovybės apsaugos departamentas, Nr. A-11-129-04. Skelbta Administracinių teismų praktikoje Nr. 5.
68. Lietuvos Vyriausiojo Administracinis Teismas nuo 2003 m. rugsėjo mėn. 25 d. nutartyje administracinėje byloje A. S. T. v. Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerija, Nr. A-08-793-03.

Elektroniniai šaltiniai

69. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. [Žiūrėta: 2012-09-10, 2012-10-24, 2012-11-02]. Prieiga per internetą: <http://dz.lki.lt/search/>; <http://dz.lki.lt/get/10761/>.
70. Tarptautinių žodžių žodynas. [Žiūrėta: 2012-11-02]. Prieiga per internetą: <http://www.zodynas.lt/terminu-zodynas/O/oficialus>
71. Lietuvos Respublikos muitinės interneto svetainės informacija. [Žiūrėta: 2012-10-25]. Prieiga per internetą: <http://cust.lt/web/guest/643>.
72. Policijos departamento prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos pažyma „Apie policijos įstaigų veiklą ir nusikalstamumą per 2011 metus“. [Žiūrėta: 2012-10-25]. Prieiga per internetą: www.policija.lt/get.php?f.9835.
73. Kalėjimų departamento, jam pavaldžių įstaigų ir valstybės įmonių personalo suvestinė. [Žiūrėta: 2012-10-25]. Prieiga per internetą: http://www.kalejimudepartamentas.lt/?item=vkl_at_mt&lang=1.
74. Valstybės tarnybos departamento interneto svetainės informacija. [Žiūrėta: 2012-09-12]. Prieiga per internetą: <http://www.vtd.lt/index.php?1471208505>.
75. Lietuvos Respublikos Vyriausybės interneto svetainės informacija. [Žiūrėta: 2012-09-12]. Prieiga per internetą: <http://www.lrv.lt/lt/naujienos/?nid=6979>

SANTRAUKA

Magistriniame darbe analizuojamas statutinių pareigūnų tarnybinės atsakomybės institutas. Atsižvelgiant į galiojančius teisės aktus, teismų praktiką lyginami atskirų statutinių įstaigų pareigūnų (policijos, muitinės, pataisos įstaigų ir kt.) tarnybinės atsakomybės pagrindai, sąlygos, tarnybinio patikrinimo atlikimo, tarnybinės nuobaudos skyrimo tvarka, siekiant identifikuoti panašumus, skirtumus ir kylančias taikymo problemas.

Pirmiausia aptariami teoriniai klausimai dėl tarnybinės atsakomybės sampratos, bruožų bei taikymo principų. Ypatingas dėmesys skiriamas tarnybinės atsakomybės pagal drausmės statutus pagrindui. Toliau analizuojama tarnybinio teisės pažeidimo sudėties elementai, jų specifika. Galiausiai pateikiama statutinių pareigūnų tarnybinės atsakomybės taikymo procedūrą reglamentuojančių teisės aktų analizė, kurios pagrindu pateikiami pasiūlymai dėl tarnybinę atsakomybę vidaus tarnybos pareigūnų atžvilgiu reglamentuojančių teisės aktų tobulinimo.

Išanalizavus atskirų statutinių tarnybų pareigūnų tarnybinės atsakomybės reguliavimą, pastebėta, kad teisės doktrinoje nurodytas specifinis tarnybinės atsakomybės pagal drausmės statutus ypatumas – griežtesnė atsakomybė, ne visose statutinių įstaigų sistemose traktuojamas vienodai. Šiame darbe atlikta analizė leidžia išskirti statutines sistemas, kurių pareigūnams, lyginant su kitomis, nustatyti griežčiausio pobūdžio tarnybinės atsakomybės ypatumai.

Raktažodžiai: tarnybinė atsakomybė, statutinis valstybės tarnautojas, statutinė įstaiga.

SUMMARY

CHARACTERISTICS OF OFFICIAL RESPONSIBILITY OF STATUTORY OFFICERS (COMPARATIVE ANALYSIS)

An institution of official responsibility of statutory officers has been investigated in this work of Master's thesis. In order to identify similarities, differences and arising problems, when implementing official responsibility, the conditions of, fulfilment of official investigations of, the order of administering official penalties to statutory officers who work in different statutory institutions such as police, customs, correctional institutions, etc., have been compared, in accordance with the laws in effect and current legal practice.

Firstly, the theoretical issues in relation to conception of official responsibility, its character and principles of application are discussed. The key importance is given to the principles of official responsibility in the light of disciplinary statutes. Secondly, the elements, as well as specifics, of legal violation of one's official duties have been analysed. Lastly, the analysis of legal acts that regulate the putting into practice the official responsibility of statutory officers, on the basis of which the proposals in connection to the amendment of legal acts concerning the statutory officers' official responsibility, has been presented.

Having the analysis of regulation of statutory officers' official responsibility in different statutory institutions been done, it has been noticed that one specific character, namely, stricter responsibility, which is specified in legal doctrine, is being treated not in the same way in different systems of statutory institutions. The current study allows one to distinguish statutory institutions, at which the statutory officers' official responsibility is being applied in the most strict level, from all the rest.

Keywords: official responsibility, officer of statutory institution, statutory institution

PRIEDAI

- 1 priedas. Darbe naudotų sutrumpinimų sąrašas ir reikšmės
- 2 priedas. Atskirų statutinių įstaigų tarnybinių nuobaudų sistemos (su VTĮ nuobaudų sistema)
Tarnybinės nuobaudos, skirtos policijos, FNTP, VSAT, muitinės pareigūnams 2011 m. (pav.3).
- 3 priedas. Neigiamos informacijos apie Lietuvos Respublikos vidaus tarnybos pareigūnus tikrinimo tvarkos aprašo projektas
- 4 priedas. Pasiūlymai dėl Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2003 m. rugpjūčio 27 d. įsakymu Nr. 1V-308 patvirtintos Tarnybinių patikrinimų atlikimo bei tarnybinių nuobaudų skyrimo ir panaikinimo tvarkos tobulinimo
- 5 priedas. Pasiūlymai dėl Vidaus tarnybos statuto

Darbe naudotų sutrumpinimų sąrašas ir reikšmės

AOTD - Antrasis operatyvinių tarnybų departamentas

CKA – civilinė krašto apsauga

FNTT – Finansinių nusikaltimų tyrimų tarnyba

KD – Kalėjimų departamentas

LVAT - Lietuvos Vyriausiasis Administracinis Teismas

STT – Specialiųjų tyrimų tarnybą

VRM – Vidaus reikalų ministerija

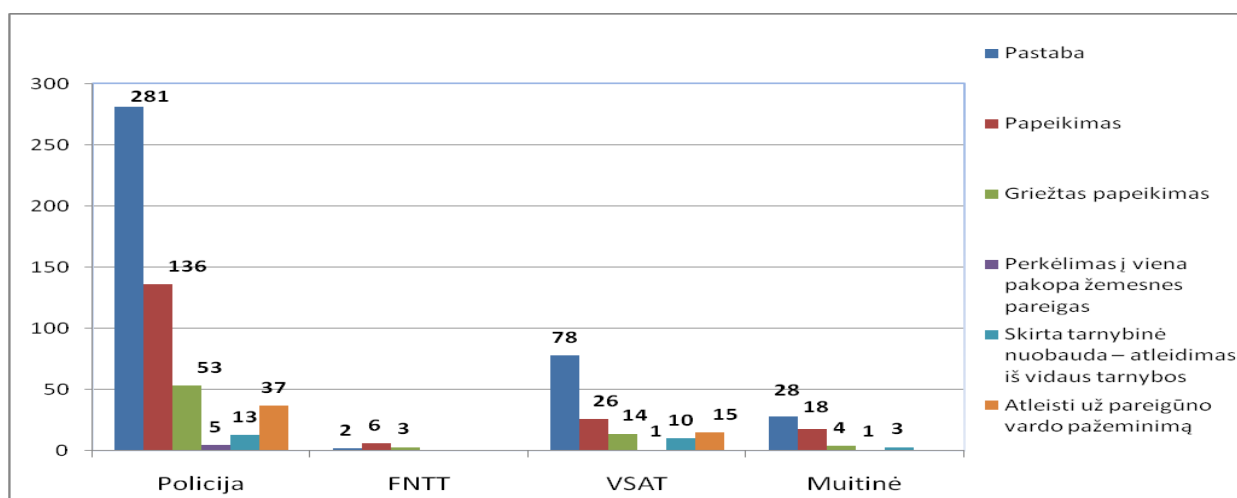
VSD – Valstybės saugumo departamentas

VTĮ – Valstybės tarnybos įstatymas

Atskirų statutinių įstaigų tarnybinių nuobaudų sistemos (su VTĮ nuobaudų sistema)

	Vidaus tarnybos statuto 26 str. 1 d.	VSD statuto 33 str. 1 d.	Tarnybos muitinėje statuto 34 str. 1 d.	Tarnybos KD statuto 24 str. 2 d.
Nuobaudų rūšys	1) pastaba; 2) papeikimas; 3) griežtas papeikimas; 4) laipsnio pažeminimas viena pakopa; 5) perkėlimas į viena pakopa žemesnes pareigas; 6) atleidimas iš vidaus tarnybos.	1) pastaba; 2) papeikimas; 3) griežtas papeikimas; 4) laipsnio pažeminimas; 5) perkėlimas į žemesnes pareigas; 6) atleidimas iš tarnybos.	1) pastaba; 2) papeikimas; 3) griežtas papeikimas; 4) perkėlimas į žemesnės kategorijos pareigas; 5) atleidimas iš pareigų.	1) pastaba; 2) papeikimas; 3) griežtas papeikimas; 4) atleidimas iš tarnybos.
	STT statuto 22 str.1 d.	CKA tarnybos statuto 17 str. 5 d.	AOTD statuto 28 str. 2 d.	VTĮ 29 str. 3 d.
Nuobaudų rūšys	1) pastaba; 2) papeikimas; 3) griežtas papeikimas; 4) perkėlimas į žemesnes pareigas; 5) atleidimas iš tarnybos.	1) pastaba; 2) papeikimas; 3) griežtas papeikimas; 4) kvalifikacinės kategorijos pažeminimas; 5) atleidimas iš tarnybos.	1) įspėjimas; 2) papeikimas; 3) griežtas papeikimas; 4) kvalifikacinės kategorijos pažeminimas; 5) atleidimas iš tarnybos.	1) pastaba; 2) papeikimas; 3) griežtas papeikimas; 4) atleidimas iš pareigų.

3 pav. Tarnybinės nuobaudos, skirtos policijos, FNTT, VSAT, muitinės pareigūnams 2011 m.

Projektas

**NEIGIAMOS INFORMACIJOS APIE LIETUVOS RESPUBLIKOS VIDAUS
TARNYBOS PAREIGŪNUS TIKRINIMO TVARKOS APRAŠAS****I. BENDROSIS NUOSTATOS**

1. Neigiamos informacijos apie vidaus tarnybos pareigūnus tikrinimo tvarkos aprašas (toliau – Aprašas) nustato gautos neigiamos informacijos apie vidaus tarnybos pareigūnus pirminio patikrinimo iki pradėdant tarnybinio nusižengimo tyrimą tvarką.
2. Aprašo tikslas – apibrėžti pagrindus ir taisykles, kuriomis vadovaujantis galima išsamiai ir nešališkai ištirti gautą neigiamą informaciją apie vidaus tarnybos pareigūnus, pateikti išsamią ir objektyviai įvertintą informaciją vadovui, turinčiam teisę skirti tarnybinę nuobaudą, ar kitam pareigūnui, turinčiam teisę pavesti atlikti tarnybinius patikrinimus.
3. Šiame Apraše vartojamos sąvokos:
 - 3.1. **Neigiama informacija** – asmens skundas, pareiškimas, pranešimas, visuomenės informavimo priemonių paskelbta ar kitu būdu gauta informacija apie vidaus tarnybos pareigūnų padarytus teisės aktų pažeidimus, kai teisės aktą pažeidęs vidaus tarnybos pareigūnas nežinomas ar nenustatytas arba kai tokios informacijos nepakanka pradėti tarnybinio nusižengimo tyrimą.
 - 3.2. **Tikrintojas** – neigiamos informacijos tikrinimą atliekantis tarnybinius nusižengimus tiriančio padalinio pareigūnas ar kitas pareigūnas ar šiai informacijai patikrinti sudaryta komisija (toliau – komisija).

II. NEIGIAMOS INFORMACIJOS TIKRINIMO ATLIKIMO TVARKA

4. Pagrindas pradėti neigiamos informacijos tikrinimą – gauta neigiama informacija.
5. Sprendimą pradėti neigiamos informacijos tikrinimą priima vadovas, turintis teisę skirti tarnybinę nuobaudą, ar kitas pareigūnas, turintis teisę pavesti atlikti tarnybinius patikrinimus, užrašydamas rezoliuciją.
6. Esant tarnybiniam būtinumui, neigiamai informacijai patikrinti sudaroma komisija iš ne mažiau kaip 3 narių, iš kurių nors vienas turi būti tarnybinius nusižengimus tiriančio padalinio pareigūnas.
7. Neigiamos informacijos tikrinimas turi būti atliktas per 30 kalendorinių dienų. Dėl svarbių aplinkybių (didelė patikrinimo apimtis, negauta visos reikiamos informacijos ir kt.) neigiamos informacijos tikrinimo terminas gali pratęsimas dar 15 kalendorinių dienų. Sprendimą pratęsti neigiamos informacijos tikrinimo terminą ilgesniam laikui priima neigiamos informacijos tikrinimą atlikti pavedęs pareigūnas.
8. Atsižvelgiant į neigiamos informacijos pobūdį, tiriamas veikas, veikų padarymo ir kitas aplinkybes, neigiamos informacijos tikrinimai gali būti sujungiami ar išskiriami į atskirus neigiamos informacijos tikrinimus. Sprendimą sujungti ar išskirti neigiamos informacijos tikrinimus priima vadovas, turintis teisę skirti tarnybinę nuobaudą. Tokiu atveju jis atskiru pavedimu jis gali nustatyti neigiamos informacijos tikrinimo terminus.
9. Neigiamos informacijos tikrinimas neatliekamas, o pradėtas turi būti nutrauktas, jeigu:
 - 9.1. dėl gautos informacijos jau buvo atliktas neigiamos informacijos tikrinimas ar tarnybinio nusižengimo tyrimas ir priimtas sprendimas, o gautoje informacijoje nėra jokių naujų reikšmingų aplinkybių, kurios nebuvo tirtos, ar įtikinamų argumentų, jog priimtas sprendimas yra neteisingas;
 - 9.2. skundžiami ikiteisminio tyrimo pareigūno priimti procesiniai sprendimai, atliekant ikiteisminį tyrimą;

9.3. nustačius, kad ikiteisminio tyrimo institucijos sprendimu, teismo sprendimu ar nuosprendžiu įvertinta pareigūno veika, dėl kurios yra gauta informacija apie galimą tarnybinį nusižengimą, ir joje teisės aktų pažeidimų nekonstatuota;

10. Tikrintojas, atlikdamas neigiamos informacijos tikrinimą, turi teisę:

10.1. apklausti su tikrinama informacija susijusius pareigūnus ir kitus asmenis;

10.2. nurodyti vidaus tarnybos pareigūnams terminą, per kurį jie turi pateikti paaiškinimus;

10.3. konsultuotis su specialistais ir gauti jų išvadas;

10.4. teisės aktų nustatyta tvarka susipažinti su dokumentais, susijusiais su tikrinama informacija, ir gauti jų kopijas;

10.5. atlikti kitus reikalingus teisės aktų leidžiamus veiksmus.

11. Tikrintojui draudžiama atlikti tarnybinį patikrinimą, jei tai sudaro prielaidas galimam viešųjų ir privačių interesų konfliktui. Tikrintojas apie galimą interesų konfliktą privalo nedelsdamas raštu informuoti savo tiesioginį vadovą arba pavedusį atlikti tarnybinį patikrinimą pareigūną ir nusišalinti nuo tolesnio tarnybinio patikrinimo. Toks pareigūnas (vadovas) gali nepriimti nusišalinimo ir įpareigoti tikrintoją toliau tęsti tarnybinį patikrinimą.

III. NEIGIAMOS INFORMACIJOS TIKRINIMO REZULTATŲ ĮFORMINIMAS

12. Neigiamos informacijos tikrinimas baigiamas surašius neigiamos informacijos patikrinimo išvadą (toliau – išvada), kurią tvirtina vadovas, turintis teisę skirti tarnybinę nuobaudą, arba kitas pareigūnas, pavedęs atlikti neigiamos informacijos tikrinimą.

13. Išvadoje konstatavus, kad konkretaus pareigūno veiksmuose yra tarnybinio nusižengimo požymių, vadovas, turintis teisę skirti tarnybinę nuobaudą, arba kitas pareigūnas, pavedęs atlikti neigiamos informacijos tikrinimą, paveda tarnybinius nusižengimus tiriančio padalinio vadovui ar kitam pareigūnui atlikti tarnybinio nusižengimo tyrimą.

14. Prieš priimant sprendimą galima nurodyti patikslinti išvadą arba papildomai išnagrinėti neigiamos informacijos patikrinimo metu surinktą informaciją.

IV. BAIGIAMOSIOS NUOSTATOS

15. Šio Aprašo nuostatos taikomos ir tuo atveju, jei gauta neigiama informacija susijusi su vidaus tarnybos pareigūnų galimai padarytais teisės aktų pažeidimais.

16. Priėmus sprendimą pradėti tarnybinio nusižengimo tyrimą, išvada ir neigiamos informacijos tikrinimo medžiaga pridedama prie tarnybinio nusižengimo tyrimo medžiagos.

Pasiūlymai dėl Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2003 m. rugpjūčio 27 d. įsakymu Nr. 1V-308 patvirtintos Tarnybinių patikrinimų atlikimo bei tarnybinių nuobaudų skyrimo ir panaikinimo tvarkos tobulinimo:

II. TARNYBINIŲ PATIKRINIMŲ ATLIKIMO TVARKA

6. Tarnybinių nuobaudų skyrimo procedūra pradedama vadovui, turinčiam teisę skirti tarnybines nuobaudas, ar kitam pareigūnui, turinčiam teisę pavesti atlikti tarnybinius patikrinimus, gavus informaciją apie **konkretaus** pareigūno **galimai padarytą** tarnybinių nusižengimą (toliau – informacija apie galimą tarnybinių nusižengimą) ir ne vėliau kaip kitą darbo dieną pavedus tarnybinius nusižengimus tiriančio padalinio vadovui ar kitam pareigūnui (toliau – tikrintojas) atlikti tarnybinių patikrinimą **arba šiam nusižengimui tirti sudaro komisiją (toliau – komisija)**. Jeigu informaciją apie galimą tarnybinių nusižengimą gauna pareigūno tiesioginis vadovas, neturintis teisės skirti tarnybines nuobaudas ar pavesti atlikti tarnybinius patikrinimus, jis privalo ne vėliau kaip kitą darbo dieną raštu perduoti šią informaciją vadovui, turinčiam teisę skirti tarnybines nuobaudas ar pavesti atlikti tarnybinius patikrinimus. Vidaus reikalų ministras turi teisę pavesti atlikti tarnybinių patikrinimą Vidaus reikalų ministerijos Teisės departamentui (toliau – Teisės departamentas) dėl bet kurio pareigūno galimo tarnybinio nusižengimo. Vidaus reikalų įstaigoje pradėtas tarnybinis patikrinimas vidaus reikalų ministro pavedimu gali būti perduotas atlikti Teisės departamentui. Šiuo atveju tarnybinis patikrinimas vidaus reikalų įstaigoje nebeatliekamas

Esant pagrindui manyti, kad pareigūnas padarė tarnybinių nusižengimą, už kurį gali būti paskirta tarnybinė nuobauda – atleidimas iš pareigų, ar veika gali būti kvalifikuojama kaip pareigūno vardo pažeminimas, būtina sudaryti komisiją. Komisija sudaroma ne mažiau kaip iš 3 asmenų, iš kurių nors vienas turi būti tarnybinius nusižengimus tiriančio padalinio pareigūnas.

<...>

10. Gavus Tvarkos 6 punkte nurodytą informaciją apie galimą tarnybinių nusižengimą ir nustatius, kad dėl pareigūno veikos yra pradėtas ikiteisminis tyrimas, teismo nagrinėjimo procesas arba bylos dėl administracinio teisės pažeidimo teiseną, tarnybinis patikrinimas pradedamas ir sustabdomas. **Tais atvejais, kai pareigūno veikoje yra savarankiško tarnybinio nusižengimo požymių, neatitinkančių nusikalstamos veikos ar administracinio teisės pažeidimo požymių (nėra sutapties), tarnybinio nusižengimo tyrimas tęsiamas neatsižvelgiant į baudžiamojo proceso ar bylos dėl administracinio teisės pažeidimo teisenos eigą.**

11. Tarnybinio patikrinimo metu nustatius, kad tarnybinis nusižengimas turi nusikalstamos veikos ar administracinio teisės pažeidimo požymių, tarnybinės nuobaudos skyrimo procedūra sustabdoma ir tarnybinio patikrinimo medžiaga perduodama kompetentingai institucijai. **Tais atvejais, kai pareigūno veikoje yra savarankiško tarnybinio nusižengimo požymių, neatitinkančių nusikalstamos veikos ar administracinio teisės pažeidimo požymių (nėra sutapties), tarnybinio nusižengimo tyrimas tęsiamas neatsižvelgiant į baudžiamojo proceso ar bylos dėl administracinio teisės pažeidimo teisenos eigą.**

<...>

16. Tikrinamas pareigūnas turi teisę:

<...>

16.5. prašyti tikrintoją, komisijos ar jos nario nušalinimo. Tokį prašymą pareigūnas pateikia vadovui, turinčiam teisę skirti tarnybines nuobaudas, ar kitam pareigūnui, pavedusiam atlikti tarnybinių patikrinimą, kuris, atsižvelgęs į pateiktus argumentus ir

aplinkybes, priima sprendimą tenkinti arba netenkinti prašymą. Nusprendęs tenkinti prašymą, pavedama tarnybinio nusižengimo tyrimą atlikti kitam pareigūnui, pakeičia visos komisijos sudėtį ar vieną iš jos narių.

17. Tikrintojas per 20 dienų nuo tarnybinio patikrinimo pradžios, išskyrus Tvarkos 7 ir 13 punktuose numatytus atvejus, surašo Tvarkos priede nurodytą pranešimą dėl tarnybinio nusižengimo (toliau – pranešimas), kuriuo pasirašytinai informuoja tikrinamą pareigūną apie pradėtą tarnybinį patikrinimą, jo teises bei pateikia jam turimus duomenis apie tarnybinį nusižengimą. Jeigu tikrinamas pareigūnas nepasirašo, kad susipažino su pranešimu, tai pažymima pranešimo priede, kurį pasirašo įstaigos, kurioje dirba tikrinamas pareigūnas, vadovas (tikrintojas) ir 2 valstybės tarnautojai ar darbuotojai, dirbantys pagal darbo sutartį. Toks pareigūno atsisakymas pasirašyti neturi įtakos pačios tarnybinės nuobaudos skyrimui. Jeigu su pranešimu supažindina ne tikrintojas, pranešimas ne vėliau kaip kitą darbo dieną pateikiamas tikrintojui. **Tikrintojas surašo naują pranešimą dėl tarnybinio nusižengimo, jei tyrimo metu paaiškėja naujos aplinkybės, galinčios turėti įtakos pažeidimo kvalifikavimui.**

<...>

20. Tarnybinis patikrinimas baigiamas, surašant tarnybinio patikrinimo išvadą (toliau – išvada), kurioje išdėstomos nustatytos aplinkybės bei jas pagrindžiantys įrodymai ir pateikiamas teisinis tikrinamo pareigūno veikos įvertinimas (Tvarkos 8.1 punkte numatytu atveju – ir ankstesnės išvados įvertinimas bei ją atlikusių pareigūnų veiksmai). Konstatavus, kad padarytas tarnybinis nusižengimas, išvadoje turi būti nurodyta, koks tarnybinis nusižengimas padarytas (nurodomas atitinkamas teisės akto straipsnis), jo padarymo laikas, aplinkybės bei jas pagrindžiantys įrodymai, ar jis padarytas tyčia, dėl neatsargumo ar aplaidumo, padarytos žalos pobūdis ir dydis, tarnybinio nusižengimo pasekmės, **atsakomybę lengvinančios ir sunkinančios aplinkybės**, duomenys apie ankstesnę pareigūno tarnybą (tarnybinė charakteristika, paskatinimai ir apdovanojimai bei galiojančios nuobaudos) ir pasiūlymas dėl patraukimo (nepatraukimo) tarnybinėn atsakomybėn, taip pat prireikus pasiūlymai pašalinti tarnybinio nusižengimo priežastis.

21. Su išvada per 3 darbo dienas nuo jos surašymo, neįskaitant laiko, per kurį tikrinamas pareigūnas nebuvo darbe dėl ligos arba atostogavo, pasirašytinai supažindinamas tikrinamas pareigūnas, kuris per vieną darbo dieną turi teisę dėl jos pateikti papildomą pasiaiškinimą. Šiam atsisakius susipažinti arba nepasirašius išvados, surašomas aktas, kurį pasirašo į pareigas pareigūną priėmęs asmuo ir 2 pareigūnai. Aktas ne vėliau kaip kitą darbo dieną pateikiamas tikrintojui.

<...>

Tarnybinių patikrinimų atlikimo bei
tarnybinių
nuobaudų skyrimo ir panaikinimo tvarkos
priedas

(Pranešimo dėl tarnybinio nusižengimo formos pavyzdys)

(Vidaus reikalų sistemos įstaigos pavadinimas)

(Adresatas – vidaus reikalų sistemos įstaigos ir jos padalinio pavadinimas, pareigos, vardas,
pavardė)

PRANEŠIMAS DĖL TARNYBINIO NUSIŽENGIMO

(data)

(parengimo vieta)

Pranešame, kad _____ yra atliekamas tarnybinis patikrinimas.
(nurodyti tarnybinio patikrinimo atlikimo teisinį pagrindą)

Yra duomenų, jog galimai padarėte tarnybinį nusižengimą:

(nurodyti galimo tarnybinio nusižengimo aplinkybes; **teisės aktų nuostatas, numatančias
galimą nusižengimą**)

Prašome pateikti paaiškinimą dėl galimai padaryto tarnybinio nusižengimo iki _____
(data)

Tarnybinių patikrinimą atliekančio padalinio vadovas _____
(parašas, vardo raidė, pavardė)

Pranešame, kad tikrinamas pareigūnas turi teisę teikti paaiškinimus, prašymus bei įrodymus;
baigus tarnybinį patikrinimą, susipažinti su tarnybinio patikrinimo išvada bei tarnybinio
patikrinimo metu surinkta medžiaga, išsaugant valstybinę ir tarnybines paslaptį; tarnybinės
nuobaudos skyrimo procedūros metu turėti advokatą ar kitą įgaliotą atstovą; pavaldumo tvarka
apskųsti tikrintojo veiksmus; **prašyti tikrintojo, komisijos ar jos nario nušalinimo.** .

Susipažinau: (*)

(pareigūno vardas, pavardė)

(parašas)

(data)

* Pareigūnui atsisakius pasirašyti, tai pažymima pranešime, kurį pasirašo įstaigos, kurioje dirba
tikrinamas pareigūnas, vadovas (tikrintojas) ir 2 valstybės tarnautojai arba darbuotojai, dirbantys
pagal darbo sutartį.

Pasiūlymai dėl Vidaus tarnybos statuto

26 straipsnis. Tarnybinės nuobaudos ir jų skyrimas

<...>

2. Tarnybinė nuobauda – atleidimas iš vidaus tarnybos gali būti skiriama už:

1) šio Statuto 24 straipsnyje pareigūnui taikomų apribojimų pažeidimą;

2) Viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymo reikalavimų pažeidimą siekiant gauti neteisėtų pajamų ar privilegijų sau ar kitiems;

3) nebuvimą tarnybos vietoje vieną ar daugiau darbo dienų be pateisinamos priežasties;

4) buvimą darbo metu apsvaigusiam nuo alkoholio, narkotinių, psichotropinių ar kitų svaigiųjų medžiagų;

5) už kitą tarnybinį nusižengimą, kuriuo šiurkščiai nusižengiama vidaus tarnybos pareigūno pareigoms ar pareigūno etikos principams.

<...>